METHODUS DE CONSCRIBENDIS EPISTOLIS,

A GEORGIO MACROPEDIO

Secundùm veram artis rationem tradita.

EJUSDEM

Epitome præceptionum de paranda copia verborum & rerum, per quæstiones: item de novem speciebus argumentationum Rhetoricarum, rem omnem breviter explicans.

Accessit Christopheri Hegendorphini Epistolas conscribendi Methodus.

Hac editione longè quàm antea emendatior.

LONDINI,

Excudebat ABRAHAM MILLER,

MDCXLIX.

7

AD
SCHOLÆ TRAIECTINÆ
ſtudioſam Juventutem.

UAS ante annos (ni fallor) decem de ſcribendis Epiſtolis præceptiones rudibus id temporis meis auditoribus craſſa (quod aiunt) Minerva dictavi, denuò vobis auctiores, ſtudioſi adoleſcentes, prælo mandatas offerimus: ut ad rem non modò utilem, verumetiam maximè neceſſariam, novis his (quanquam triviliater ſcriptis) lucubratiunculis, poſt prima Grammatices præcepta excitemini. Inter varia ſiquidem ſcholæ noſtræ exercitia, nullum eſt, meo judicio, ad quod magis non tam excitandi, quàm etiam in rem veſtram urgendi eſtis, quàm ad Epiſtolas ſedulò ſcribendas, juſto artificio componendas. Laudantur (& quidem non immeritò) qui ad unguem Grammatices præcepta callere, qui multas Ciceronis & aliorum paginas memoriter recitare, qui carminum diverſa genera non ſolùm recitare, ſed etiam componere nituntur; quibus tamen omnibus quantumvis ſtudioſis longè eos præfero, qui totis ingenij ſui nervis Epiſtolæ ſtudent citra barbariem doctè & eleganter componendæ. Hoc enim ex-

ercitio pervenitur ad studij bonarum literarum sco-
pum, hoc est, ad rectam dicendi & scribendi ratio-
nem, sine qua neminem (quantumlibet de cateris
glorietur) eruditum judicare solemus. Hoc quoque
exercitio non modò tuas, quisquis es, apté & expedi-
tè scribes literas, verumetiam aliorum doctorum pa-
riter & indoctorum, qui ad te scripturi sunt, Episto-
las facilè judicabis. Vide præterea, quàm hoc cæteris
scholaribus exercitijs præstet, quód omnium fere
reliquorum usus post scholasticam palæstram cesset,
hujus autem perseveret. Quis est enim, qui non cre-
brò aut scripturus, aut scriptas accepturus est lite-
ras? Et quis est, qui carmine post scholas non subin-
de animi gratia uti consuevit? Quemadmodum
igitur hactenus bonarum literarum candidati, pro-
sodia nostra adjuti studuistis alacriter versibus
scribendis: ita non minori solicitudine & alacri-
tate harum præceptionum nostrarum adminicul
studete Epistolis doctè scribendis, & tandem experi-
mini, quòd nihil unquam in ludo literario utilius &
magis necessarium tractaveritis. Valete: & vestri
ultró commodis & utilitatibus consulenti Macropé-
dio auscultate. Et ut hoc quoque adjieiam, vobis di-
catus hic liber, habebit duas partes, prior Inventi-
onem Rhetoricam, adeóque Epistolicam:
posterior Dispositionem & Elo-
cutionem tractabit.
Rursus valete.

PRIO

PRIOR PARS DE INVENTIONE RHETORICA.

Quid Epiſtola, & qualem eſſe oporteat.

CUm ſit Epiſtola, præcipuè familiaris, abſentium amicorum quaſi mutuus ſermo, ἀπὸ τοῦ ἐπιστέλλω, quod eſt mitto, aut per literas abſenti aliquid ſignifico, taem eam eſſe oportet, quales ſunt amicorum muuæ confabulationes. Amat igitur characterem umilem, proximéque ad comicam phraſin accęentem, & (ut planiùs dicam,) ſimplicem, feſtiam, dilucidam, miniméque fucatam ſcribendi ationem, quæ ſuam tamen elegantiam non negigat. Quæ res doctiſſimorum magis obſervaione, quam ſcholaribus præceptis acquiritur. ùm ſint enim tria tùm dicendi, tùm ſcribendi enera: Sublime videlicet, quod crebris figuris rnatum, rebus heroicis convenit, ut in Tragœdis: Humile, quod citra fucum & magnificum culum humi ſerpere videtur, ut in Comœdiis: Meiocre, quod medio modo ſe utriq; attemperat, ut n Hiſtoriis: nemo hæc meliùs dignoſcere valet, uam qui doctiſſimorum ſcriptorum diligens obervator eſt. Quod autem ad rectam Epiſtolarum

compoſitionem attinet, ſecundùm Rhetoricum artificium, Inventionem, Diſpoſitionem & Elocutionem, paucis præceptis explicare ſtudebimus. Non ſecùs enim in Epiſtola, quàm in oratione Rhetorica, primùm per Inventionem excogitandum eſt, quid ſit ſcribendum: deinde curandum, quomodo inventa ſint diſponenda: tertiò quomodo diſpoſita ſint aptis verbis & ſententijs eloquenda, ſatagendum eſt.

Partes Epiſtolæ duplices.

PArtes Epiſtolæ eaſdem ferè tradunt nonnulli, quas rhetores orationi rhetoricæ præſcribunt, quæ ſunt exordium, Narratio, Propoſitio, Confirmatio, Confutatio & Peroratio. Verùm cùm Epiſtolaris compoſitio oratione rhetorica ſit multò liberior, nec ijſdem legibus perpetuò aſtringatur, nos illis ſubinde diſſimulatis, alias pro diverſis Epiſtolarum generibus præſcribimus, congruíſque tum præceptis, tum exemplis illuſtrabimus: nihilominùs tamen paulò etiam prænominatas rhetoricæ orationis partes expoſituri. In primis igitur hoc advertendum, quòd quædam ſunt Epiſtolarum partes generales, omnibus ex æquo Epiſtolis convenientes, ut Salutatio, Valedictio, & Superſcriptio, de quibus primùm paucula præcipienda ſunt. Nam ſpeciales, non niſi ſpecialibus, ſeu ſingulis Epiſtolarum generibus propoſitis, tractari poſſunt.

D

De salutatione.

IN salutatione hoc observandum est, ut à tertia scribentis persona incepta, ad tertiam, ejus videlicet ad quem scribitur, quasi à tabellario pronuncietur, procedat, hoc modo: Tullius Curioni salutem dicit. Item adjunctis prænomine & cognomine sic: Mar.Tul.Lentulo proconsuli salut.d. Aut Pliniano more pronomine addito: Cic. Lentulo suo salut. d. In his salutandi formulis (ut vides) persona scribentis nominandi, & alterius ad quem scribit, dandi casu exprimitur. Cavendum autem, ne aut nostro nomini, aut ejus ad quem scribimus titulorum sylvam adjiciamus: nisi velimus vel arrogantiæ, vel adulationis argui: Sufficit enim quamtumvis illustribus sic scribere: Franciscus Gallorum rex Car. V. Imperatori semper Augusto salutem dicit. Item dicimus novè: Salve mi Petre: Salve multùm, aut, salve plurimùm patrue observande, & alijs modis ferè totidem quibus uti solemus in congressu. Verùm illa veterum simplicitas, nostra novitate corrigi non potest.

De Valedictione..

QUemadmodum in principio salutamus, ita in fine valedicimus ei simpliciter ad quem scripsimus, in secunda dūtaxat persona eum appellātes, hoc pacto: Vale, benè vale. Cura ut valeas. Vale longùm jucundissime sodalis. Valetudinem tuam cura diligentissimà: Da operam, ut rectè valeas,

 Inco-

Incolumem te servet Deus optimus maximus, pater optime. Vale mi Petre. Post Vale, locum adnotamus & tempus, ubi & quando scripsimus. Locum exprimimus hoc modo, Datum Romæ, Scriptum Trajecti vel ex Trajecto; & omisso verbo vel participio, Trajecti vel ex Trajecto. Item, Ex ludo nostro literario. Ex meò musæo. Ex navi, &c. Tempus subijcimus hoc pacto, Kalendis, Nonis, Idibus Januariis, Pridie Nonas, tertio Nonas, vel Idus Januarias, Februarias, vel Februarii. Item Octava Januarij, Prima Junij. Et Postridie Epiphaniæ, Primo Pentecostes. Possunt & his mensium diebus anni præmitti hoc modo, Anno à Christo nato vel passo, millesimo quingentesimo tricesimo quinto, quarto nonas Martij, nocte intempesta. Quemadmodum autem nominibus dierum mensiumve rectè ad designandum tempus utendum sit, in Kalendario nostro nuper edito abundè satis diximus. Cave in fine nomen tuum subscribas, nisi fortè ob novè assumptam salutandi formulam omiseris.

De superscriptione.

SUperscriptio est, quam in dorso epistolæ jam clausæ & signatæ ponimus. Eam hoc pacto fermè scribimus, ut vocabulum ejus cui scripsimus, cum debita veneratione in tertia persona ponamus, nulla nostri nominis facta mentione, hac vel simili forma: Doctissimo apud Lovanienses Græ-

tarum literarum professori. Magistro Rutgero Rescheo, amico singulari. Magnæ eruditionis & probitatis adolescenti Petro Delfio, apud Trajectinos, amico & fratri. Probo & industrio civi Michaeli Hillentio, Antuerpiano chalchographo, amico non vulgari. Optimo & integerrimo civi Delfensi Paulo Montano, parenti suo pientissimo & plurimùm venerando. Item, Petro Montano in Trajecto. Hieronymianæ domus alumno, filio charissimo suavissimoque. Danda est opera, ut quovis modo loci vocabulum, quem habitat is cui scripsimus, in Superscriptione annotetur. Studendum præterea, ut aptis epithetis præsertim in hac parte utamur, licet in aliis etiam partibus & in corpore epistolæ nonnunquam adhibenda sint.

Pro diversis hominum statibus aliquot epitheta.

CÆsarem appellabimus Augustum, Regem invictissimum, Ducem illustrissimum, Imperatorem militarem fortissimum, Principem clementissimum, generosissimum, clarissimum, splendidissimum, præpotentem.

Papam appellabimus beatissimum, pontificem maximum, summum. Reliquos episcopos amplissimos, sanctissimos, vigilantissimos. Abbates religiosos, venerandos, suscipiendos. Decanos & præpositos, venerandos, aut venerabiles. In magistratu sæculari Consulem appellabimus vigilantissimum: Senatorem splendidissimum, ornatissimum.

Ædilem

Ædilem magnificentissimum : Judicem incorruptissimum : Prætorem integerrimum.

Inter literarum professores, Theologum appellabimus gravem, absolutum, syncerum, sacrum, divinum : Jurispiritos, juris consultissimos, prudentissimos legum, juris utriusque juxtà doctos: Rhetorem disertissimum, facundissimum, suaviloquentissimum : Poëtam, sacrum, divinum, clarum, inclytum : Dialecticum, acutum, argutum: Medicum peritissimum, fidum, eximium : Mixtè doctos, undequaque, vel undecunque doctissimos : Scholasticum eruditum, bonarum literarum studiosum, doctum, literarum haud expertem.

Inter cognatos & affines, Patrem dicemus optimum, honorandum, venerandum, observandum: Matrem indulgentissimam: Fratrem clarissimum: Patruum observandum : Uxorem suavissimam: Filium dulcissimum, dilectissimum, suavissimum: Cæterùm Nepotes, Generos, Affines, Sodales, Commilitones juxtà appellabimus mellitissimos aut jucundissimos.

Ex illis qui nulla officij dignitate insignes sunt, divites & authoritate præstantes dicemus viros optimates, summates, primarios, nobiles, graves, ornatos virtute, aut moribus ornatissimos, eruditione præcellentes, observandos, honorandos, colendos, eximios, egregios, prudentes, spectatos, perspicaces, suspiciendos, circumspectos, non indiscretos: Matronas primarias, integerrimas, probas, pudi-

pudicas: Puellas lepidas, amabiles, bellas, pudicas, iucundas, optimè moratas: Adoleſcentes ingenioſos, literarum ſtudioſos, probos, modeſtos, optimæ ſpei, eximiæ vel generoſæ indolis: Milites fortiſſimos, exercitatiſſimos: Opifices induſtrios, ſolertes, exquiſitos, accuratos, &c. Plura horum ſimilia ex probatis authoribus alijs colligat puer: nobis ſatis eſt occaſionem dediſſe ſtudioſis, ſciatq; (quod & ſuprà monui) non tantùm in ſuperſcriptione uſum eſſe epithetorum, ſed etiam in corpore Epiſtolæ, idque ſæpenumerò etiam per abſtractum admitti. Eſt autem ἐπίθετον παρὰ τοῦ ἐπιτίθημι, appono vel adjicio, nomen præcipuè adjectivum, quod perſonæ ad laudem (prout hoc loco accepimus) propriè tribuitur, ut ampliſſimus: unde ſubſtantivum amplitudo abſtractum: ſic prudens, unde prudentia.

De diverſis Epiſtolarum generibus, ſecundum tria genera cauſarum.

TRibus his generibus Epiſtolarum partibus utcunque declaratis, diverſa Epiſtolarū genera explicemus, ut ſpeciales ſingulis ſuas partes tribuamus. Ut autem diverſis Epiſtolarū generibus ordinem quendam congruum tribuamus, advertendum eſt, ſecundùm Rhetores tria eſſe cauſarum genera, videlicet, Demonſtrativum, Deliberativum, Judiciale, &, ſi quartum velis addi, Didaſcalicum, ſeu Dialecticum, quibus omnia civilia themata pertractantur. In genere Demonſtrativo pertra-

pertractuntur. In genere Demonſtrativo laudamus & vituperamus perſonas, nempe & divos & homines. Facta nempe divorum, & hominum res geſtas, & res alias quaſlibet, nempe quæ neque perſonæ, neque facta ſunt, ut ſi Davidem commendemus, perſonam laudamus: ſi μονομαχίαν ejus, qua Goliah Gethæum fortiſſimè ſtravit, factum laudamus; ſi fortitudinis ipſam virtutem, rem laudamus. De Vituperationibus idem judicium eſt. In genere Deliberativo ſuademus aut diſſuademus: hortamur aut dehortamur: poſcimus aut negamus: precamur aut deprecamur: conſolamur, &c. Ut ſi ſtudia Græcarum literarum ſuadeam aut diſſuadeam, aut repentem ad alacritatẽ horter, poſcam ſubſidium, deprecor pœnam, &c. In genere Judiciali pro diverſis ſtatibus (de quibus poſteà) accuſamus, aut excuſamus ſeu defendimus, expoſtulamus, &c. Ex his ceu quibuſdam fontibus, omnium fermè Epiſtolarum genera ſimplicia & mixta promanant, niſi quod familiarium quædam ſcribuntur (Indicativas appellare poſſumus) quibus nunc unam rem ſolam, nunc commixtim varias indicare conſuevimus; quæ tamen ne quidem ipſæ artificio carebunt, ut poſtea docebimus.

De partibus orationis Rhetoricæ.

PRiuſquam antem diverſa Epiſtolarum genera ſub his tribus cauſarum generibus comprehenſa diſtinguamus, partes orationis Rhetoricæ paucis

paucis declaremus; quod ſingularum Epiſtolarum partes ſpeciales meliùs intelligantur. Sunt igitur orationis Rhetoricæ partes ſex: Exordium, Narratio, Propoſitio, Confirmatio, Confutatio, & Peroratio; quas nonnulli in quinarium, Propoſitionem à Narratione cui adnexa eſt, non ſeparantes: alij in quaternarium, Confirmationem & Confutationem ſub una Contentione comprehendentes, contrahunt. Sunt alij, qui & ſeptimam, nempe diſtributionem propoſitioni adjungunt. Nos medio modo aut ſex ponimus ſuperiores aut quinque, juxta tritum verſiculum:

Exorſus, Narro, Firmo, Confuto, Peroro.

Sub Narratione Propoſitionem continentes. Harum interdum plures, interdũ pauciores, interdum ſingulæ, in oratione uſui, aut neceſſariæ ſunt.

Exordij ſecundùm Ciceronem, duæ ſunt partes, alteram vocat Principium: à Græcis προοίμιον ab οἴμη cantilena, vel ab οἶμος via, quaſi præcantio, ſive præambulum dicitur. Alteram vocat Inſinuationem, & à Græcis πάροδος, quaſi latens ingreſſus dicitur. In principio tribus locis utimur, nam reddimus auditores Benevolos, Attentos, & dociles. Benevolentiam captamus aut ab officio perſonæ noſtræ, cùm præcipuè ad nos attinere oſtendimus, ut dicamus vel ſcribamus: aut ab adverſariorum perſona, præſertim in genere Judiciali, cùm eos in odium vel contemptum auditorum adducimus: aut à commodis eorum ad quos

quos ſcribemus vel dicemus: aut à rebus ipſis, quæ tractandæ ſunt. Attentos reddimus auditores, ſi de rebus utilibus, neceſſarijs, magnis, jucundis, aut novis indicemus nos dicturos aut ſcripturos, & quæ maximè ad pietatem, vel ad rempublicam pertinere videbuntur, aut ad patriæ conſervationem. Dociles quoque reddimus, ſi nos dilucidè & planè dicturos aut ſcripturos, & ſummam cauſæ breviter expoſituros promittimus.

Interdum nihilominus à circumſtantia loci vel temporis, item à Voto, ab inſigni aliqua ſententia, à Fabula, ab Adagio, ab Affectus vocabulo, ut ſunt gaudeo, doleo, demiror, & ſimilia, præcipuè in Epiſtolis. In quibus id quoque ſummoperè cavendum, ne in Exordio diffluamus, aut prolixiores ſimus. Nam in brevibus præſertim Epiſtolis, uno aut altero verbo ſeu breviuſcula ſententia benevolentiam captare docti conſueverunt.

De Inſinuatione.

INſinuatione, altera videlicet Exordij parte, utimur, ſi aut cauſæ turpitudo adnexa eſt, aut animum auditorum à nobis alienum ſentimus, aut ipſos auditores prævia oratione fatigatos, noſtrâve oratione vel Epiſtola fatigandos ſuſpicamur. Dicta eſt autem ab hoc Latinis Inſinuatio, quòd per diſſimulationem occultè, & quaſi non data opera in animos auditorum ſubrependo nos inſinuamus, hoc eſt, latenter immittimus. Ut ſi Græcarum lite-

literarum studium, quæ pluribus, præcipuè earum ignaris (quod fortassis nonnulli eis abuti videntur) aut suspectæ, aut exosæ sunt, laudare vel suadere velimus, dicamus non personam, sed rem spectari debere, nec scientiam aliquam aut studium, propter eorum vitam, qui in ea studiosi sunt, vituperari debere: & deinde pedetentim in animos auditorum illapsi, ad nostram sententiam proponendam deveniamus. Hæc de Exordio paulò fusiùs pro omnibus indifferenter causarum generibus scripsi: ad reliquas orationis partes jam paulò succinctiùs exponendas transeamus.

De quinque reliquis orationis partibus.

NArratio secunda orationis pars, si necessaria aut usui sit, explicat causam oratione tractandam, vel ea quæ ad ipsam attinent, aut ipsam præcesserunt. Ex qua mox inferenda Propositio est tertia pars, quæ nulli causarum generi deesse debet. Quod si enim Narratio desit, loco ejus post Exordium Propositio subjungitur, qua aliarum rerum comparatione thema aut statum causæ proponimus. Hanc deinde varijs argumentis in Confirmatione munimus, seu roboramus. Deinde si quid ab adversario vel objectum sit, vel obijci possit, vel ipsi propositioni contrarium videatur, sub confutatione refellimus, aut excusando diluimus. Est enim Confutatio (ut Cicero inquit) con-

contrariorum locorum diſſolutio. Poſtremo omnium ſequitur Peroratio, in qua poſt brevem præcipuorum argumentorum Confirmationis enumerationem, ſtudemus auditorum movendis affectibus: quibus duobus peculiaribus locis, nempe Enumerationi & Affectui, Cicero etiam amplificationem adnectit. Hæ Rhetoricæ orationis partes, etſi non ſemper omnes in omnibus plures tamen in pluribus frequenter aut deprehenduntur accommodæ, aut neceſſariæ ſunt doctè ſcribentium epiſtolis, id quod in ſingulis cauſarum generibus pauló manifeſtiùs explicabimus.

De genere Demonſtrativo Perſonarum.

Generis Demonſtrativi Epiſtolæ, quibus Perſonas, facta, & res laudamus aut vituperamus per ſe quidem raræ ſunt, frequenter autem in aliis Epiſtolarum generibus aut laudationes, aut vituperationes incidunt, & mixti generis Epiſtolam efficiunt. Si itaque in aliqua Epiſtola aut generis Deliberativi, ut frequenter, aut generis Judicialis, ut frequentiſſimè, Perſona laudanda aut vituperanda eſt, id fiet his locis ſequentibus.

A natalibus, ſi ſplendidis, nobilibus, & honeſtis parentibus ortus, deducendo laudes ab avis, abavis, atavis, & ſanguine conjunctis.

A pueritia, ſi bonæ indolis, ſi rectè educatus & bonis moribus, & Chriſtianis legibus inſtitutus,

tutus, si felici ingenio prædictus sit.

Ab adolescentia, ut quàm honestis se studiis occupaverit, quàm propensius ad literas, ad philosophiam, ad probitatem, & quemlibet honestum laborem, quàm morigerus parentibus, quàm abstinens vini & Veneris.

A Juventute seu virili ætate, ut quam decenter & publicé & privatim se gesserit, quàm prudenter (videlicet) remp. & domesticam administraverit, quàm justè innocentes defenderit, & in facinorosos animadverterit, quàm pudicè sobriéque conjugem, liberos & totam familiam aluerit. Nam hoc loco conducit (maximè si variæ sint) secundum quatuor genera virtutum, Prudentiæ, Justitiæ, Fortitudinis & Temperantiæ, res gestas explicare, & in ordinem quendam redigere.

Ab ipsa senectute pari ratione, atque à virili ætate. Ab ultima morte quoq;. si quid laude dignum occurrerit. Nec minùs etiam Senectuti, quàm Juventuti, imò tutius committi solet rerum administratio. Et in ipsa Christiani hominis morte, tum virtus tum fiducia in Deum plerumq; magis elucescit. Porrò in vituperationibus hos locos in contrarium torquebimus, ut à natalibus improbis vel obscuris: Ab indole perversa, & mala educatione: A studiis adolescentiæ inhonestis, &c. Inter hæc licebit nunc dotes animi, nunc corporis cum laude commemorare, aut eorum monstrositatem vituperare.

Item commendare solemus personam à Natio-

ne, à Patriâ, ab Habitu, à Conditione, à Fama & cæteris personarum circumstantiis, de quibus obiter in Dialecticis nostris. Et quia demonstratio Personarum tota fermè in laudum commemoratione versatur, præter Narrationem aliam ferè orationis partem non habet, nisi fortè occurrat in vitâ hominis aliquid laude indignū, quod vel defendendum, vel excusandum est. Perorationem quoq; admittit, dum auditores vel ad gratulationem, vel ad Dei laudem optimi viri laudibus incitamus. Et quia exempla rudibus non minùs conducant, quàm præcepta, crassiûs in laudando Davide prædictos hos locos puero quasi digito tangendo ostendam.

Exemplum de laude Personarum, cujusmodi in Epistolam incidere potest.

DAvid rex Israel, quem tibi, generose Princeps, præ cunctis terrarum regibus & laudandum censeo, & paucis laudare decrevi, ex tribu Juda inter cæteras Israeliticæ gentis trib. generosissima, patre Isai (quem & Jesse dicimus) non ignobili Bethlehemiticæ civitatis, imò Christianæ generationis principe natus est. Quod si parvi ducas, & ad laudem viri parùm facere contendas, honesto loco probisq; parentibus satum esse, quòd non tam locus & genus quam propria virtus hominem laudare debeat, audi quod parvi ducere non queas. Is siquidem ab incunabulis divinæ religioni destinatus, probè & pudicè educatus, probis moribus (ut erat

Genus.

Educatio.

erat ad eos animo propensus) secundum patrias & Dei leges tam rectè institutus, & divinis literis eruditus est, ut inter omnes sibi coætaneos secundū non habuerit. Usque adeò verò divinæ laudis studiosus, in prima ætate, quæ rudis adhuc & pietatis ignara judicari poterat, fuisse deprehenditur: ut etiam cùm adhuc puer oves patris sui in deserto pasceret, psalterio & cithara, quæ miræ artis suæ industria ipse compingebat, divinas laudes personaret: Imò tanta pietate emicuit, ut cæteris quanquā eximijs, despectis fratrib. ipse natu minimus in regem Israelitici populi & prophetam ungeretur. Ejus præter alia virtutum insignia adolescentiam decorabat non modo cum leonibus & ursis pugna & victoria, verūetiam quod cū Goliah Gethæo gigantea magnitudinis viro (ne bellua dicam) pro patrijs & Dei legibus, gentéq; sua libertati servanda, non clypeo protectus aut galea, sed firma mentis in Deum fiducia congressus est, & absque lancea & gladeo, baleari funda fortissimè stravit. Quis dignè enumeret, quam non solùm in tranquillis regni negotijs, sed etiā in re bellica administrāda & justè & prudenter se gesserit? quàm fortiter Saulis & filij persecutiones, adversaque omnia toleraverit? quàm mansuetè etiam lethales hostes pertulerit? quantoque temperamento rebus etiamnum corpori necessariis semper & ubique usus est? Unum si demas adulterium sanguinarium, quod divina dispensatione admissum

Adolescentia.

Iuventa.

Confutatio.

quis dubitat? nempè, ut quantumvis nobis religiosi videamur, nunquam tamen nobis ob humani generis hoste securitatem promittamus, & nihilominus post maxima flagitia, reliquum nobis pœnitentiæ præsidium non diffidamus. Hic tandem post patriam ab Allophylorum tyrannide vindicatam, post barbaras nationes sibi cum gloriâ subjugatas, post religionem collapsam in ordinem pulcherrimum restitutam, post amplissimas auri, argenti, æris, & omnium divitiarum copias pro templo Domini æ-
Senectus. dificando coercervatas, post filium Solomonem in regnum sibi substitutum, in senectute bona secundum Scripturâ, pius, prudens, mente integra, & ple-
Mors. nus in Deum fide, quievit in pace, non sine ingenti Hierosolytanorum & totius Israeliticæ gẽtis comploratione, luctu & planctu: Sepulchroq; suo montem Sion cunctis post se Judæorum regibus sepulturam dedicavit, Christumq; suum secundum carnem filium, cum eo consurrecturus expectavit.

Hoc vel simili modo, cujus ego duntaxat summa locorum capita tetigi, in genere demonstrativo Personarum, pro diversa hominum conditione, si laudes cujuspiam Epistola postulat, aut breviùs aut prolixiùs tractare possumus.

Demonstrativum Factorum.

IN demonstratione Factorum partes orationis (ut antè dictum est) sunt sex. Ordimur non secus atque generaliter inibi traditum est. Narramus

bre-

brevibus, si facti ratio satis auditoribus non cōstat. Si constat, tantùm summariam facti rationem, hoc est, præcipua narrationis capita verbis paucissimis memoramus, unde totius causæ Propositionem seu statum elicimus. Proponimus autem cum aliorum factorū laudabilium, ejusdem vel alterius hominis comparatione, quibus nostrū, quod laudare decrevimus, excellentius judicamus. Cum propositione (ut docet Cic.) licebit & uti Distributione seu divisione, qua breviter auditoribus judicamus, quibus de rebus simus dicturi, aut quib. ex locis propositum nostrum roboraturi in Confirmatione. Est igitur factum laudandum ab his locis Confirmationis,

Ab honesto, sub quo Justū & Piū comprehendo.

Ab utili, sub quo Necessarium & Jucundum.

A difficili, sub quo Facile pro adversario.

Honestas virtuti conjuncta est. Quicquid enim vel ipsa virtus est, vel virtuti cognatum est, vel à virtute proficiscitur, vel ad virtutem conducit, honestum judicatur. Nam Ciceroni Honestum dividitur in rectum & laudabile. Rectum dicitur, quod cum virtute & officio fit. Id quoq; dividitur in Prudentiam, Justitiam, Fortitudinem, & Modestiam, seu Temperantiam. Videndum est itaq; quemadmodū secundū has virtutes non modò Factum in hoc genere, verùm etiam res quælibet laudari possit, aut his contrarium vituperari. Laudabile est, quod rectè factum cum laude commemorationem habet. Quicquid igitur ad rerum appetendarum & fu

giendarum sanum consilium pertinet: Quicquid ad veram amicitiam, fidem, officium, æquitatem, obedientiam, gratitudinem: Quicquid ad pietatem in Deum, patriam, parentes, liberos & proximos: Quicquid ad severitatem legum, animadversionem in facinorosos, remunerationem, & defensionem benè merentium attinet: Quicquid ad malorum tolerantiam, longanimitatem, periculorum pro religione, patria, parentibus, liberis, amicis aggressionem attinet: Quicquid ad castitatem, sobrietatem, frugalitatem, & rebus in omnibus moderamen attinet, honestum: ijsque contrarium inhonestum semper judicamus.

Utilitas, commoda varia ex facto provenientia complectitur, quibus vel instantia vel consequentia pericula vitari posse ostendimus. Utilitatem tamen longè superat Necessitas, si inde argumentum ducatur.

Difficultas ex circumstantiis rei gestæ colligitur, quæ partim Personis, partim Rebus convenientes hoc versiculo suggerentur.

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

In confutatione ijsdem locis per contrarium utimur, ut in laudibus, quam adversarius dixerit stultitiam, nos contrà prudentiam: quam ille sævitiam, nos severitatem: quam ille temeritatem, nos fortitudinem: quam ille tenacitatem, nos frugalitatem ostendamus. Et contrà in vituperationibus, quam adversarius dixerit prudentiam, nos contrà

trà stultitiam aut inconsiderationem: quam ille severitatem, nos sævitiam: quam ille fortitudinem, nos temeritatem: quam ille frugalitatem, nos tenacitatem ostendamus.

Perorationem generaliter suprà declaravimus, quo sub hoc genere, auditorum animos post præcipuorum enumerationem argumentorum, vel ad gratulandum in prosperis, vel ad commiserandum in adversis, per amplificationem movemus. Hos locos paulò copiosiùs prosecutus sũ, quod non tantùm huic generi Demonstrativo factorum, sed etiam laudandis conveniant, & nihilominus toti generi Deliberativo, ut suis in locis patebit.

Exemplum de laude factorum.

INter omnia, quo vel publicè vel privatim illustrissimus rex David insigniter gessit, nihil est, quod majore dignũ laude æstimemus, quam quod divini nominis hostem Goliah Gethæum vastissimo corpore, undiq; armatum virum puer inermis singulari conflictu fortissimè stravit ac vicit. Quod luce (ut aiunt) clarius erit, cùm rei gestæ honestatem, utilitatem, imò extremam necessitatẽ ostenderimus. Si non modo honestũ, sed etiam gloriosũ est pro patria pugnare, profectò pro Dei nominis gloria, pro religione, pro patria tuenda pugnare, multò omniũ gloriosissimũ judicabimus. Non ferebat quoq; generosi puer animi clarissimæ gentis contumelias ab homine spurio, multóque maximè

Propositio.

Ab honesto.

 divini

divini nominis execrationes & maledicta ab homine impio intorqueri: sed considerabat prudentissimè quantum dedecoris & infamiæ sancto Israeliticæ stirpis populo per totum terrarum orbem nominatim inureretur, si inter tot regni Israelitici pugnatorum millia, ne quidem unus reperiretur, qui profanæ gentis obscuro militi posset occurrere.

Ab æquo. Considerabat quoq; æquissimum fore, ut eas corporis sui vires pro gente & patriâ suâ servanda fortis exerceret, quas sæpenumero cum leonibus congressus & ursis, quasi per lusum expertus fuerat.

Confutatio. Nec terruit eum antagonistæ vastissimi corporis moles, non lorica hamata & ponderosa, non hasta trabalis & rigida, non cassis ænea, non clypeus æreus, non gladius acutus, non deniq; totius corporis horrida panoplia, sed sola in Deum fide munitus (ne quis ipsum temeritatis arguat) delectis è torrente limpidissimis quinq; lapidibus, funda belluam aggressus fortissimè stravit, proprioq; ejus gladio e vagina educto altior insurgens caput ipsi præcidit.

Ab utili. Si utilitatem spectes, quis commoda Facti digne recenseat? Regem Saul & optimis quibusque exercitus duces non solùm vitæ servavit, sed etiam gloria illustravit, exercitum victorem domum remisit, hostibus & vires & animũ ademit, gentemq; suam totam à sævissima barbarorũ tyrannide vindicavit. Quid commoda memoro, cùm fuerit ipsum factum etiam necessarium?

A necessario. Nisi enim cæderetur Goliah, actum erat de Israelitarum republica,

ca; de parentibus, de uxoribus, de liberis, de aris & focis, de totâ denique patriâ & salute. Quibus non hoc etiam ad laudem rei gestæ meritò pertinere videatur, quòd ipse puer giganteæ magnitudinis virum: ipse inermis, galea, lorica, ocreis, hasta & clypeo undique munitum; ipse inexercitatus, bellatorem ab adolescentia semper in armis versatum, non ex insidijs, non fraude, non maleficiis, sed palam singulari certamine, funda non modô vicit, sed & fortissimè stravit, suoque ipsius gladio caput ei præcidit? Quanto namq; apparet in rebus feliciter agendis major difficultas, tanto in ijsdem indicatur amplior laudis materia, & gloriosior de tyranno triumphus. At ne quis negotium tam arduum, & in rebus humanis tam invisum & inauditum temeritatis insimulet, audiat ipsum pugilem, non tam suis viribus & pastoralibus armis, quàm firma in Deum fide nixum, divinoque zelo armatum cum hoste congressum. Sic enim probro & contumelia affectus, in ipso conflictus procinctu respondit antagonistæ: Tu venis ad me cum gladio, hasta & clypeo: ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Israel, quib. exprobrasti hodiè, & dabit te Dominus in mea manu, percutiam te, & auferam caput tuum à te, & dabo cadavera castrorum Philistin. hodiè volatilibus cœli & bestiis terræ, ut sciat omnis terra, quòd non in gladio nec in hasta salvat Dominus: & reliqua.

A difficili.

Confirmatio.

Hujusmodi artificio breviùs, aut prolixiùs tum in

in epistola præcipuè, si factum quodlibet laudandum sit, uti poterimus. Porro, in vituperationibus utimur locis contrariis, Inhonesto, Inutili, &c. aut certè hos laudum locos, partem in contrarium torquebimus, docentes ipsum factum neq; honestum neque utile esse. Reliquæ orationis partes eadem cum superioribus sunt.

Demonstrativa rerum.

IN rebus laudandis aut vituperandis fermè ijsdem locis, quib. in factis, utimur in confirmatione. Reliquæ siquidem orationis partes prorsus juxta analogiã superioribus in Factis laudandis similes sunt, nisi quòd Narratio in hoc genere raro locum habeat: & propositio, qua loco Narrationis post Exordium utimur, aliarum rerum laudabilium comparatione potissimum fiat. Confirmationis itaque tres sunt loci præcipui, ut in superiori genere:

Honestum, sub quo Justum, Pium, &c.
Utile, sub quo Necessarium, & Delectabile.
Facile vel difficile.

Honestas tractatur non secùs atq; jam dictũ est. Item nonnunquam ab ipsius rei antiquitate. Nonnunquam ab ipsis inventoribus, vel authoribus, nonnunquam à mira quadam & celebri novitate.

Utilitas præcipuè ex circumstantijs colligitur, quemadmodum & facile & difficile: ut suprà diximus, & infrà in genere Deliberativo dicturi sumus. Loci siquidem hujus generis cum Deliberativis plurimùm conveniunt,

Exemplum

Exemplum earum rerum, quæ in hominibus laudari aut vituperari ſolent.

INter omnia quæ humanis ſtudijs commendari Propoſitio.
ſolent, præcipuam quandam laudẽ meretur Eruditio, quæ non ſolùm ignorantiæ opprobrio liberat eum qui ſe poſſidet, verumetiam multifariam hõeſtat & adjuvat. Hanc enim, ut cæteris animantibus præſtaret, ab initio mundi naſcentis primo A' honeſto.
homini, alijſq; multis per poſteriora ſecula ad noſtra uſque tempora divinitùs inditam non dubitamus. Id ſiquidem ingenij quod ad divinæ naturæ imaginẽ homini inditum eſt, niſi eruditione præcipuè & virtute excolatur, quantulum eſt quæſo, quo à brutis diſtamus? Communiter namq; cum brutis vivimus, movemur, gradimur, & ſenſuum tum exteriorum, tum interiorum uſu & voluptate perfruimur; ſola autem eruditione & virtute præſtamus, utpote divinæ conſortes naturæ. Et ſi quid fabulis tribuimus, hæ ſunt geminæ divinæ originis virgines, quæ Herculi generoſo adoleſcenti, ſi ſe amplecterentur, divinum honorem & immortalem gloriam pollicebantur. Hæ tanta inter ſe cognatione conjunctæ ſunt, ut altera ſine altera perpetuò minor videatur, quod altera ſemper alteram illuſtriorem reddat. Imò (ſi fas ſit dicere) eruditio virtutis mater eſt, quòd ex ea, præſertim virtus proficiſcatur. Eruditio ſiquidem ſcripturã tum divinãm tum humanã intelligere facit:

ex

ex qua quicquid usquam virtutis est, quicquid pi-tatis est, quicquid divinæ cognitionis est, hauri necesse est. Et ut scias, quantum decorat homine eruditio, quantum obscurat eum literarum ign-rantia, exactè considera: nempe quæ reddit hom nem omnium appetendarum & fugiendarum r rum ignarum, virtutis & probitatis nescium, ign rantem sui, ignorantem Dei, & ad brutorum ing nium proximè accedentem. Accedit & hoc a eruditionis laudes, quòd in rebus humanis nih sit, quod usque adeò rei publicæ & privatæ cond-

Ab utili & necessario.

cat, plus dicam, quod in universum magis necess rium sit, quàm literarum cognitio. Si tollas è mu do eruditionem, quid erit resp. nisi asinorum st bulum, imò ursorum & luporum latibulum? si t men reipub. nomenclaturam mereatur. Quis leg bus ignoratis jus dicturus est? Quis defendet i sontem? Quis consulet oppresso? Quis medeb tur ægrotũ corporibus? Et (quod primum dictu oportuit) quis insipienti plebeculæ doctrina sa viam salutis demonstrabit? Per eruditionem pr tereà quisque prudenter administrat rem domest cam, erudit liberos, providet rei familiari, acqui claritatem inter cives, rebus non vulgaribus pr ficitur, in rebus arduis sibi consulit, in rebus a

A jucundo.

versis consolatur, in rebus quoq; prosperis mod ratur, & quod omnium jucundissimum est, ej dem eruditionis contubernio multó suavissimo, tiam cùm maximè solus est, usque perfruitur.

Ju

Juxta hoc exemplum & alia tradenda sunt simplicia themata, earum præcipuè rerum, quæ in homine vel laudari vel vituperari solent. Porrò in vituperationibus contrariis locis utemur, ut prædictum est,

De alijs diversis rebus laudanda.

SVnt & aliæ res variæ, quæ non in homine, sed in se laudari solent, in quarum laudibus seu vituperationibus, diversis pro diversa earum conditione locis utemur.

Regiones enim laudamus à regibus earum, sive ducibus, urbium in eis frequentia, à celebritate, à copiâ annonæ, à tranquillitate rerum, à tuto transitu, &c.

Urbes laudamus à reipub. administratione, à religione & literis, à populi frequentia, à civium bellicositate, urbanitate, concordia, ab ædium magnificentiâ, à rerum necessarium facili copià, à salubritate aëris, à fluminibus allabentib. à villis, montibus, fontibus, sylvisque vicinis. Vituperamus à contrarijs.

Ædificia laudamus à situ, á prospectu, à figurâ, è magnitudine, ab amplitudine vestibuli, à magnificentia atrij, à pulchritudine seu multitudine cubiculorum, conclavium, tricliniorum, penetralium, ab hortis adjacentibus. Item a preciositate lignorum, lopidum, variaq; eorum sculptura & ornatu.

Agros laudamus à fertilitate, declarantes quid ferant, & quantum ferant, item quo ritu colantur, cujusmodi

cujusmodi cultores habeant, item à planitie, seu montositate utili & amœna.

Flumina laudamus ab ortu, à colore, cursu, ab amplitudine, à locis quos præterfluunt, & quos influunt, à genere piscium, navigiorum, retiũ, & cæteris usibus, ab agris, sylvis, nemoribus quæ irrigant.

Fontes laudamus à perpetua & abundanti scaturigine, ab aquæ dulcedine & salubritate, item si quid memorabile aut prodigiosum habent.

Montes laudamus à radicibus, ab altitudine verticis, á vini, frumenti, & aliarum rerum feracitate, item si quid novum, prodigiosum, aut preciosum in se continent.

Sic alias res quaslibet, consideratis earum circumstantiis, laudare aut vituperare poterimus. Exempla apud Poëtas, oratores, historicos, & alios authores observanda sunt: nobis sufficiat locos aliquot præscripsisse.

De Epistola Demonstrativa Personarum.

TAmetsi priùs dictum est, per se quidem Epistolam Demonstrativam raram esse, si quis tamen ejus præcepta (quod & ipsũ nonnunquam incidere solet) exigat, sciat eam in tres partes dividendam, modó persona laudanda sit. Quarum
1 Prima captabit Benevolentiam, aut à persona ejus ad quem scribimus, quasi jusserit is vel postulaverit: aut à persona ejus de quo scribimus, quód talis

alis sit videlicet, cujus laudes meritò declarentur: ut præcipuè ab officio personæ nostræ, quo amicum illaudatum præterire non debeamus. Secunda explicabit laudes amici usque ad præsentem ejus ætatem, nisi clauserit diem novissimum. A natalib. a pueritia, &c. ut in demonstrativo personarum dictum est. Possumus tamen omissis illis locis aliquem laudare ab insigni aliqua virtute, ab eruditione, a re fortiter gesta, prout epistolaris aut quantitas, aut qualitas postulaverit, ratióve suggesserit. In tertia dicemus nos non assentationis, sed amicitiæ & veritatis declarandæ gratia paucula de multis viri laudibus dixisse, nec ob singularem laudari amicitiam, aut ejus, qui scribi voluit, reverentiam omninò silere potuisse. Monendo etiam, si commodum sit ad effectum, amicitiæ, favoris, imitationis, largitatis, &c. 2 3

Hujus præceptionis exemplaris Epistola.

CUm sciam te, vir ornatissime, excellentissimorũ laudibus non immeritò delectari, & Cornelij mei eruditio, mores & conversatio tales sint, ut etiã externos ad sui contẽplationẽ alliciant: nõ possum propter singularem, quã mecũ habuit, familiaritatẽ & amicã consuetudinem, quin (tametsi laudator elinguis sum) in laudes ejus prorumpam, præsertim cùm tu de hujus viri moribus testimonium quæras. Sciens prætereo natalium ejus splendorem,

dorem, benè educatam infantiam & pueritiam, optimis & præcipuè literarum ſtudiis exercitatā adoleſcentiam, oris & pectoris, & omnium totius corporis membrorum venuſtatem, ut quæ ſapientibus plerumque contemptui habentur, ea tantùm paucis celebrabo, quæ ſapientibus non minus quàm inſipientibus meritò laudari debent, & quæ ne Momus quidem reprehendere queat. Tanta eſt in hoc viro (ſi Philoſophiam, & rerum tum divinarum, tum humanarum cognitionem ſpectes) eruditio, ut ætas hæc noſtra ſecundum non habeat. Si mores quoque ſpectes, & omnem vitæ ejus converſationem, Catones, Scipiones, Curios videre te putes. Quis dignè efferat, quàm prudenter pro ſua ætate adminiſtravit rempub. quàm fortiter noſtræ tempeſtatis (quam proh dolor calamitoſam deploramus) adverſa protulerit, quam in judicio ſeverus & incorruptus, quàm in cauſis prætorij perorandis ſplendidus & ἐπαγωγός? Quid attinet eum in rebus quoq; privatis laudare, cum vel pueri caſtam ejus conjugem, verecundos & eruditos liberos, totam denique familiam ſobriam, bene moratam & ordinatam juſto præconio prædicent? Et ut ſummatim multa perſtringam, talis & tantus eſt, ut ad maxima quælibet adminiſtranda (ſi velis) ſine rubore promoveas. Nolo in præſentia nimis viri laudibus immorari, ne aut epiſtolæ videar modum excedere aut aſſentationis alicui notam incurrere. Cum dabitur otium, evidentiùs aut particulariùs ſingula

tib

tibi coram explicabo. Interim tu vir ornatissime, si quid magnum de Cornelio nostro statueris (neque enim frustrà de moribus & conversatione ejus tibi scribi voluisti) ipsum non secus atq; me favore, benevolentia & amore prosequere. Vale, ex Trajecto.

Epistolam demonstrativam Vituperij paribus præceptis & ijsdem locis scribere licet, laudibus in vituperationes mutatis, & locis in contrarium tortis, ut priùs dictum est.

Aliud Exemplum.

QUandoquidem, jucundissime sodalis, civitatis Legiæ (ut eam veteres à legione Romana hìc cæsa appellarunt) quam bonis avibus (ut aiunt) pluſculis mensibus habitare cœpi, tibi situm, mores, rempub & si quid egregium præ se ferat, depingi voluisti, nec minùs ad hoc me incitat eximia, quæ se ultrò ingerit, laudis materia; non possum, si & alumnæ meæ gratificari, & tibi morem gerere velim, quin paucula è multis tibi Leodij nostri præconia scribam. Vidi plures diversarum regionum nobiles civitates, verùm non est alia (si singula quæ hîc eximia sunt, conferantur) quæ mihi magis arrideat. Hæc namque civitas ex maxima sui parte in cõvalle sita (tametsi non minima pars ejus ex mõte dependet) undique plena amœnitatis est. Si ad Orientem spectes, rapidissimum cœsij coloris fluvium Mosam spatiosè delabi cernis: quem non sordidæ perfectò negotiationis navibus & ratibus passim

[Margin: 1 Exordium. — Propositio. — 2 A situ.]

ſingulis penè momentis ſurſum ac deorſum ſollicitari & juxta & intra mœnia jucundiſſimè cernimus. Si ad meridiem, montes ſylvoſos alios alijs altiores cum vallium ſuarum amœnitate tanquam in tabula pictos contemplari licet. Si te vertis ad occaſum, dij boni, quid illinc voluptatis haurias? Viſus non aſſequitur latiſſimos totius Hasbaniæ campos, tritici, orizæ, migmatis, cæterorumq; frumentorum feraciſſimos. Quales & ad plagam Septentrionalem vides, præter hos quorum jucundiſſimo, etiam vinearum intra mœnia ex monte pendentium, aſpectu delectaris. Cum jam non data opera intra mœnia redierimus, quis dubitet tum heroum tum civium multorum in hac urbe (quamvis olim Burgundiorum incendio everſa & deſolata ſit) excellentiſſimas aut inſtauratas, aut denuo inſtructas ædes, ubi parvo admodum ædificiorum materia comparatur? Ligna per Moſam ſecundo flumine, contignatis ratibus proximæ ſylvæ; lapides ſolidos & ſculptiles, proximi montes, calcem vivam vicini cautes ſuppeditant. Ferrum præterea, æs, plumbum & reliqua id genus metalla in ſuburbanis effodiuntur, conflantur, purgantur, ferriq; ſtricturæ mira induſtria molis aquatilibus, in baculas (ut vocant) excuduntur. Hîc fontes ſunt amœniſſimi perpetua ſcaturigine manātes, quorum aquæ limpidiſſimæ ab indigenis in potum ſumptæ, ſunt & ſuaviſſimæ & ſaluberrimæ. Videas diverſa monaſteria, & ædes divitum, in quibus ne unam quidem officinam invenias

Æ copia rerum.

quam

quam non fons vivus cōmodiſſimè adornat. Neque hoc ſilentio prætereundum cenſeo, quod, cum montium commoda recenſerem, minimè ſuccurrebat: Hic nempe montes diverſi ſunt, ex quorum profundiſſimis & abſtruſis cavernis non minus prodigioſa quàm pretioſa ignium fomenta inſtar lapidum dura, & inſtar carbonum nigerrima eruuntur, & ad vicinas regiones tranſvehuntur. Quanquam autem ligna parvo admodum à nobis redimi poſſunt & lignariorum ſuffocati carbones: malunt tamen ad focum inſtruendū hac naphtha corbonaria quam lignis uti. Veniam vel tandem ad remp. quæ propter equeſtris ordinis dignitatem & modeſtiam, magiſtratus eruditionem & prudentiam, plerunq; totius concordiam, ſimplicitatem, & in rebus manuarijs diligentiam, pulcherrimè exornatur, adminiſtratur & viget. Et ne Clerum, noſtræ civitatis pulcherrimum decus prætercam, tanta eſt ei cum populo Leodino ſocietas & unitas, ut majorem non quæras: tanta eſt & dignitas & amplitudo, ut clerum veſtrum Trajectinum cum ſuo Pontifice facilè ſuperet: tanta deniq; numeroſitas, ut citra Alpes aliam non invenias civitatem, quæ huic numero cleri valeat comparari. Sunt n. nobis canonicorum collegia ſeptem aut octo, Abbatiæ (ut vocant) quinq;, templa parochiarum triginta duo, & reliqua monaſteria incerto numero: in quibus omnibus præter religioſiſſimum Dei cultum, præter ſummam eruditionem, præter illuſtrium virorum generoſitatem,

A montibus prodigioſis.

A repub.

A clero.

 quis

quis digno præconio rerum pretia, exſtructa ædificia, hortorũ amœnitates explicet? Et ne rem ſcholaſticam & literariam prætérijſſe videar, tametſi fortaſſis alibi bonæ literæ plus maturuerunt, nuſquam tamen (auſim dicere) hac noſtra tempeſtate magis florent. Mireris pueros ſeptennes Latinè loquentes, & qui decimumquartum ætatis annum nondum attigerunt, ſic proſa valere & carmine, ut cum quovis oratore & poëta certare poſſe videantur. Ut ſileam autem (ne quis me vel arrogantem vel περίεργον judicet) civium noſtrorum tum animorum & corporum robur, tum in rebus bellicis animoſitatem & ſtrenuitatem, quam non modò priſtinis temporibus Romani, verumetiam poſterioribus ſeculis reges & magni nominis principes experti & mirati ſunt: ut ſileam quoque urbis amplitudinem, & civium frequentiam, cujus Trajectum veſtrum tertiam partem non attingit. Certè aëris non modò ſuavitatem, verumetiam ſalubritatem ſilere non poſſum, quam celeberrimus noſter ὁδοιπόρος Joannes Mandavillanus, poſt univerſi orbis, Aſiæ, Africæ, Europæ peragratas regiones, longè ſuaviſſimum & ſaluberrimum judicavit. Habes, mi ſodalis, paucis perſtricta capita quædam generalia de hujus civitatis laudibus, quæ ſi velim ſpeciatim explicare, deficeret mihi tempus narrandi, viderer quoq; non tam veram topographiam quàm cum Luciano meram narrationem texere. Faxit Deus, ut huc tandem profectus, cuncta quæ ſcripſi

[Margin notes: A re literaria. — A civib. — A ëris salubritas.]

ſcripſi, & plura, quæ ſcribenda forent, oculis objecta contempleris. Vale, ex Leodio, &c.

Vides, ni fallor, puer, in hoc poſteriori exemplo pro laudandis urbibus diverſos locos eadem ferè nomenclatura, etſi non eodem quo præſcripti ſunt, ordine obſervatos. Idem in alijs quoq; rebus laudandis aut vituperandis, exemplis ſubjectis facturus eram, ſi non magis operis prolixitatem, quàm laborem vitarem. Ad genus itaq; Deliberativum procedamns.

Aliarum rerum laudabilium, ut Regionum, Ædificiorum, Agrorum, &c. paradeigma non ponimus. Primùm quòd prolixitas legentibus eſſet oneroſa; deinde, quòd ſecundùm præcedens exemplum ex locis præſcriptis ſtudioſus adſimile de rebus illis affingere citra laborem poſſit. Ad genus Deliberativum tranſeamus.

De generis Deliberativi Epiſtola.

PArtes orationis generis Deliberativi eaſdem ponunt rhetores, quas ſuprà in genere Demonſtrativo poſuimus, niſi quòd Narratio rara eſt, incidit tamen nonnunquam etiam in epiſtolis: cùm videlicet factum aliquod de quo deliberandum eſt, paucis explicamus, aut ſi quid actum vel dictum eſt, quod ad cauſam attinet, recitamus. Iiſdem quoque locis in Confirmatione utimur, quibus in Demonſtrativo factorum & rerum priùs utendum docuimus, qui ſunt:

Honestum, quod rectum & laudabile, imò quicquid ad virtutem attinet, complectitur.

Utile & necessarium. Utilitas autem ex enumeratione commodorum, & incommodorum innotescit.

Possibile aut Facile: quæ ex circumstantijs præcipuè ostenduntur.

Difficile, aut impossibile: item ex circumstantijs si quid dissuademus, aut dehortamur.

His locis (si causa postulet) in omni Epistola Deliberativa non secùs atque in oratione rhetorica uti possumus, & ea ratione juxta analogiam, qua in demonstratione factorum & rerum prius ostensum est, ostendentes videlicet id quod persuadere decrevimus, Honestum, Utile, Facile esse: adeòq; amplectendum esse, contrà ostendentes rem aliquam inhonestam vel impiam, inutilem, vel periculosam, difficilem vel impossibilem esse, adeòq; fugiendam vel detestandam esse. Nihilominùs singulis Epistolarum generibus sub hoc causarum genere militantibus peculiares cum suis locis partes assignabimus, ut studiosus majorem in Epistolis, quàm in oratione scribendi videat libertatem.

De Epistola commendatitia.

PRimùm occurrit Epistolarum genus, quod Cõmendatitium vocant, quo amicum amico pro aliquo beneficio vel favore consequendo cõmendamus: cujusmodi Cicero tum in pluribus, tum præcipuè

cipuè in decimo tertio Epistolarum libro usus est. Quod idcircò primo loco posui, quòd plerunq; ex genere demonstrativo nō parùm ad mixtum habet. Solemus enim eum quem alijs commendamus, frequenter opportuna laude extollere, quò ejus, ad quem scribimus, animū commendato conciliemus. Partes hujusmodi Epistolæ secundùm tres personas, ejus videlicet ad quem scribimus, nostræ, & commendati (secundùm rem præthereà quæ postulatur consideratam) sunt quatuor aut quinque,

In prima captamus benevolentiam (si necessarium videatur) ab humanitate, benignitate, vel liberalitate ejus ad quem scribimus, licet inter familiares amicos hæc pars plerunque negligatur. 1

In secunda causas scribimus, quæ nos movent ad aliquem commendandum, ut est amica commendandi consuetudo, beneficium acceptum, commiseratio, vel id genus alia. 2

In tertia commendandum laudabimus pro quantitate Epistolæ,eo quo præscriptum est modo in genere demonstrativo personarum, à natalibus, ab indole, &c. 3

In quarta rem ipsam exponemus, quam in commendatione pro amico postulamus, ostendentes eam varijs argumentis honestam, justam, piam, aut virtuti cognatam, item utilem aut necessariam, prætereà non modò possibilem, sed etiam facilem ei, ad quem scribimus: secundùm locos Confirmationis generis Deliberativi. Pollicebimus 4

quoque in quinto loco, & nos & commendatum amicum nostrum gratos futuros, mutuam quoque nostram operam & studium deferemus.

Exemplum, quod Græcis Paradeigma.

1 Exordium. NIsi certò cognoscerem tuam non solùm erga me summã, verumetiam in omnes, tametsi alienos, bonarum literarum studiosos, non vulgarem benevolentiam, vererer profectò, mi Chrysogone, in aliquo præsertim negotio studiorũ tuorũ, tranquillitatem temerè appellare. Verùm cùm jam te sciam pro amicitia subinde renovanda malle ab amico sollicitari, quàm ea marcescente quietũ esse, audacter te paucula pro amiculo postulaturus accedo. Gualterum meum, qui has meas tibi porrigit
2 Narratio literas, propter ejus affectum erga me singularem vehementer diligo. Nam ab incunabulis me non secùs ac parentem semper coluit & diligentissimè observavit. Is cum te mei studiosum planè cognosceret, séque meis apud te literis gratiosum fore confideret, ut pro se ad te scriberem, obnixiùs rogavit; quamvis non dubitem ipsũ modestia, verecundia, alijsq; honestis suis moribus etiã sine nostra commendatione plurimùm tibi placiturum. Est enim adolescens honestis admodum, tametsi tenuis fortunæ, natus parentibus, probè domi semper & pudicè educatus, bonis literis à teneris (quod aiunt) unguiculis non solũ appositus, verumetiã sum-
3 Loci personarum. moperè intentus: in quib. ita Dei numine aspirãte pro-

profecit ut & carmine & prosa omnes suos in ludo nostro commilitones facile superaverit. Quid enim non possit (quantã in eo deprehendes) tanta virtuti cõjuncta ingenij acrimonia? Nemo siquidẽ illum vidit unquam immoderatiùs bibentem, aut improbè lasciviẽtẽ; nemo verbo aut verbere contentiosum, nemo per lucrũ questuosum, sed parentibus & amicis obsequentem, præceptoribus tractabilem, commilitonibus usq; se comem præbuit & amabilem. Quid multis? Talis est adolescens, quem meritò probi omnes & ament & commendent. Is scholis nostris valedicturus, & istuc profecturus, cùm neminẽ noverit Lovanij, qui sibi possit esse præsidio, optat per me sibi cujuspiam conciliare gratiam, cujus consilio vel auxilio subinde se tutò committat, teq; ex omnibus famâ duntaxat cognitum unum delegit, quem parentis loco istic habeat. Quod negotium mi Chrysogone, cùm sine magno tuo incõmodo subire, piè & justè exercere, & cum magno virtutis fœnore honestissimè amplecti valeas, etiam atq; etiam oro, ut talem te adolescenti in rebus dubijs, in negotijs arduis, in fortuna prospera & adversa patronum exhibeas, qualem te meis liberis, si postularem, exhibiturus esses, ut intelligat commendationem pro se meam apud te plurimùm valuisse. Ego vicissim enitar, ut beneficij in nos collati minimè te pœnituerit, sed aliquando (tametsi turpe videtur in vera amicitia polliceri) dignum benevolentia tua fructum recipias.

Loci deliberativi.

pias. Habebis enim me, habebis etiam illum perpetuò gratissimum debitorem. Vale mi.

Sciens omitto Confirmationis locos latiùs extendere ab Honesto, Utili, alijsq; locis argumenta ducere, in quarta præcedentis epistolæ regione, ne nimia prolixitate lectorem onerem: quemadmodum enim ab illis argumentandum sit, in subsequentibus quibusdam Epistolarum generibus paulò latiùs ostendetur, præcipuè in Suasoria & Petitorio.

Aliud Exemplum.

SOlet & idem Commendatitium genus inter admodum familiares multò succinctius tractari omissa prima ac tertia parte, hoc vel simili modo. Cornelio summæ probitatis & eruditionis adolescente valdè utor familiariter, & propter præcipuum erga me studium & amorem mirificè eum diligo. Is Lovanium profecturus, cùm non habeat cui sese in rebus dubijs tutò committat, teque ex alijs mei studiosissimum intelligat, rogavit me, ut ad te pro se quàm accuratissimè scriberem, quo vel nostra possit commendatione adjutus, amiculorum tuorum catalogo adscribi, imò ut ad te non secùs atque parentem in rebus anxijs sine rubore possit accedere. Oro te itaque ut sicubi tuo consilio vel auxilio indiguerit (id quod sine gravi incommodo pro tua authoritate, prudentia, & eruditione facilè poteris) ei sis adjumento & præsidio. Quod tibi quidem & laudem pariet & voluptatem,

tatem, mihi verò majorem in modum gratum erit & acceptum. Adolescentem quoque ipsum perpetuò tibi devinxeris, & cum summa gratitudine beneficij memorem intellexeris. Vale.

Hoc posterius exemplum propterea adjicere volui, ut pateat liquidò, quòd neque omnes quæ præscriptæ sunt partes, neque idem partium ordo ubique observandus sit.

De Epistola Suasoria.

SEcundo loco, quòd ferè inter omnes Deliberativas Epistolas dominatur, & locos Demonstrativos factorum & rerum plerunque admiscet, genus Suasorium ponamus. Nulla est enim alia Epistola quæ manifestiùs in genere Deliberativo versatur, quàm ea qua amicō rem quamlibet suademus aut dissuademus. Cujus partes, etsi non omnes ubique necessariæ, sunt quinque.

In prima vel à persona ejus cui suademus, vel à nostræ personæ officio, aut alia quavis ratione priùs posita ordiri licet, quamvis non semper Exordium necessarium sit. 1

In secunda ponemus narrationem breviusculam cum seminibus argumentorum rei deliberandæ; cui secundùm artificium priùs positum, Propositionem subjungemus. 2

In tertia post distributionem, si opportuna videatur, rationibus & argumentis ex locis generis Deliberativi depromptis, Propositionem muniemus. 3

n

4 In quarta, si qua Propositioni aut argumentis videbuntur contraria, per confutationē destruemus.

5 In quinta, Epilogo præcipuorum argumentorum præmisso, affectus ejus, ad quem scribimus, movere studebimus. Non discrepabit siquidem (quod ad artificium attinet) Epistola Suasoria ab oratione rhetorica hujus generis.

Exemplum Epistolæ Suasoriæ.

1 Exordium. QUanquam ipse citra controversiam abundè per te sapis, cōmilito jucundissime, non possum tamen (si veteri nostræ amicitiæ satisfacere velim, summisque in me tuis officijs gratus esse) quin ea quæ ad tuam cùm dignitatem tum salutem attinent, tibi liberè suggerā. Et cùm aliena rectiùs interim quàm nostra consideramus, non debeo tibi amico, cujus ego nonnunquam saluberrimis consilijs adjutus sum, meum quale quale est subtrahere

2 Narratio consilium. Narravit mihi nudius-tertius, non sine dolore, Theodoricus frater tuus, quòd posthabitis bonarum literarum studijs, rebus mechanicis te intricare decreveris, & nullo vel parentum monitu, vel amicorum rogatu, nullaq; probitatis, utilitatis, conditionis tuæ, vel priorum expensorum habi-

Propositio. ta ratione deduci posse à sententia. Tu tamen mi Hieronyme, si me audias, mentem istam mutabis, & servilibus mechanichorum operibus derelictis, humanitatis seu bonarum literarum & liberalium artium studijs nunquam satis laudatis, & post vir-

tutem

tutem rebus omnib. anteferendis, ut cœpiſti, inhærebis. Ad quod te non modò parentum tuorū, quibus ex divino præcepto non parū debes, imperium: aut amicorum & neceſſariorum, quos temerè averſari non decet, preces & ſuadelæ; verùm multò maximè ipſa bonitatis & æquitatis ratio inducet, qua tibi nihil honeſtius, nihil utilius, nihil jucundius fore ingenuis artib. oſtenſurus ſum.

3 Confirmatio. Diſtributio.

Nam ſi honeſti te ratio movet, quæ profectò omnem probum adoleſcentem movere debet, quid quæſo bonis literis & eruditione honeſtius, quæ divinæ cujuſdam originis, multis retro ſeculis ſemper omnibus prudentibus in pretio fuerunt? Quid ijs honeſtius, quæ te à ſtupidis, barbaris (& ſi dici liceat) brutis hominibus ſecernent? ſine quibus inter hominem & pecudem vix ullum diſcrimen eſt. Quid ijs honeſtius quæ te ad veri Dei contemplationem, cœleſtium rerum cognitionem, & verarum virtutum ducunt amplexum; ſine quibus, haud ſecus ac porcus quidem Acarnanius, nulli rei magis homo quàm ventri ſtudet, terrenis incubat, & æternis neglectis, tranſitorijs inhiat?

Ab honeſto.

Et ſi voluptatem quæras, ſic ea in re literaria honeſtati conjuncta eſt, ut neſciam profectò an in literis plus honeſtetis, an jucunditatis invenias. Quid enim per Deum immortalem ſuavius, quā perpetuò cum Muſis verſari, & earum caſto contubernio perfrui? Si verſeris in agro, tecū fabulantur; ſi intres domum, quieſces cum illis, nec poteris mœrore tabeſcere, qui in earum tripudio

A jucundo.

perpe-

perpetuum captabis solatium. Neq; enim habet (ut quidam ait) amaritudinē conversatio illarum, neq; tædium convictus illarū. Quod si fortè (ut subinde fieri solet) plus ea quæ commoda sint, quàm ea quæ vel honesta vel jucunda spectes, quid, obsecro, literis & eruditione utilius, ne dicam plus necessarium? sine quibus neq; virtus tibi cognita, neque probitas manifesta, neq; Philosophia investigabilis, neque divina neque humana scriptura intelligibilis & interpretabilis. Imò si literas è mundo funditus eradicaveris, omnia simul divina pariter & humana prorsus confuderis. Neq; enim respublica dignè administrabitur, neque res familiaris debitè gubernabitur, neq; (quod ante omnia dictū oportuit) res ecclesiastica erudiēdo, consolando, arguendo promovebitur. Si divitias quæras (id quod tamen Christiano homini turpe judicatur) quem vidisti unquam doctissimorum inopia laborasse? Si τὸ τεχνίον πᾶσα γαῖα τρέφει, illa, ne dubita, te maximè nutriet, qua plus cæteris commodare potes mortalibus, neque id quidem absq; laboribus tuis atque sudoribus. Nam dicturus es fortassis, hominem ab exordio suæ conditionis à Deo optimo maximo labori destinatum: In sudore (si quidem dicit) vultus tui vesceris pane tuo. Esto. An tamen putem te tam puerili ingenio, ut solis corporis sudoribus hominem destinatum intelligas! An non habet immensos labores (quanquam citra tædium) hæc ipsa priusquam apprehendas scholastica eruditio? Neque tum

Ab utili & necessario.

Confutatio.

tum quoque, cùm apprehenderis, ſocorditer tibi vacandum erit. Aut enim viam veritatis populum ignarum è ſuggeſtu docebis, aut rudem pueritiam & informem adoleſcentiam in ſchola erudies & formabis; aut in rebus dubijs anxios jurisprudentia & conſilio juvabis; aut ægrorum corporibus ipſe ſanus medeberis: & ut unico verbo multa complectar, ſi defuerit erudito ſocordia, labor profecto non deerit. Itaque, mi Hieronyme, quò tandem Epiſtolam claudam, prudenſque corporis tui teneritudinem, qua vel ad mediocrem laborem ineptus es, prætercam, cùm nihil ſit quod vel æquè honeſtet, vel æquè delectet, vel æquè commodet, ac bonæ literæ & bonarum artium eruditio, debes profectò non tam meo conſilio, quàm veritatis impulſu; ab inconſulto & inſulſo tuo propoſito reſilire, & per bonas literas pro ingenij tui dexteritate, qua quicquid etiam volet, facillimè apprehendes, ad reliquas pergere artes & diſciplinas. Moveat te patris deſiderium, matris lachrymæ, proximorum affinium, & omnium amicorum affectuoſa (ſi dici liceat) deprecatio. Certè non potes pro ingenita tibi probitate, nobis omnibus neglectis (ne dicam contemptis) tergiverſari. Vale, & ut ſoles nos ama.

Hæc aliquanto prolixiùs proſecutus ſum, ut quiſque ſtudioſorum in genere Deliberativo uſum locorum non ſecùs in Epiſtolis ac oratione rhetorica conſiderare queat, & nihilominùs videat, quàm

ſibi

ſibi generis hujus loci, & demonſtrativi rerum conveniant, ſi utriuſq; generis inter ſe paradeigmata conferat. Nam literarum ſtudium, quod in hoc Deliberativo ſuaſi, in ſuperiori Demonſtrativa laudavi. Sciat tamen multò correctiorem de eodem argumento ſcribi poſſe Epiſtolam, omiſſis videlicet prima & quarta parte, tertiæ quoque partis nonnullis locis. Neq, enim in familiaribus maximè Epiſtolis omnes partes, neq; in omni argumento omnes loci ſunt neceſſarij.

Porrò in diſſuaſoria Epiſtola, totidem quidem partibus, ſed locis contrarijs utendum eſt: ut ab inhoneſto, inutili, difficili, &c. ut in ſequenti brevi paradeigmate oſtendetur.

Paradeigma Epiſtolæ Diſſuaſoriæ.

1 Narratio cum prop. Aiunt te frater, neglectis literis, operib. textrinis operam dare, & neq; parentum, neq; amicorum prudentum conſilio a cœpto recedere. Porrò ſi me, cui ſemper plurimum tribuere ſoles, audias, ab hac ſtultitiâ & manus & mentem avertes. Quis te tandem eò dementiæ perduxit, ut rem neque honeſtam, neque jucundam, neque commo-
2 Ab inhoneſto. dam aut utilem deligeres? Inter omnia ſiquidem civilia artificia hôc unum longè viliſſimum & ſordidiſſimum judicatu. In pretio ſunt fabri lignarij, item cementarij, calcearij, agricolæ, ſartores, & id genus alij artifices; verùm textores contemnuntur ab omnibus, riduntur ab omnibus, exibilan-

exibilantur ab omnibus usq;adeò,ut nonnunquam è republica tanquā sordidum & inutile genus hominum explodantur. Desidebis præterea tanquam nullius precii sedentarius totis rebus, quasi in cōclavi & pistrino retrusus, absque rerum varietate, absq; hominum frequentia, absq; externarum rerum solatio, mœrore & squalore confectus, vix duro & mucido pane refectus. Et cùm toto corpore fatigato sub ipsam profundam noctem opus remiseris, vix tantum corrades lucelli & emolumenti, quantum corporis tui alimento sufficiat. Interim alenda est uxor, alendi liberi. Dispeream si non intra quinquennium (nisi fortassis furto, de quo plerunq; solet hoc hominum genus suspectum esse, quæstum auxeris) ad extremam redigaris inopiam, inediaque tabescens, miserè vitam finias. Quapropter, si meo consilio acquiescas (frater) hanc sordidam & illiberalem, hanc inutilem & incommodam textoriam, & fulloniam aversaberis, & si non bonarum literarum studiis, saltem alii te quæstui & honesto operi applicabis, quibus non modo tibi, sed & liberis tuis consulas. Vale.

3 Ab in- com. & inutili.

Epilog.

De Epistola Exhortatoria.

EXhortatorium genus Epistolarū, simul & Monitorium proximum Suasorio locum sibi vendicat, quo non suadendo (ut suprà) in rebus ambiguis amico consulimus, sed vel in certis ad alacritatem incitamus, vel errantem ad meliorem vitam

tam inducimus. Aliud ſiquidem ſuadere, aliud hortari eſt. Hoc Epiſtolarum genus, etſi non ſecùs atque Suaſorium quinq; partibus conſtat, in tertia tamen (qua non tam argumentis, quàm affectibus agitur) his ſequentibus locis pro movendis affectibus utendum eſt.

A laude Perſonæ exhortandæ vel monendæ.

A laude Rei, ad quā ſit exhortatio vel monitio.

A ſpe præmiorum de re abſoluta.

A metu incommodorum, ſi res non ſortiatur felicem exitum.

Ab amore, commiſeratione, & expectatione neceſſariorum.

Ab odio, æmulatione, & expectatione adverſariorum.

Ab exemplis vetuſtis, alienis, & domeſticis.

Ab obteſtatione, quæ in Epilogo, ſeu in quinta parte per hos locos fieri non poteſt.

Ex quibus, etſi non omnes, præcipui tamen pro movendis in exhortatione, ejus ad quem ſcribitur affectibus aſſumendi ſunt: quibus nihilominus in genere Deliberatorio, adhibito judicio, uti valebimus, & pari ratione Increpatorio.

Paradeigma ſeu Exemplum.

I Exordium. QUòd bonarum literarum ſtudia denuò arripueris, non poſſum tibi non gratulari jucundiſſime Hieronyme, maximè quòd noſtris literis noſtróque conſilio plus quàm parentum & amicorum tuorum conatibus tribuiſſe videris. Aiunt

te

te ſiquidem relicta agricultura, ad Idus Februarias rurſus ingenii excolendi gratia Lovanium 2
conceſſiſſe, tametſi ægriori animo, quàm nonnulli Narratio cum Prop.
velint. Colligunt enim ex hac animi tui ægritudine naſcituram tibi ſocordiam, & bonarum literarum ſtudia ad lætam frugem non perventura. Quod licèt mihi nemo facile perſuadeat, qui ſciam te ſemper magis fræno quàm calcaribus indiguiſſe, tamen pro veteri noſtra, imò hactenus non interrupta amicitia, non poſſum quin ad eadem te literarum ſtudia cohortari ſatagam. Abſit, abſit, mi Hieronyme, ut prioribus illis incomparabilibus rei literariæ exercitiis poſteriora non reſpondeant. Tantus natalium tuorum ſplendor, 3
tam probè educata infantia & pueritia, tantum Laus perſonæ.
ingenii acumen, aliò te quàm ad ſocordiam vocant. Extimulent te, quæſo, ſpes præmiorum ampliſſimæ, honores, divitiæ, voluptates, rerum omnium divinarum humanarumque cognitio, & (ſi plus cupias) nominis immortalis gloria; quibus Spes præmiorum, & metus.
ſemel omnibus te fruſtrari continget, ſi ad metam deſtinatam non pervenias, & ignominia, inopia, infelicitate, rerum omnium ignorantia & dedecore afficeris. Moveat te parentum amor, proximorum affectus, amicorum & affinium charitas, quos unà non ſolùm immenſis doloribus, & irremediabilibus, adeoq; miſerandis lachrymis affici, verumetiam magnarum de te rerum expectatione fruſtrari continget, ſi in medio (quod aiunt)

 curſu

cursû defeceris. Scis enim omnium in te non modó cognatorum, sed etiam civium tuorum oculos conjectos, & animos suspensos, nec nisi eximium quiddam sibi & patriæ de tua eruditione pollicentur, gloriosumque de adversariis tuis triumphum expectant. E contrario, quis tibi plenè suggerat invidentium tibi æmulationē, qua te antevertere nituntur, & odiū quo te ante finem destinatū sperant defecturum? Quos si de te (quod omen Deus avertat) triumphare contigerit, quanta illis tanquam de rapta præda exultatio? quanta nobis insultatio? quanta illis gloria? quanta nobis ignominia? Et ego siquidem, & tui omnes parebimus vulgi ludibrio & sempiterno opprobrio. Possem tibi exempla veterum proponere, qui nullum subterfugêre laborem, nullam irrisionem, nullam vel duram servitutem, quò Philosophiam apprehenderent; si non recentia, imò si non domestica in promptu sint, & ad animum tuum extimulandum accommodatissima. An non avus tuus, an non avunculus tuus (ut reliquos sileam) relicta patria, relictis rebus privatis, omnem Franciam, omnem Italiam, omnem Græciam non sine magnis incommodis peragrantes, post magnam eruditionem immortale sibi nomen adepti sunt? Et cùm ipsi primùm rerum inopes essent, tibi & posteris divitias & gloriam sua eruditione pepererunt? Magnum si fortè causeris laborem, præmium opponam immortale. Certè (ut quidam ait) spes præmii minuit vim flagelli.

Nec

Odium.

Ab exemplis.

Confutatio.

Nec tamen tam ignavum te censeo, ut parvi incommodi, quod subinde obeundem est, horrore frangaris, qui maximas hactenus ærumnas fortissimè pertuleris, sed ante adeptā victoriam non possum non timere etiam tutissima. Oro te igitur, mi Hieronyme, & obtestor per natalium tuorum splendorem, per eximiam tuam indolem, per parentum & amicorum amorem, & omnium nostrûm amplissimam de te expectationem, ne quo subrepentè veterno fractus in stadio deficias, neque fatigeris, donec propositi certaminis βραβεῖον accipias. Vale. Epilog.

In Monitoria quoque Epistola, sive amicum de vitio castigamus, sive quid agendum sit acriter admonemus, eadem ferè procedendi ratione utimur, & affectibus movendis utplurimùm studemus. Amant autem hujusmodi Epistolarum genera, acrem & concitatam dicendi rationem, maximè sicubi affectibus movendis insistimus, id quod non minùs quoq; in orationibus observandum est.

De Epistola Petitoria.

PEtitoriæ Epistolæ, qua ab amico aliquid postulamus, creberrimus usus est: quapropter ejus componendæ artificio summoperè studendum est. Partes ejus sunt quinque.

In prima captatur si necesse vel opportunum sit benevolentia, secundùm artificium generis Demonstrativi.

2 In ſecunda, poſt Narrationem proponendum eſt ſimpliciter quod petitur.

3 In tertia, Petitionem ipſam poſſibilem, Honeſtam, & Juſtam declarabimus. Hæc enim præcipuè (teſte Servio) in petitione oſtendenda ſunt, unà cum gratias agendi modo, & remuneratione.

4 In quarta, Modum præſtandi (ſi argumentum poſtulet) præſcribimus.

5 In quinta, Gratitudinem & Remunerationem addemus. In Deprecationibus quoque pœnarum hæ partes locum habent, niſi quòd loci ſtatus Aſſumptivi non parùm cum his commune habent: de quo in genere Judiciali dicemus.

Paradeigma.

1 Captatur benevolentia. EXpertus non raró clementiam & benignitatem tuam, pater optime, mea quoque erga te pietate, & in bonis literis tibi non ingrata diligentia fretus, paucula abs te petiturus advenio, quæ pro tuo in me paterno affectu te mihi non negaturum

2 Narratio cum P.o?. confido. Trajecti adoleſcens quidam literis valedicturus, libros quoſdam tum Græcos tum Latinos, Homeri videlicet & Virgilii, cum optimis commentariis, opera, parvo admodum (utpote pecuniarum indigus) venundare cupit. Et cùm jamjamq; eoſdem mihi non ſolum utiles, verumetiam multum neceſſarios fore conſiderem, oro paternitatem tuam, ut ad coemptionem eorundem ſex aureos Carolinos ad me mittas. Id quod tibi non modò

modò possibile, nempe qui (laus superis) sexcentos si res postularet, absque magno rerum tuarum dispendio mittere posses; verumetiam honestum, æquum & laudabile erit, & utrique nostrûm utilissimum. Quis enim non laudet parentis pro filii ho- 3
nestissimis literarum studiis justa & liberalia im- *Honestum.*
pendia? Si in rebus liberorum ludicris laudatur nonnunquam patris largitas & liberalitas, quantò magis in seriis & necessariis? Cõmodabis præ- *Ab utili*
tereà plurimum meis studiis, quæ novisti sine libris *& jucundo.*
proficere non posse. Commodabis non minùs tibi ipsi, qui duplo pluris si novi essent, eosdem redimeres. Ut interim sileam, quòd cùm incredibili me primùm voluptate affeceris, etiam ipse non parùm in filio oblectaberis, & quòd arctiori me tibi amore devinxeris, & acrioribus literarum studiis
obligaveris. Et ne solicitus sis, cui propter tabel- 4
lariorum fraudem & infidelitatem pecuniam tutò committas, si (uti confido) te precibus in meam sententiam perduxerim, numerabis eam præceptori meo istuc propediem profecturo transferendam, qui & hæc eadem tibi pro me suis verbis exponet, & quicquid dederis in usum meum, ple-
na fide suscipiet & transferet. Cùm igitur, mi pa- 5
ter, nihil esse putem, quod sobriæ huic petitioni meæ tanquam improbæ, importunæ, aut vanæ objicias, te etiam atq; etiam oro, ne frustreris me spe mea, sed paternum in me animum & affectum denuò me sinas experiri. Quòd ad me attinet,

invenies me in re literaria solito alacriorem, in rerum usu corporalium moderatiorem, & ad omnia quæ volueris usque paratissimum, Vale.

De Epistola consolatoria.

COnsolatoria Epistola est, qua amicum in rebus adversis contristatum consolamur. Partes sunt quinque.

1 In prima, benevolentiam captamus, aut per insinuationem à prudentia consolandi, aut ab officio nostro, &c.

2 In secunda, narramus breviter infortunium ejus, & proponimus non dolendum, aut non usque adeò dolendum, &c.

3 In tertia, pro diversa desolati aut doloris conditione, aut procedimus secundùm locos deliberativos, probantes neque satis honestum, neque satis pium, neq; satis justũ, neq; utilem esse dolorẽ, &c. aut secundum locos præscriptos in exhortationibus, studemus vel blandiendo vel increpando movendis affectibus, aut aliis argumentis ex philosophia seu Scriptura sacra depromptis utimur, &c.

4 In quarta, confutamus. Quinta nota est.

Exemplum seu Paradeigma.

Exordium. SI homini, præsertim Christiano, præcipitur gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, alterumq; alterius onera portare, improbus sim profectò, & amici nomine prorsus indignus, si amico

amico dolenti non condoleam: improbus nihilominùs, si vulneri quovis modo mederi possim, medicamentum subtraham. Quanquam non dubito, pro tua eruditione, prudentia, mentisque constantia, plus animo te vigere, quam corpore doleas, certoq; novi te longè meliùs tibi mederi posse sive consulere; malo tamen abs te ob inscitiam rideri, quàm vel ignaviæ, vel ἀσεβείας insimulari, præsertim quòd subinde non minùs lenire volentis, ac medentis manus admittatur. Vulgò ferunt patrem tuum senem provectæq; ætatis, virum optimum, mente integra, omnibus ecclesiasticis munitum sacramentis, inter liberorũ manus diem clausisse extremum, omnibusquè hujus vitæ ærumnis ereptum, ad requiem æternam commigrasse. Et cùm cæteri moderatius id ferant, te unũ post immẽsum luctum, neglecta re familiari, neglectis Musis, neglectis omnibus, nullam omninò consolationem admittere. Reverà cùm in cæteris omnibus (mi cognate) te facilè superes, in hac una te parte negligere videris. Non enim, mi frater, (quandoquidem communiter mecum Deum patrem appellas) non est, inquam hæc tua secundùm Deum tristitia, quæ salutem, verùm seculi, quæ mortem operatur, ut Paulus in Corinthiis rectè distinxit. Et idcirco si mihi, imò Scripturæ & rationibus auscultes, ipsam tametsi non penitùs tollas, paululum mitigabis. An non Christianus es? An non communi spe resurrectionis nobiscum vivis?

Quid

[margin: Insinuatio. — 2 Narratio — 3 Propositio.]

Quid ergo non ſuccurrit tibi ejuſdem Pauli ſententia? Nolo vos ignorare de dormentibus ut non contriſtemini, ſicut cæteri qui ſpem non habent; & reliqua quibus reſurrecturorum ordinem deſcribit. Quid? non ſuccurrit tibi ſapientum omnium facilè princeps poſt Salomonem filius Sirac? Modicum, inquiens, plora ſuper mortuum, quoniam requievit. Et ſi quidem naturam exuere non potes, mente tamen & ſpiritu ejus impetus temperandus eſt. Dicis parentem optimum te amiſiſſe, ac tantò minùs tibi dolendum eſt. Nam ſi pater tuus in facinoroſis actibus vitam finiſſet, poſteríſve ſtultitiæ & veſaniæ ſuæ veſtigia reliquiſſet, habeas fortaſſis quod luctus vehementiores prætexas: jam nihil eſt quod excuſes; ut non & hoc meritò reprehendam, quod amiſiſſe dicis, quem in Chriſto vivere credis, quem reſurrecturum ſperas, quem conſortem gloriæ futurum non ambigis. An prudens agricola id frumenti quod ſeminat, quod occat, quod ſarrit, periiſſe arbitratur, quod ad uberes fructus revicturum non dubitat? Certè nec caro vivificatur, niſi priùs moriatur. Seminatur in corruptione, reſurget in gloria. Dic mihi, qui tantoperè plangis mortuũ ſenem, quid eſt quod te movet ad lachrymas? An quod mortuus eſt? An non in hoc natus eſt, ut tandem moreretur? An non jam nati ſtatim deſinimus eſſe? Cur igitur non plorabas, cùm primùm noſſe eum cœpiſti? At jam oculis mihi ſubtractus eſt, inquies. An non perpetuos

tuos decem annos procul à patre, procul à patria, in diversis Academiis mecum versatus es? Quid tum plorabas oculis subtractum? Fortè denuò visurum sperabas. Esto; nonne & nunc eundem non decrepitum, non morosum, non veternosum: sed alacrem, lætum & immortalem in gloria visurum te speras? Tangat te communis mortalitas, & desine cum fato, seu potiùs cum natura & Deo pugnare. Moveat te honestatis ratio, & considera quàm turpe sit homini docto & prudenti eum immoderatiùs lugere quem revocare non potes, quin etsi possis, ipse non cupias. Si qua pietate moveris in parentem, ut lachrymis indicare videris: aut doles ex ærumna transiisse ad requiem, aut certè ex requie ad ærumnam redire desideras. An non utrumq; à pietate longè alienum? Nonne pietatem in impietatem convertis? Deniq; patri non cõmodas, tibi incommodas, conjugi, liberis, & omnibus qui te amant molestus es, omnesq; mœroribus afficis. Tibi à fletu cessandũ est, si nos omnes lachrymis, quibus te justiùs, quàm tu parentem, plangimus, moderari desideras. Amodò ne sinas nos quæso malevolorum exponi ludibrio, qui tuas lachrymas tanquã muliebriter profusas rident. Vale mi cognate, & siqua tibi est æternæ felicitatis expectatio, si quis mentis usus, si qua honestatis, pietatis, & utilitatis ratio, quæ tamẽ omnia in te summa nõ ambigo; longiùs pelle abs te hanc immoderatam tristitiam, quæ non solùm corporis, verumetiam

Honestum.

Consectatio.

etiam mentis robur attenuat. Iterum vale, & fac ſentiam tibi exhortationem meam vel modicum contuliſſe, luctuique tuo modum quendam addidiſſe. Videre licet in hoc paradeigmate, quòd non parùm Conſolatoria Epiſtola cum Exhortatoria aut Monitoria conveniat, adeoque non admodum diſpari artificio gaudeat, & concitatum dicendi genus, quod per commata potiſſimùm fieri conſuevit, deſideret.

De Epiſtola Conciliatotia.

EPiſtola Conciliatoria, qua nobis amicitiam alterius conciliamus, continebit tres partes.

1 In prima, virtutes & dotes ejus ad quem ſcribimus, quibus nos in ſui amorem, & ad ambiendam ejus amicitiam provocavit, quantum fieri poteſt, citra adulationem enarrabimus.

2 In ſecunda, amicorum ejus catalogo aſcribi verecundè & modeſtè poſtulabimus.

3 In tertia, ſi quid ſit quod illum ad amandum nos provocare poſſit, citra arrogantiam modeſtiſſimè exponentes, omnem noſtram operam, integritatem & fidem offeremus.

Exemplum ſeu Paradeigma.

NEſcio, vir ornatiſſime, quo pacto nonnulli virtute, ingenio & doctrina excellentes, quoſdam uſque adeò in amorem ſui & admirationem rapiant, ut non ſinant eos quieſcere, donec ſeſe (quantalibet locorum intercapedine ſeparati ſint)

ſint) illis aliquatenùs adjungant. Oblatæ ſunt mihi lucubrationes tuæ, legi carmina tua, & (citra aſſentationem dictum exiſtima) nihil noſtræ tempeſtatis mihi contigit videre doctius, nihil venuſtius. Audivi manſuetudinem tuam, modeſtiam, comitatem, candorem, reliquas animi tui pulcherrimas dotes & ingenii ornamenta, & mehercùlè non poſſum, quin ultrò me, tametſi impudentiùs, ingeram. Oro te igitur ut me quoque (licèt inutilem amatorem, licèt ignarum, licèt incognitum) amicorum tuorum albo annotare digneris, ut iſtic habeam te vel unum, quicum familiariter ſubinde & jucundè diſputem. Non auſim tibi promittere in me plurimam eruditionem, cumulum virtutum, & amplas ingenii mei dotes, quas nec ipſe profectò in me deprehendo; verùm ſincerum amorem, fidem integram, & mutuam benevolentiam fidenter offero. Habebis me ſiquidem tui ſemper abſque ſimulatione amantiſſimum, cui tutò omnia committas, & qui tibi non ſecùs ac ſibi commodare ſtudebit. Vale, vir ornatiſſimè, & te (ſi honeſtè dici poſſit) perditè amantem redama. Valè ex Trajecto, 16. Kalendas Auguſti, Anno 1543.

Tertia quoque pars hujus generis non inſcitè poteſt ſecundum occupare locum, ut ſecunda ſit ultima, qnemadmodum quiſq; ſtudioſorum citra præceptum & abſque paradeigmate facilè advertit. Studemus enim, ſicubi poſſumus, brevitati.

Poſſunt & alia quædam Epiſtolarum genera ſub

ſub genere Deliberativo comprehenſa ſubnecti, verùm cùm videantur manifeſtè ad præcedentia reduci poſſe, brevitati ſtudentes, ad ea quæ ſub genere Judiciali militant, tranſeamus.

De genere Judiciali, & ſtatibus ejus.

GEnus Judiciale, quo accuſamus aut defendimus, & quod à rhetoribus coram judicibus olim tractari conſuevit, hîc paulò fuſius explicandum eſt quàm ſuprà monuimus. Hujus enim deſcribunt rhetores ſtatus tres: Conjecturalem videlicet, Juridicialem, & Legitimum, ſine quorum diſcretione & dijudicio nihil certi de locis hujus generis præſcribere poſſumus. Singulorum enim ſtatuum proprii ſunt loci. Tametſi enim in duobus ſuprà poſitis cauſarum generibus ſingula themata ab oratore tractanda, proprium ſuum ſtatum, id eſt, certum aliquem ſcopum habent, in locis tamen aſſignandis ferè nulla eſt diverſitas: hîc autem ſcias in quo ſtatu tractandum ſit thema, ſive orationem habeas, ſive epiſtolam ſcribas, quibus locis utaris.

Eſt autem ſtatus (ne id imprudens omiſiſſe videar) caput cauſæ, ſeu quæſtionis ſummarium & generale, ad quod orator omnia confert argumenta, & auditores præcipuè ſpectant. Naſcitur autem ex triplici quæſtione, videlicet. An ſit factum quod alicui objicitur, Quale ſit, & Quid, ut patebit.

De

De statu Conjecturali, & locis ejus.

STatus Conjecturalis, quem & Inficialem dicunt, nascitur ex quæstione, an sit. In eo siquidem conjecturis, seu tecmerijs(ut Græci dicunt) agitur, an is, de quo suspicio est, scelus admiserit.

Hujus status 2. sunt loci generales,
- Voluntas, qua voluisse verisimiliter ostenditur.
- Facultas, qua commodè potuit.

Voluntas rei investigatur,
- A Qualitate personæ accusatæ, videlicet, à Natione, Patria, Natalibus, Ingenio, Moribus, Studio, & cæteris personarum circumstantiis, de quibus in Dialecticis nostris, lib. 5.
- A causa, qua facinus susceperit, ut si affectu iræ, odii, vel avaritiæ impulsus, aut spe commodorum, vel timore incommodorum inductus fuisse ostendatur.

Hi pariter Accusanti, & Defendenti conveniunt in Confirmatione.

Facultas investigatur,
- Ex viribus, Auxiliis, Instrumentis, Loco, Tempore, & cæteris rerum circumstantiis, de quibus item in Dialecticis nostris.
- Ex signis, tum antecedentibus, hoc est, per verba aut facta, quæ facinus præcesserunt; tum consequentibus, quæ facinus secuta sunt.

Quoniam

Quoniam autem Signa, ſi manifeſta ſint, maximè veriſimilitudinem prætendunt; adduntur Defendenti præter prædictos, quos cum Accuſante communes habet alii duo loci ſequentes, quibus ſigna dilui ſeu refelli poſſunt.

Loci 2. Defenſoris tantùm, ſcilicet:
- Abſolutio, qua docet ſignum bono animo accidere potuiſſe, aut citra dolum malum.
- Inverſio, qua docet ſignum non contra, ſed pro reo adduci.
- Addunt Inficiationem.

Cæterùm (ne quis id imprudenter omiſſum cauſetur) non modò in hoc ſtatu Conjecturali, verum etiam in duobus ſequentibus tot partes orationis ſunt, quot in ſuperioribus duobus generibus: nempe, Exordium, Narratio cum Propoſitione. Brevibus ſiquidem exponemus factum, de quo eſt controverſia, & ſtatum ex narratione elicitum proponemus. Confirmatio & Confutatio in hoc ſtatu eadem eſt cum præcedentibus locis. Peroratio ſeu Epilogus, movens ad affectum vel iræ, vel clementiæ, &c. ipſos judices.

De Statu Juridiciali.

STatus Juridicialis, qui & Qualitatis & Negotialis dicitur, eſt cùm jam non conjecturis agitur, quia de facto conſtat, ſed an jure an injuria factum ſit, diſceptatur. Naſcitur enim hic ſtatus

ex quæstione (ut dictum est) quale sit. Partes orationis sunt eædem cum superioribus. Loci autem Confirmationis diversi sunt, prout hic status duplex est. Nam alius est absolutus, quo simpliciter aliquid defendimus: alius est Assumptivus, cum rebus extraneis non tam ad defendendum, quàm ad excusandum vel mitigandum utimur, quòd causa per se invalida est, nec defensionem admittit.

Loci status Absoluti sunt sex aut septem.

- Natura, hoc est, jus naturale.
- Lex, id est, jus scriptum.
- Consuetudo patriæ, si bona sit & probata.
- Æquum & bonum sive ἐπιείκεια, qua pro sanæ mentis judicio quod æquum & decens est judicamus.
- Pactum cum adversario.
- Judicatum, vel simile à Judice pronunciatum.

Loci status Assumptivi sunt tres vid. criminis.

- Translatio, cum reus dicit indignitate & turpitudine alicujus facti se ductum ad crimen.
- Remotio, cùm in alios reijcit, qui jusserunt, suaserunt, fefellerunt, &c.
- Concessio, quæ continet Purgationem, & Deprecationem pœnæ.

Quoniam autem Signa, si manifesta sint, maximè verisimilitudinem prætendunt; adduntur Defendenti præter prædictos, quos cum Accusante communes habet alii duo loci sequentes, quibus signa dilui seu refelli possunt.

Loci 2. Defensoris tantùm, scilicet:	Absolutio, qua docet signum bono animo accidere potuisse, aut citra dolum malum.
	Inversio, qua docet signum non contra, sed pro reo adduci.
	Addunt Inficiationem.

Cæterùm (ne quis id imprudenter omissum causetur) non modò in hoc statu Conjecturali, verum etiam in duobus sequentibus tot partes orationis sunt, quot in superioribus duobus generibus: nempe, Exordium, Narratio cum Propositione. Brevibus siquidem exponemus factum, de quo est controversia, & statum ex narratione elicitum proponemus. Confirmatio & Confutatio in hoc statu eadem est cum præcedentibus locis. Peroratio seu Epilogus, movens ad affectum vel iræ, vel clementiæ, &c. ipsos judices.

De Statu Juridiciali.

STatus Juridicialis, qui & Qualitatis & Negotialis dicitur, est cùm jam non conjecturis agitur, quia de facto constat, sed an jure an injuria factum sit, disceptatur. Nascitur enim hic status

ex

ex quæſtione (ut dictum eſt) quale ſit. Partes orationis ſunt eædem cum ſuperioribus. Loci autem Confirmationis diverſi ſunt, prout hic ſtatus duplex eſt. Nam alius eſt abſolutus, quo ſimpliciter aliquid defendimus: alius eſt Aſſumptivus, cum rebus extraneis non tam ad defendendum, quàm ad excuſandum vel mitigandum utimur, quòd cauſa per ſe invalida eſt, nec defenſionem admittit.

Loci ſtatus Abſoluti ſunt ſex aut ſeptem.	Natura, hoc eſt, jus naturale. Lex, id eſt, jus ſcriptum. Conſuetudo patriæ, ſi bona ſit & probata. Æquum & bonum ſive ἐπιείκεια, qua pro ſanæ mentis judicio quod æquum & decens eſt judicamus. Pactum cum adverſario. Judicatum, vel ſimile à Judice pronunciatum.
Loci ſtatus Aſſumptivi ſunt tres vid. criminis.	Tranſlatio, cum reus dicit indignitate & turpitudine alicujus facti ſe ductum ad crimen. Remotio, cùm in alios reijcit, qui juſſerunt, ſuaſerunt, fefellerunt, &c. Conceſſio, quæ continet Purgationem, & Deprecationem pœnæ.

Purgatio eſt, dum fatetur ſe quidem peccaſſe, verùm non ſtudio, ſed per imprudentiam aut caſum. Deprecatio autem eſt, qua implorat miſericordiam Judicis, præſertim dum alij loci non ſuffragantur, per laudes, per obteſtationes, per exempla, &c.

Addunt nonnulli Comparationem, qua ex duobus malis & alterutro fieri neceſſario, id admiſiſſe nos dicimus, quod tolerabilius judicavimus.

De ſtatu Legitimo, ſeu Legitima conſtitutione.

STatus Legitimus, ſeu legitima conſtitutio, qui & Definitivus dicitur, ex quæſtione naſcitur, Quid ſit: cùm videlicet generali propoſitione ſtatuimus, quid velimus, aut judicemus de facto,

Spectat autem maximè ad ſcholas & doctorum diſputationes, & in Epiſtolas præſertim familiares rarenter incidit. Tractatur autem præcipuè locis Dialecticis in confirmatione.

Definitio, qua definito vocabulo res controverſa cum ea cõvenire, vel non convenire oſtenditur, per genus, differentiam, cauſas, effecta, &c.

Ἀντινομία, id eſt, Contrarietas legum, qua pro ratione facti accuſandi vel defendendi, alteram

teram interpretabimur. vel abrogatam docebimus, & alteram servabimus.

Hujus ſtatus Legitimi 6 ſunt partes.

Scriptum & ſententia; hoc ſtatu obſcuriorem Scripturæ ſacræ vel profanæ locum interpretamur, ne διάνοια, hoc eſt, ſententiæ contrarius videatur.

Ambiguum; in hoc vocem alicujus legis, aut Scripturæ ambiguæ ſignificationis, ſecundùm alios Scripturæ aut legum locos congruè interpretamur.

Ratiocinatio, qua caſus nulla lege determinatus ad ſimilem lege cautum refertur, & ſecundùm eum determinatur, aut judicatur.

Tranſlatio, cùm reus utitur exceptione, oſtendens ſe non debere vel ab hoc actore vel coram hoc Judice, vel hoc tempore, vel hoc loco, vel hac lege accuſari.

In hoc quoque ſtatu partes orationis totidem, quot in ſuperioribus numerantur, Exordium, Narratio &c.

Hæc paucis de generis Judicialis ſtatibus & eorum locis perſtrinximus, nunc ad aliquot Epiſtolica exempla tranſeamus.

De Epistola Criminatoria, seu Accusatoria, in statu Conjecturali.

OCcurrit meritò primo loco sub hoc genere causarum Judiciali Epistola Criminatoria vel Accusatoria in statu conjecturali, qua aliquem coram amico vel inimico accusamus, & his partibus, forma & ordine constituitur.

1 Primum, ordiri licet à quæstione, vel exclamatione, qua nostrum exaggeramus dolorem, aut criminis atrocitatem.

2 Secundum, rem ipsam verisimiliter narrabimus, breviter argumentorum semina admiscentes, aliquem tandem criminis authorem verisimiliter proponentes.

3 Tertium, probabilibus argumentis rem docebimus, prædictis conjecturaram locis utentes.

4 Quartum, malorum quodam Epilogo adversarium obruemus, hortantes amicum, ut vel sibi ab illo caveat, vel in illum animadvertat, vel nostræ calamitati quovis modo subveniat.

Paradeigma in statu Conjecturali.

NEscio quibus tibi verbis, amice integerrime infelicitatem meam ex æquo deploram. Tanta me semel diversarum rerum oppressit calamitas ut cogat tibi (tametsi non libenter faciam) Cornelium illum criminis insimulare, quem mihi quondam tantoperé studuisti commendare, ut tua consolation

ſolatione ſuffultus, in ipſo infortunio non prorſus animum deſpondeam. Audi Tragœdiam. In capite hujus ſacratiſſimæ quadrageſimæ, cùm poſt curatam (ut fieri ſolet in Carnivalibus) aliquantò lautiùs & liberiùs cutem, tota ferè familia ſub intempeſtæ noctis ſilentio ſomno oppreſſa foret, ego (ut ſuſpicor) ob turbam experrectus præviam, ſtrepitũ audio tum foris, tũ in Cornelij tui cubiculo. Verùm nil mali ſuſpicatus, rurſus obdormiſco. Quid multa? Cũ horâ matutinâ acriùs me pũgeret mali ſuſpicio, ocyùs ad officinam ſecedo argentariam, quã proh dolor everſam & compilatam rurſus invenio, argentum, aurum, gemmaſq; preciociſſimas, & vaſa tum aurea, tum argentea non pauca ſimul aſportata. Curro furibundus haud ſecùs ac urſa raptis catulis ad Cornelij cubiculũ, & deprehendo eum tanquã omninò facinoris ignarũ quietè dormientem. Miror, hæſito, convoco familiam cum conjuge, & vicinos omnes, nec præter nocturnos, quoſdã ſtrepitus & muſſitationes aliquid certi. Interrogatus denique ſeriò Cornelius ipſe rubore pariter & lachrymis ſuffuſus, multa devotione & obteſtatione juravit, ſe prorſus omnium rerum eſſe ignatum. Inſuper & poſt hanc rerum turbam, collectis ſarcinis palam omnibus (quod vetare nec vellem nec poſſem,) Lovanio valedixit. Et ecce poſt tertiam dierum hẽbdomadem, quidam Lutetiâ rediens indicat, inſperatò eundem adoleſcentem cum puella quadam illuc adveniſſe, & rebus omnibus

Narratio

 abun-

abundare. Quid colligam ex omnib. his, mi Georgi, nisi ipsum Cornelium, cujus tu indolem, eruditionem & mores tantis præconijs extulisti, quem & ego tuo nomine non secùs ac filium in ædes meas excepi (citra objurgationem intelligas, quæso, & absque stomacho prolatum) hujus furti (si non simul omnes me fallunt conjecturæ) authorem esse, qui & me, & cum conjuge liberos, totamq; familiam evertit, perdidit, extinxit? Mentior si non & ipsa facies quantumlibet innocentiam præ se ferat & probitatem, fixiùs consideranti furacitam indicet; si non crebra mendacia probent, si non alia munuscula interim sublata testentur: ut interim nihil de natalib. ejus, quos tu tantoperè cõmendasti, dicam. Promittebat sibi ni fallor, ex his meis si convasare posset bonis, & fugere, longam felicitatem, qui domi meæ hactenus, quòd parentes tenuis essent fortunæ, admodũ tenuiter alitus est; & alia fortassis tum commoda tum voluptates ad quæ ea solet ætas magis esse propensa. Adjuvat eum tempus nocturnum, locus ad eijciendum opportunus, somnus post pocula profundior, & meretricula (quod facile colligimus) foris quælibet transmissa suscipiens. Quid quod in ipsis etiam Bacchanalibus cum eadem versatus, secreta nescio quæ tractasse visus est, & feliciorem se brevi conditionem (nempe ex felicitate mea) habiturum testatus est? ut hoc interim sileam, quàm diligenter subinde claves meas intuitus sit, quàm valida claustra, quàm operosos

Qualitas personæ.

Causa inducens.

Facultas ex circumstantijs.

Ex signis

cras-

crassosq; clathros miratus sit? Si non is author furti, unde illi tam subitanea opulentia? unde cultus corporis? unde vestitus splendidus? unde omnia nova? Etiam si ipsam fortunam (quod aiunt) captivam abduxisset, non potuisset hæc omnia subitò simul corradere. Videat nunc quisque anne sit aliquid hoc furto, imò non furto, sed latrocinio atrocius, aut mea infelicitate infelicius? Fidem violavit, pro summis beneficijs summam injuriam reddidit, se traduxit, te pudefecit, me perdidit, & cum conjuge liberos mendicitati adegit. Hæc scribere volui, amice integerrime, non ut te incusem, aut improperio afficiam, sed ut fratrem meum moneam, ne si denuò ad te redeat, te denuò decipiat, & si absq; tuo fieri queat incommodo, ad restitutionem cõpellas. Neq; enim induci possum, ut credam post tot & tam manifestas conjecturas & signa aliũ hujus furti authorem, quàm dictum Cornelium suspiceris. Interim tu cura pro solita tua benevolentia, ut me literarum tuarum solatio refocilles, ne prorsus animum labefactatum despondeam, aut ipsa calamitate oppressus deficiam. Vale.

Epilogus

De Epistola Defensoria in statu Conjecturali.

EPistola Defensoria in statu Conjecturali hoc pacto scribenda est.

Primùm vel à nostro officio, vel à persona defendendi exordiemur: ut à commiseratione, citra proprium incommodum, &c. 1

2 Secundo loco, crimen insimulatum verisimiliter abnegabimus.

3 Tertio, ptobabilibus argumentis secundùm locos conjecturales, reum, hoc est, accusatum, insontem declarabimus.

4 Quarto, signa & circũstantias quæ maximè contraria videri possunt, per locos defensoris confutabimus.

5 Quinto, studebimus ex præcipuis, quibus usi sumus argumentis, amicum (modo amicus sit) in nostram sententiam perducere: aut inimicum cum objurgatione cogere. Si res quoque postulet, affectum injuria consolabimur.

Exemplum seu Paradeigma.

1 Exordium. SI liberare præcepit Scriptura insontes quoslibet qui ducuntur ad mortem, & vetat cæcum errare facere in itinere, debeo profectò amicum, imò filiũ meum, quem tibi pridem tantoperè commendavi, & excusare & defendere, te quoq; mi Chrysogone,
2 iniquæ suspitionis errore liberare. Scribis officinam tuam argentariam prorsus expilatam, te quoq; omnibus sublatis ad extremam redactam infelicitatẽ. Doleo mehercle tuum tam grave infortunium, neq; hoc secus ac proprium sit ipsum, mentem meã discruciat. Verùm quòd Cornelium hujus furti & temere & falsò insimulaveris, tam evidentibus (ut animo confido) rationib. & argumentis docebo, ut etiam si coneris obviare non possis. Silebo parentũ ejus

ejus & omnium natalium, tametsi fortunæ tenuis, probam tamen & semper integram conversationem. Silebo adolescentis apud nos usque jam inculpatos & incorruptos mores. Silebo deniq; ejus etiam (ut audio) apud vos crebras vigilias, sobrium victum, & perpetua bonarum literarum studia, quæ sola quibusdã fortè videãtur objecto crimini purgando posse sufficere. At qui miror te virũ prudentem, & aliquando non frigidè ἐν τῇ φυσιογνωμονίᾳ versatum, ex facie ejus seu corporis dispositione facinoris conjecturã sumpsisse, cùm frons lata, oculi demissi, palpebræ planæ non nisi liberalitatem, nisi pudicitiam, nisi simplicitatem pre se ferant; verùm id tibi ut homini δεινοπαθεῖ etiam ultro concedere debeo. Veniam ad ratiocinationem qua conjiciebas eum fortassis spe magna commodorum ad crimen inductum, quibus videlicet & suæ inopiæ subveniret, & suæ voluntati satisfaceret. Certe negare non possum, improbos vel modico quæstus respectu illici posse ad facinus, verùm ne quidem θάνατος ἀγαθῶν, neq; σωρὸς ἀγαθῶν probum adolescentem, probis prognatam, probè enutritum, cum probis versatũ ad peccandũ inducat. Nec procedit, quod inopiam causaris, cùm per me largiùs ei suppeditatum sit (quod ad victum necessarium & vestitum attinet) quàm ipse vel cupiverit vel uti voluerit. Et si Deus optim. max. ei vitam prorogaverit, tum senectus ultima, præter divitum quorundam cognatorum amplas hæreditates, tum ipsa

3 Qualitas personæ.

Ratiocinatio.

Causa inducens.

ipsa ejus eruditio ampliorem ipsi felicitatem pollicetur. Quid igitur cum dedecore etiã concupiscat, cujus neq; in præsentia, neq; in posterũ indigebit? An fortè ut scortũ (quẽadmodũ tu putas) nutriat? Cur non idem meis, quas ei perpetuò afferebam, facultatib. ãtè factitabat? Certè nisi prorsus insanissimus, malimus omnes sine discrimine abuti sponte oblatis, quàm periculo jugali nostri furto ablatis.

4 A signis antecedentibus. Jam quæ de strepitu facto in cubiculo, dictis, factis, alijsq; loci vel temporis circumstantijs obijcis, cassa (quod aiunt) nuce vaniora sunt. Non incredibile est adolescentem, eodem quo tu experrectũ fragore & strepitu, paululum obstrepuisse. Et quid si dixerit se olim ditiorẽ futurũ? Ergone ex furto magis, quàm bonis hæreditarijs? Claves meas (inquis) & clathros diligentiùs consideravit. Quid audio? quasi nõ soleamus res quaslibet industriè & artificiosè factas, præsertim si acri quodam ingenio simus præditi, exactiùs considerare. Pereat necesse sit Apelles cum arte sua, si tot insidiatores, quot inspectores habiturus sit. Exilior est quã ut de tempore & loco cavillationẽ puerilem favillã, quæ non minùs probo ad virtutẽ, quàm improbo ad scelus opportuna sunt. Ad hoc tandem venio, ad quod tu non secùs atq; ad scopum quendam suscipionis tuæ summam dirigis, quòd videlicet seriò interrogatus, cum fletu erubuit, quòd tandem fugit, ne dicam opprobrio cessit: quòd prætereà cum eadem meretricula cum qua priùs loqui visus est, rebus omnibus affluens

Absolutio.

Lute-

Lutetiam venit. Ut ad postremũ respondeam: Si vel pudicitia Cornelium purgabit à furto, vel impudicitia damnabit, & furti arguet, omninò nihil ages. Neque enim Parisios is unquam vidit, neque istinc mulierculam abduxit: sed quarto die à furto (ut scribis) domi tuæ facto, mœstus huc venit, & adhuc domi meæ verecundus contabescit. Ausim illum fidentiùs rerum tuarũ compilatorem, aut furti conscium asseverare, qui mendacio suo hunc Parisijs agere dixit, quò mali de se suspicionem tolleret. Quid ergo erubuit, inquis? quid si innoxius erat, aufugit? Quid quæso, mi Chrysogone, tu cum adolescens esses, facturus eras, si seriò te quispiam furti insimularet, si fama crebresceret, si omnium in te oculos conjectos cerneres? An non post ruborem identidem fuga opprobrium devitares, & periculũ declinares? Cùm igitur, vir prudentissime, conjecturæ tuæ neq; voluntatem probent, neq; facultatem arguant, & nonnulla quæ obijciebas, contraria deprehendimus, cessabis amodò probo adolescenti tantæ improbitatis crimen impingere. Expectabis animo paulò mitiore dies paucolos; an ultrò se verus ingeret facinoris author: nec me putes velim hæc tibi improperandi animo virulenter obtrusisse, sed, ut Cornelio meo & tibi juxtà consulerem, animo candido respondisse, nempe ut illi infamiam, tibique falsam suspicionem auferam. Vale, & secundas meas literas, quibus re in tanta rerum tuarum calamitate solari conabor, expecta.

Inversio, vel insiciatio.

De

De Epiſtola Expoſtulatoria.

CUm locis quoque ſtatus Conjecturalis nonnihil commune habet (licèt in Juridiciali magis verſetur) Epiſtola Expoſtulatoria, qua cum amico, interdum quoque cum inimico de officio non præſtito expoſtulamus. Hanc tribus partibus, ſi familiaris ſit, abſolvemus.

1 In prima arguemus amicum non præſtiti officij, verùm id admodum leniter & clementer, niſi familiaritas etiam ſeveritatem, etiam jocos admittat.

2 In ſecunda præcipuam unam aut alteram, plures quoque, ſi opportunum ſit, explicabimus rationes, propter quas meritò non debeat negligenter reperiri.

3 In tertia, voluntatem ejus excuſantes, aliud quiddam in cauſa fuiſſe videbimur ſuſpicari, hortantes eum nihilominus ad veteris amicitiæ jura.

Quod ſi argumentũ poſtulet benevolentiæ captationem in Exordio, & Confutationem, jam quinque partes numerabimus. Libertas Epiſtolica multa ſemper tollere & addere poteſt.

Paradeigma.

QUid eſt, mi Theodore, quòd jam a natali Chriſtiano plus minus denas Trebonio noſtro ad te literas dedi, & tu vix unis quidem reſpondiſti? Uſque adeòne refrixit tua erga me vetus amicitia, ut ne quidem me ſalutatione digneris? Si non te

toties

toties antevertissem, toties sollicitassem, toties rogassem: imò si non me totum tibi aliquando impendissem, æquiùs profectò me neglectum tolerarem. Nonne ego te ab ipsis (ut ita dicam) crepundijs puerum enutrivi, primamque tuam infantiam formavi? Nonne te semper ut fratrem, imò ut filium charissimum habui? Quid ergo in causa est, quòd me ex amicorum tuorum albo, & ex pectore tuo tam citò eraseris? An naturæ, æquitatis, aut bonitatis ratio hoc suadet? Quæ lex, vel sacra vel profana, quæ consuetudo hominum probata, quæ vel impiorum æstimatio seu sententia hanc tuam non damnet taciturnitatem? Certè cùm hinc discederes, aliter pactus es mecum, secùs pollicitus es. Verùm cùm mihi prorsus persuadere non possim, te aut mei oblitum, aut crassa quadam negligentia amicum non curasse, sed aut valetudine impeditum, aut rerum vicissitudine distentum scribere non potuisse, oro te ut vel tandem unis ad me redditis literis, meis pluribus respondeas, mentique meæ scrupulum suspicionis eximas. Vale.

2 Loci status absoluti. 3

De Epistola Purgatoria.

EPistolam Purgatoriam, propter argumentorum varietatem, uniformi & certa ratione tractare vix possumus. Id tamen (præsertim si expostulationi respondendum sit) observandum est, ut in exordio seu in Epistolæ nostræ primo loco, nos amici expostulatione non modo non offensos,

verum-

verumetiam plurimùm delectatos dicamus.

2 Secundo, abhominabimur, si falsum est quod suspicatur amicus, cum modesta quadā objurgatione.

3 Tertio, causas verisimiles secundùm locos status Assumptivi ponemus, quibus objurgationem de officio minùs præstito diluimus: addentes etiā Quarto, si necesse sit, Deprecationem.

4

5 Novissimo loco studebimus affectibus movendis, & amicitiæ redintegrandæ seu stabiliendæ.

Exemplum Purgatoriæ, super amica expostulatione.

1 EPistola tua, præceptor humanissime, qua mecum de officio dilectionis expostulas, mirum in modum me delectavit. Gaudeo profectò mihi datam (quod aiunt) ansam, crebrioribus, quàm hactenus, te literis sollicitandi. Id tamen unum malè me habet, quòd suspicaris me vel ingratum beneficij tui non meminisse, vel si meminerim, lite-

2 rario officio non ostendisse. Sine quæso præceptor, ut tametsi junior multoque inferior, paucis te arguam. Quid est quod tam temerè de me tam indigna suspicaris, qui temeritatem in me tantoperè consuevisti reprehendere? An vel verbo vel signo aliquam in me unquam deprehendisti ingratitudinem? An intra pauculos quibus absui menses, veterem rescindere potui, nihil abs te læsus, amicitiam, qui antè tui semper fui studiosissimus? Ne quæso præceptor optime, tam iniqua minimeque veri-

verisimilis menti tuæ suspicio insideat. Nam quemadmodum pridem nihil mihi dulcius tua amica consuetudine, ita nunc quoque nihil mihi prius, gratius, lætiùs est tua amica confabulatione; quam quia coràm labiorum strepitu præstare non possumus, literis eminùs exprimamus oportet. Sed inquis: Quid igitur non stas literarum conventis? Cur sæpenumerò provocatus, ne semel quidem rescribis? Audi rationem. Jam sextus agi- 3
tur mensis quòd istinc Lovanium profectus sum, & principio quidem (ut decebat) literis meis te prior salutavi, & pectoris mei gratitudinem, quibus potui verbis expressi. Deinde attulit mihi Aegidius tabellarius noster literas tuas salutaribus monitis, & (si dici liceat) divinis tuis præceptis refertas, quibus (ut nosti) omnem meam operam, studium, solicitudinem tibi offerendo, modestissimè respondi. Primò mense elapso, jussu parentum, quibus non obtemperare religio est, in Gallias concessi, exploraturus anne ibi literaria mihi palæstra magis arrideret. Ubi perpetuos tres menses penè frustrà versatus, vix quinto mense ad septimum Kalendas Augusti Lovanium reverti. Inveni autem literarum tuarum acervum multò mihi omnium jucundissimum, apud hospitem meum repositum, quibus semel unis respondisse non satis arbitratus, binas etiam justo prolixiores reposui: quarum alteras Petro Delfio, commilitoni quondam & sodali meo: alteras Henrico Dor-

Dordraceno ſcholæ tuæ auditorib. diverſo tempore tibi reddendas tradidi; ex quibus dignaberis, reverende Præceptor, exactiùs rei veritatem investigare (neq; enim, tametſi non ſatis in commiſſo fideles, ibant inficias) & eaſdam exigere. Et cùm illa quæ dudum ſcribebam vera didiceris, faciant hæc tibi fidem reliquorum. Si crimen eſt, quòd non reſpondi, abſentiæ meæ imputabis, in qua etſi otium ſcribendi daretur, commodus deerat tabellarius. Imputabis & illorum infidelitati, qui tibi Epiſtolas meas nondum reddiderunt, quos tamen certò ſperaveram rem probè curaturos.
4 Quin etſi nondum tibi me ſatisfeciſſe videar, adhuc confiteor quamcunque citra conſcientiam admiſerim negligentiam meam, & deprecor iram tuam & indignationem; tu pro ſolita tua clementia, ora & obſecro, delictum condona. A modò nihil in me ſocordiæ, nihil ingratitudinis, nihil aſperitatis deprehendes, ſed ſummam in amicitia conſervanda & extendenda mei animi conſtantiam. Vale, ex Lovanio, octavo Kalendas Septembris.

De Epiſtola Accuſatoria in ſtatu Juridiciali.

IN ſtatu purè Juridiciali cùm videlicet de facto conſtat, ſi quem accuſare decrevimus, & is coram quo accuſandus ſit, nobis eſt amicus, ordimur vel a perſona noſtra, vel ejus ad quem ſcribimus; aut ſi ad eum attinet reus, Inſinuatione utimur, de qua ſuprà dictum eſt. Si autem amicus non eſt, aut

aut invehimur tantùm in ipſum cui ſcribimus adverſarium; in Prima parte Epiſtolæ perſtringimus ipſum, execrantes malitiam ſtudiorum ejus, cum exaggeratione delicti. 1

In ſecunda, Narratione præmiſſa, proponimus nulla prorſus ratione defendi poſſe vel excuſari, quod commiſſnm eſt. 2

In tertia, oſtendimus ſecundùm locos hujus Status Abſoluti negativos quod propoſuimus: & ſi cauſa poſtulet, etiam Status Aſſumptivi locos in Confirmatione adhibebimus. 3

In quarta, per Epilogum recitatis breviter argumentis pr cipuis, movendis ſtudemus affectibus, vel ad pudorem, vel ad indignationem, vel ad vindictam, vel ad commiſerationem læſi, ſi ad inſontes ſcribimus. 4

Paradeigma pro Invectivis.

SI tanta ſubinde confidentia & animi robore reſtitiſſes hoſtibus tuis, cruente latro, qui te enerviter è proſtibulo fugientē conficere videbantur, quanto nunc aſtu & crudelitate in benè de te meritum conſobrinum tuum (ſi vera ſit fama) graſſatus es, haberes fortaſſis quo inſolenter gloriareris. Nunc autem poſt tuas rapinas, poſt tuas commeſſationes, poſt tua ſtupra, poſt tua adulteria, & reliqua pudendorum ſcelerum facinora redargutus; & quod flagitioſiſſimum eſt, poſt hujuſmodi redargutionis ſanguinariā vindictam, qua fronte ad- 1

F huc

huc audes, erecto collo, & quasi rem probè gesseris proborum consortio te jactabundus ingerere? Quis Scytha, quis Turca, quis alius quispiã barbaræ nationis homo, post tantã impietatẽ non vereatur, nõ erubescat, nõ contremiscat? Ante dies siquidẽ paucos (ut certa relatione audivi) cũ idem consobrinus tuus Sophronius, adolescens citra controversiam probus & integer, duriùs aliquantò quam volebas, post crebrò factas tibi blandas admonitiones, non clancularia (quæ fortassis dissimulãda viderentur) sed manifestaria tua stupra reprehendisset, quò te primũ, deinde & tuos probro & infamia liberaret, grande sibi veritate malum & odiũ acerbũ conciliavit. Non post correptiorẽ cùm te bile concitatũ ad cœnã honestã, quanquã fortassis pro ganeonis palato non satis delicatam, vocasset, tu dissimulata ira pectorisq; tui virulentia advenisti, & inter faceta colloquia, læta pocula, & candidos hilaresque convivas, eundem nihil de te mali suspicatum, cùm poculum labris admovisset, non secùs ac latro, ex insidiis adortus, & stricto gladio cranium ejus graviter vulnerasti: secturus nimirùm, nisi poculo objecto ictum mitigasset. Quod parricidium, quod latrocinium hoc possit crudelius excogitavi? Quis
3 n. atrocius latrocinium perpetret, quàm qui simulata amicitia amicũ sui studiosum, adhæc cognatũ & hospitem jugulet? Quæ tandem naturæ lex? quæ scripta lex? quæ probata consuetudo? quæ vel æqui & boni ratio nõ prorsus dãnet? nõ detestetur, non execre-

execretur tantum flagitium? Si lege divina fratri tuo vetaris irasci, vetaris indignari, vetaris afficere probro seu contumelia: annon multò maximè vetaris verberare, vulnerare, occidere? Annon te terret lex vetus? Qui fuderit (inquit) humanum sanguinem, fundetur sanguis ejus. Nónne & ipse in Evãgelio suo novæ legis perinde ac veteris author Dominus Jesus inquit: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit? Annon & humanæ leges variis modis eadem sanxerunt? Finge adhuc (id quod planè finxisse videris) nulla tibi lege scripta vetitã esse injuriam & cædem, annon ipsa naturæ mentibus humanis insculpta lege: Quod tibi nõ vis fieri, alii facere vetaris? Nónne igitur plus quã belluinũ est, divinis, humanis, & naturæ legib. non terreri, nõ compesci? Quod si deniq; nec deos timebas, nec homines verebaris, cur non vel ipsa te probitatis & æquitatis ratio à flagitio continebat? Nónne probis satus parentib. probis cognatis, probè educatus, & hactenus cum probis, ipse licet improbus, versatus, infando dedecore te dehonestas, dum tibi cognatũ, te deligentem, de te bene merentẽ, tuæq; saluti piè consulentem, inter geniales epulas, probissimũ improbissimus obruis, lanias, enecas? Vide (si vel minima tibi sit rationis scintilla) quanto probro te primùm tuosq; parentes, & nos omnes tibi consanguineos ac veteres amicos simul affeceris, cùm te nobis non hominem, sed belluã: non consanguineum, sed sanguinariũ, sed sicarium, sed parricidam,

Lex.

Natura.

Aequum & bonũ.

 sed

Indicatum. sed carnificem, sed latronem exhibueris. I nunc latro, & scrutare Scripturas, scrutare historias, scrutare cuncta tum priscorum tum recentium monumenta, & observa num aliquid hujusmodi factum reperire possis, quod non ubiq; gentium omnibus seculis, divinis pariter & humanis legibus manifestè damnatum sit. Et cum nullum invenias, scrutare deniq; cunctos versutissimi ingenii tui angulos, & vide num quid ex omnibus invenire queas quod flagitio tuo mitigando vel excusando, cùm defendere non possis, prætexere queas. Et cùm universa calliditatis tuæ latibula evolveris, nihil quod mitiget, quod minuat, quod elevet, sed quod exaggeret, quod augeat, quod aggravet scelus invenies.

Translatio. An aliquod consobrini crimen comminisci poteris, cujus indignitate seu turpitudine compulsus sis ad cædem? nisi fortè Christianam ejus increpationem & exhortationem turpitudinis insimules, cui non nisi quod fœdum, pulchrum judicatur.

Remotio Num te quisquam vi, fraude, jussu, suasu ad crimen adegit vel induxit? Neminem effinges nisi fortassis humani generis hostem diabolũ, in cujus te leges, consilia, servitutem jurasse ostendis, ejusq; parêre jussibus gloriosum judicas. Si per imprudentiam, per infortunium, absq; studio & dolo malo

Purgatio & Depr. læsisses; plus dicam, si prior injuriis, probro, vel convitio lacessitus læsisses, haberes quo te vel purgares, vel certè culpam mitigares, & remissioni locus esset: at jam tibi prorsus omnis adempta est

pur-

purgationis & deprecationis anſa. Atqui dicas: Quid illi rerum mearũ curatio erat? Nunquid ego ad illius arbitrium vivere compellar? Quod ſi non, quid blaterationib. ſuis bilem mihi movit? quid inquietavit? quid moleſtavit? Quin, ſinit meopte me more ſeu conſilio vivere? Frigidius quidẽ id quàm refelli debeat. An non cuilibet Deus mandavit de proximo ſuo? An non fratris quiſque ſui ſtudere ſaluti obligatur? An quoque tibi blateraſſe viſus eſt, impudentiſſime hominum, cùm de tuis te ſcortationibus, adulteriis, aliiſq; non minùs pudendis facinoribus, argueret & corriperet? Ergóne tibi Dominus Jeſus blatteraſſe viſus eſt, cùm diſcipulos ſuos pluribus in locis increpaſſe legitur? Ergône blaterandum voluit, cùm fratrem peccantem, ſecretò, & ſi proterviat, etiam in Eccleſia palam arguendum præcepit? & Paulus Tito ſcribens, Cretenſium quoſdam malas beſtias, & ventres pigros, redarguendos & durè increpandos præcepit? Tu revera deblaterare dicendus es, qui hujuſmodi ad excuſandum excuſationes in peccatis (ut ſcriptum eſt) comminiſceris & temerè effutis, ut peccatum adjicias peccato, & impleatur in te, quod ſcriptum eſt: Impius cùm venerit in profundum malorum, contemnit, ſupervenient autem ei ignominia & opprobrium. Ad hæc, Non occidi (inquis) id quod iterando ſæpenumerò odioſius mihi impingis, ſed caput ejus levi duntaxat vulnere ſtrinxi. Tu homo nefande, leve vulnus judicas, propter quod

Confirmatio.

Confutatio.

primis diebus moriturus credebatur, omnibus Eccleſiæ ſacramentis, medico ſuadente, munitus? propter quod æger adhuc detinetur in lectulo, de futura vita incertus? Et qui carnifex infrunite, jactare te audes non occidiſſe, quem citra omnem controverſiam extinctum volebas, quem ſola (ſi dici liceat) fortuna in primo ictu poculū ſervavit, & in ſecundo convivarum præſidium? Quin etſi nulla corporis parte conſobrinum læſiſſes, voluntas, propoſitum, ſtudium, conatus, te non modo homicidam ſed & peſſimum parricidam judicaret. Certè Deus non tam effectum quam affectum, non tam facultatem quàm voluntatem conſiderat & judicat. Cum igitur nullum vel oſtendere,
5 vel excogitare queas indignius, fœdius, atroci-
Epilogus. uſve tuo flagitio, tum propter tuam pluſquàm vulgarem ingratitudinem, tum propter tuam pluſquàm Lycaoniam fraudem, tum propter tuam pluſquàm carnificinam crudelitatem; ſi vel modica adhuc tibi portio mentis ineſt, & minimum divini timoris veſtigium, tolle faſtum, tolle arrogantiam, tolle ſuperbiam, & extentam diſtricti Judicis ſuper te manum, ſingulis momentis expaveſce, digniſq; pœnitentiæ fructibus, hoc eſt, perpetuis cum morum tuorum correctione gemitibus, lachrymis & λιτανεῖς ſupremum judicem (ſi horrendum inferni Chaos, & æternos damnandorum cruciatus evadere cupis) placare ſtude: quaquam hæc tibi deplorato & cum Juda

pro-

proditore, Cainéque ἀδελφοκτόνω, utroque desperabundo, frustrà consuluisse vereor. Vale ut meres, & nisi resipiscas, nec Deum, nec homines tibi speres fore propitios.

Hac vel simili ratione calamo concitatiore in sceleratum hominem invehimur, incusantes, & ad ipsum scribentes seorsum. Quòd si quempiam in hoc statu coram alio accusaturi sumus, eodem orationis stylo, mutata duntaxat accusandi persona, procedimus, hoc vel simili modo, cum insinuatione sumpto exordio.

Idem alia ratione dum scribimus ad amicum.

CUm te, vir ornatissime, non modò prudentem, verumetiam justum didicerim, & probitate præditum non vulgari, non iniquo te animo laturum spero, si tibi fraterna motus charitate, scelera eorum qui tibi vel familiares, vel sanguine juncti sunt (quanquam ignotus) suggeram: ut vel is qui lapsus est, corrigatur, aut tu (si quomodo fieri possit) tuo honori & famæ consulas. Est siquidem viri boni, non magis suorum vitiis, quàm alienorum connivere, neque minùs in suos (quatenus sinunt leges) quàm in alios animadvertere. Præcipit quoque divina Scriptura, ut curam habeamus de bono nomine: hoc enim magis tibi permanebit (inquit) quā mille thesauri magni & preciosi. Ante dies paucos (ut certa relatione didici) cùm Sophronius tibi affinis seu cognatus Narratio

 nescio

nescio, adolescens, sanè citra controversiam probus, & secundùm nomen suum, prudens, modestus & temperatus moribus, durius aliquanto quã volebat, filium tuum (absit verbo indignatio) objurgasset, & post blandas crebrò factas admonitiones, non clancularia (quod ea fortassis dissimulanda viderentur) sed manifestaria ejus stupra & commessationes redarguisset, ut primùm ejus, deinde & amicorum ejus omnium famæ & honori consuleret, grande sibi veritate malum, & odium acerbum peperit. Nam post redargutionem, ut ipsum (quia bile commotum videbat) ad cœnam honestam, tametsi fortassis ad ganeonis palatum non satis delicatam, vocasset, ipse tuus filius Dyscolus, dissimulata ira pectorisq; sui virulentia, advenit, & inter faceta colloquia, læta pocula, candidos lætosq; convivas, eundem Sophronium de se nil mali suspicantem, cùm poculum labris admovisset, non secùs ac latro, ex insidiis adortus est, & stricto gladio capitis ejus cranium graviter vulneravit, secturus nimirum, nisi stanneo objecto poculo, ferientis desuper ictum mitigasset, &c. Et ita de reliquis, mutata persona secunda in tertiam.

De Epistola Excusatoria seu Purgatoria in hoc statu Juridiciali Assumptivo.

1 EXcusatoriam autem seu Purgatoriam epistolam in hoc statu scribentes, Primum cum omni modestia, & pœnitudine delicti, captabimus bene-

benevolentiam, &, si causa postulet, utemur insinuatione.

Secundò, Narrata causa, fatebimur in Propositione crimen esse tam inorme, ut nulla prorsus ratione, vel lege, vel Natura, vel aliis Absoluti status locis defendi possit, adeoq; venia indignum, maximè tamen desperandum. 2

Tertiò, si qui sint in statu Assumptivo loci nobis usui, adhibebimus ad mitigandum delictum: quod si omnino mitigari non possit, soli Deprecationi studebimus. 3

Novissimo loco affectibus ad clementiam movendis studebimus. 4

Paradeigma.

SI tanta districtione, pater reverende, Severinus (quanquam fortassis tibi incognitus) noster, quem ad te quoq; scripsisse dicunt, coram te peccatum meum exaggeravit, ut in Epistola quam ad me dudum dedit, nullus profectò neq; veniæ, neq; deprecationi meæ apud te reliquus erit locus, nisi quemadmodum hactenus, experiar te denuò præ cunctis mortalibus clementissimum patrem. Tam grande siquidem & enorme mihi peccatum meum ostendit, ut penè de venia me desperabundum fecerit. Dum rursus autem pater, tuam bonitatem, tuā clementiam, tuam pietatem, qua filii tui primogeniti periclitantis oblivisci non poteris, mente pertracto, denuò scintillula quædam 1

quædam ſperandæ remiſſionis mihi affulget, denuoq; te ſollicitandi & obſecrandi anſam præbet. Inprimis itaq; peccata mea pater non ſolùm confiteor, verumetiam cum Aſoto Evangelico pro-
2 fiteor coram Deo & corã te maxima, atq; hoc unũ præcipuè, quòd conſobrinum meum Sophronium adoleſcentem probum & pudicum, de me quoq; ſæpenumerò bene meritum, ego improbus, impudicus, & acceptis beneficiis ingratus, cùm dignè reprehenderet, indignis modis affeci, graviſſimè vulneravi, & (quod in me omniũ maximè execrandũ eſt) plena voluntate, tota induſtria & omnibus nervis privare vita conatus ſum. Quid dicam homo omniũ quos ſol videt impuriſſimus & impiiſſimus? Quid excuſabo? Quo me jure vel injuria purgare tentabo, quem naturæ ratio, quem divinæ pariter & humanæ leges, quẽ conſuetudo patria, quẽ quicquid eſt in rerum natura æquitatis & bonitatis, uno ſimul ore condemnat? id quod etiam ſeverius Severinus noſter tam plana ratione monſtravit, velim nolim, prorſus obniti non poſſim. Quid
3 igitur mihi reſtat, niſi ſola pro flagitii mei purgatione deprecatio? quã licèt rhetorici corã hujus ſeculi judicibus invalidam noverint, apud Deum tamen & coram te, clementiſſime pater, non parùm mihi valituram confido. Si dicam (id quod tamen verè dicere poſſim) à ſodalibus meis quibuſcum quotidiè ganea, popinas, & fornices frequentare conſuevi, me depravatum & ad cædem incitatum,

Remotio

tatum, qui sedulò mihi hæc, & his similia suggerebant & obtrudebant: Quousq; tibi sines tuũ luxũ tua prostibula, tuas commessationes improperari? Téne semper hi συλλόδηκτοι (sic enim vocant eos, qui orationis & pietatis gratia crebriter templa subeunt) ludibrio habebunt, homo ignavissime? Quousq; tandem tua tolerantia abutentur, suumque tergent (sit venia dicto) podicem? Vel semel te tandem ostende virum, & de Sophronio præsertim & Severino supplicium sume. Si ab his (inquã) me dixero ad facinus incitatũ, os meum condemnabit me: Quid tibi (mox inferes) cum pestilentissimis, quorum pedes, secundùm Sapientum, ad malum currunt, & festinant ut effundant sanguinem, conversatio fuit? An ego te talibus, quos audias, præceptoribus commendavi? Annon cùm hinc descederes, cum Salomone tibi mandavi: Fili, si te lactaverint peccatores, nec acquiescas eis? Inepta igitur hæc foret excusatio. Quin & si dicam: quòd ipse me prior convitio verberaverit, & pudore affecerit, dum inter convivas probri insimulavit, indignisq; modis vulnera mentis meæ refricuit & recrudescere fecit: in hoc tibi præbibã hoc poculũ (inquiens) cõsobrine, ut amodò lurconibus, ganeonib. balatronibusq; derelictis, nobiscum sobriè, pudicè, & honestè converseris. Et si me quidẽ hoc vituperationis jaculo confossum, tanquã propter rem indignam, dicere velim, abstinere à vindicta nõ potuisse, ipsa me cõscientia vanitatis arguet,

Translatio.

Purgatio

Nam

Nam tametsi ex his verbis cædendi occasionem sumpsi, animo tamen virulento & vindictæ cupido convivii locum ingressus sum, gaudebā quoq; perpetrandi facinoris ansam mihi præbitam. Ut sileam, quòd non hæc exprobrandi, sed saluti meæ consulendi animo, verbis clementibus & vultu hilari locutus est, ut sanè omnes qui aderant contra me testabuntur. Cùm ergo, mi pater, neq; criminis remotio, neque criminis translatio, neque criminis purgatio, quasi studio non fecerim, satis mihi suffragetur, ad solam pœnæ deprecationem, ut coram Deo sic & coram te mihi confugiendum est, ipsamque plurimum mihi (ut antè dixi) valituram confido. Oro te igitur, pater clementiss. & obtestor per has meas preces & lachrymas, per patrium tuum erga liberos affectum, per summam & omnibus promulgatam tuam clementiam, per Dei nostri & cœlestis patris, quem tu quoq; mecum tandem judicem habiturus es, ineffabilem misericordiam, ut hanc mihi maximam condones noxam. Si tam tibi manifestam cordis mei amaritudinem & pœnitudinem quovis alio corporali judici reddere possem, quàm hæc charta perfusa præsentes has lachrymas coram te facilè testabitur; non secùs ac pater ille Evangelicus post fugā, scorta, & omnium rerum profusionem, filium suum prodigum, me quoq; in pristinam scio gratiam reciperes. Profectò (ut novi cordis tui, pater, ingenium) à longè adhuc positus, senii oblitus, ultrò

Deprecatio.

trò provolares, & in collum prostrati proruens ad amplexum & osculum denuò admitteres. Excitent igitur, mi pater, hæ lachrxmæ paternum tuum affectum, & recipe tandem pœnitentem, quem hactenus prævaricantem passus es. Fac quod natura, quod leges, quod consuetudo qnod æquum & bonum, quod honestas quoq; & utilitas pariter suadent. Quonam enim pacto oblivisci poteris, pater, filii uteri tui? Annon & pater noster cœlestis his multò majora nobis filiis suis (ut testis est Scriptura) remittit? Annon idem quoq; fieri quotidie citra oblocutionem videmus, ut parentes liberis delicta condonent? Et quis iniquum judicabit, imò quis nō omne quod legitimè videbitur adversari, in mitiorem partem interpretabitur, si filium pater, quantumvis lapsum, post pœnitentiam sublevet? Si te (quod absit) post lapsum vel contemnerem, vel aversarer, nemo fortassis tibi vitio verteret, si me prorsus abdicares; verùm jam resipiscentem & misericordiam implorantem, salva pietate pater, salva honestate rejicere non potes. Succurrat tibi quæso, quoties aliis meis fratrib. non levioribus fortasse delictis obnoxiis, piè remiseris, & pjetate servasti, quos austeritate perdidisses. Pari quoque ratione me servaveris, si vtâre clementia: aut perdideris, si utâre duritia. Ex te siquidē propitio tota salutis meæ pendet ratio. Eia igitur mi pater, ignosce filio, quo proximiorem non habes; ignosce adolescenti, quem natura fervidum & lubricū novisti; ignosce la-

Loci absoluti.

lacrymanti, ignosce pœnitenti, ignosce Christiano Christianus, per illam perpetuam inæstimabilem charitatem, qua dilexit nos adeò Deus pater, ut filium suum unigenitum daret in mortem, pro peccatis nostris; per illam mortem, per illam crucem, per illum sanguinem Jesu Christi Domini nostri, ignosce, inquam, mihi hanc culpam, ut amodò me non modò saluti reserves, sed & perpetuò tibi summo amore devincias. Certè nihil pientius, aut Deo acceptius, nihil honestius, nihil quoq; utilius unquam feceris. Vale, mi pater, ex Lovanio.

Fusiùs tractavi hoc argumenrum, quò puer status Assumptivi locus clariùs considerare queat, & eis tum in oratione, seu declamatione, tum in epistola uti discat.

De Epistola defensoria, in statu Absoluto.

SI causa talis sit, ut nō solùm excusationē in statu Assumptivo, verumetiā defensionem in Absoluto admittat, epistolam hoc ordine disponemus.

1 Primò brevibus, si necesse sit, captata benevolentia, factum narrabimus de quo accusamur.

2 Deinde (nisi inficiatione utamur) proponemus μετὰ τῆς παῤῥησίας factum quidem nos admisisse, sed à scelere prorsus alienos esse.

3 Tertiò, ostendemus nos per locos status Absoluti bono jure fecisse, unde nos temerè seu perperam accusator insimulat.

4 Quartò, si res postulet, confutabimus, si quid adver-

adversarius objecerit, vel objicere potuerit.

Quintò ponemus Epilogum. 5

Paradeigma Defensorium in statu Absoluto.

QUòd non ipse, venerande præceptor, ad te veniam, sed literis his apologeticis causam meam defendere malim, id in causa est, quòd audierim te accusatoribus meis, fortè plus satis, aures præbuisse credulas: & non solùm mihi graviter succensere, sed etiam Petrisci commilitonis mei parentibus sumendum de me supplicium promisisse. Consultiùs igitur absens judicavi commoti pectoris tui animum epistola mitigare, quàm temerario occursu ab utroque nostrûm ad indigna te provocare. Et licèt de te, vir prudentissime, nihil indignum suspicari debeam, non potui tamen hunc menti meæ prorsus eximere scrupulum, quin priusquàm causa diligenti examine discussa foret, injuriâ cædendus essem, quòd soleant admodum adolescentes etiam tuta pertimescere. Audio delatores meos, nempe, parentes unà cùm filio suo Petrisco, tribus me pariter apud te criminibus accusasse, majestatis videlicet, lasciviæ, & rapinæ; de quibus ut me probem innocentem, quod factum est, nihil omnino dissimulans, ex ordine tibi breviter recensebo. Cùm nudiustertiùs remissione nobis facta à lectionibus, cum probis admodum & literarum studiosis commilitonibus meis montes, quos Amersfordianos vocant, areno-

Insinuatio. (margin note beside the first line of the paragraph)

Narratio. (margin note beside "dine tibi breviter recensebo")

arenoſos animi gratia acceſſiſſem, junxiſſetque ſe nobis licèt invocatus & ægrè admiſſus, Petriſcus Barbirius, certo convenit inter nos pacto & mulcta, ne quid contra leges ſcholaſticas in itinere committeremus. Pervenimus ad eum quem deſtinavimus locum, luſimus ultrò citroque currentes, ut æſtus ſolis vehementior permittebat. Reverſi ſumus tempeſtive, ſed admodum ſitibundi. Cum pervenisſemus autem laſſi ad diverſorium in itinere publicum, cui interſignium eſt ceſpes junceus, & penè ſitis ariditate deficeremus, cauponem nemine reclamante ſermone illi vernaculo primus evocavi, & cantharos cerviſiæ duos aut tres foras ad veſtibulum ubi conſidebamus, adferri curavi. Allati ſunt, bibimus, itineri nos denuò accinximus, ipſe ſolus, petentibus cæteris, ad obolũ pro hauſta cerviſia cauponi argentum ſolvi. Inter ambulandum requiro pecuniam meam ex iis, qui contra leges peccaverunt; ſponte dederunt alii, unus Petriſcus qui ſermonis vernaculi bis notatus fuerat, unius quadrantis mulctam ſolvere recuſavit. Quid tandem? Cùm jam eſſemus urbi proximi (ut inter nos primùm convenerat) libellum manualem, quem fortè aſſumpſerat, invito, fateor, abſtuli, non mihi quidem vendicandum, ſed tantiſper cuſtodiendum, donec ſolveret quod debebat. Ecce rem, en factum propter quod tantam mihi apud te tragœdiam excitarunt. Tu vide quæſo, venerande præceptor, an non facilè poſſim me criminib. objectis

non

non modo excusare, sed & defendere, non modò venia dignum, sed & insontem demonstrare. Si non secundùm locos & efficacissima, quæ nos docuisti, rhetorum præcepta, me non injuria, sed optimo jure fecisse omnia, & præsertim id, de quo maxima est controversia, planè probavero, pro tuo arbitrio corrigi non detrectabo. Primùm omnium læsisse me dicunt tuam majestatem, legesq; tuas scholasticas temerè & contemptim (si dici liceat) prævaricatum esse, & hoc uno crimine gemino me delicto involvunt; nempè vernaculæ locutionis, & ganoniæ. Si tantum notatus essem, præceptor optime, & mulctam solvissem, veniam me posse mereri confiderem, natesq; flagris subducere, nec reus majestatis argui possem: nunc autem cum neque tuas sacrosanctas leges prævaricatus sim, neq; quicquam quod probari possit, in contemptum, vel contumeliam earum dixerim, me puto coram te prorsus insontem judicandum. At lingua vernacula locutus es, inquiunt. Non inficior cum muliere. At secundùm leges nulla prorsus ratione lingua vernacula loquendum contendunt. Fateor, cum scholastico: id quod callidi & subdoli subticentes, optimè promulgatam abs te legem nequiter subvertunt. Annon suavissime præceptor id hactenus in schola nostra non illaudabili consuetudine observatū est, ut cum externis & maximè ideotis & mulierculis sermone illis vernaculo impunè loqui liceat? Annon tuo ipsius haud temerando judicio semper ac- Consuetudo. Judicatum.

 cusati

cuſati de ſimili caſu pœnas alioqui debitas evaſere?
Annon æquum & bonum etiã Scythæ (modo coram illis cauſas agatur) judicabunt, ſi cum Germano germanicè, cũ Gallo gallicè, cũ omnibus ſermone illis vernaculo loquamur, præſertim ſi linguam vel Latinã vel Græcam ignorent? Annon ſi ſecùs agamus, aut inſanire nos putabunt, aut à communi hominum vita alienos? Obſtupeo ſi non & ipſa natura hoc ſuadeat. Objecerunt ſecundò, quòd contra leges tabernam popinariam acceſſerim potus gratia. Tabernas quaſlibet, inquiunt, potus gratia ne accedito. Rurſus moderatæ legis perverſi citatores & falſarij ſuo ſe gladio jugulant, cũ non ſcriptũ ſit, ne accedito, ſed ne introito. Aut probent me igitur introiſſe, aut tuo judicio immunẽ ſinant. Quin & hoc auſim de prudentia & æquitate præceptoris mei ſeu confidere ſeu præſumere, ſi contra verba legis omninò domũ introiſſem, & poſt luſus exercitationeſq; cãpeſtres, poſt laborem itineris, poſt tãtos ſolis ardores pro naturæ refocillatione bibiſſem, juxta legitimam certè conſtitutionem Scripti & ſententiæ, tuo judicio liber à calumnia, delatoribus invitis evaderem. Nam domus illa licèt alijs ſive taberna, ſive popina, ſive ganea ſit, mihi certè diverſorium fuit: & natura licèt uſq; ſit à nimietate & ſuperfluo rerum uſu coërcenda, nunquam tamen ſubſtractis neceſſarijs eſt obruenda, ſecundùm legem à prima rerum origine ſibi inditam. Ut ſileã interim, quam nullus unquam reprobavit, conſuetudinem,

Aequum & bonũ.

Natura.

Conſuetudo.

tudinem, & morem patrium, quo viatores ad sitim sedendam huc solent plerunq; divertere. Veniam tandem ad præcipuam totius controversiæ caput, veniam ad rapinam, quod scilicet Petrisci manibus libellū extorserim, & mihi servarim. Non ibo inficias, sed quod jure fecerim, evidentib. argumentis edocebo. Absit ut quenquam mortaliū injuria afficiam, quem optimi parentes mei ab infantia & incunabulis Deum timere, innocentiam servare, & virtutem amplecti docuerunt. Ausim dicere (citra tamen arrogantiam intelligas velim) veneran-de præceptor, quod neq; tu neq; quisquam cōmilitonum meorū me secus agentē hactenus deprehenderit. Rapuit, inquiunt, filio meo librū. Factum, & factum probè. Quis enim vel natura instigante sua non repetat? mea ut reciperem, pignus accepi. Quæ autem leges vel sacræ vel prophanæ pignorationem non admiserunt? Annon & mihi liceat vel dare pignori, vel accipere: quod multis ante nos sæculis licuit omnibus? quod in omni gente & hominum natione, consuetudine nunquā reprobata servatum est? Pignus oblatum (fortassis dicent) accipere licet, non uti tollere. Si (inquam) ultrò dedisset postulatum, neutiquam vi extorsissim. At per Magistratum aut tuo arbitratu id fiere debere contendent. Verum fortassis, nisi spontaneò prius inter nos ita convenisset, aut si quis nostrûm scholasticas leges prævaricatus esset, & mulctā impositam requisitus solvere detrectasset, aut solvendo

Natura.

Lex. Consuetudo.

Pactum.

non esset, pignus ei aut volenti, aut nolenti tolle-
retur, & cuivis nostrum custodiendum traderetur,
dum solveret quod deberet. Ita pactum, sic exe-
cutum. Nunquid non te judice, prudentissime
præceptor, Petriscus ipse, qui pactum nostrum ir-
ritum fecit, sceleris condemnandus est; & ego
qui justè, quod justũ est, executus sum, criminis ab-
solvendus? Nunquid non etiam Evangelicus pater-
familias murmurantẽ, plusq; mercedis exigentem
operarium duriùs redarguit, & juxta pactum qu
secum convenerat, inanem, & spe sua frustratũ di-
misit? Deniq; quis tandem vel iniquũ, vel inhone-
stum, vel indecens judicabit, etiamsi lex aliqua du-
rior huic negotio contrarium sonare videatur,
cogatur is qui pariter nobiscum aliorum quæ debe-
bant impendia devoravit & ingurgitavit, etiam
impendere, & quod alij sponte contulerunt,
coactus solvere & stare conventis? Conveniam
ipsos æmulos & delatores meos. Vos inquam con-
venio, & de æquo & bono vos consulo, qui, qu
filio liberiùs indulgeatis, pœnæ me poscitis, si vo-
strum pari ratione negotium cum debitoribus age-
retur, quid aliud faceretis? Nunquid non eos sta
conditionibus & pactis postularetis, & juxta con-
dictum quamvis invitis pignus tolleretis? Et q
causam hanc meam secus judicare poteritis? Se
unum mihi obest (ne dicam vobis) quòd filio pl
æquo tribuitis, auresq: plus æquo faciles defere
(ne dicam mentienti) præbetis. Te autem spe

Indicatum.

pr

prudentissime præceptor, qui temerè non omnibus credendum, qui cuncta cum judicio dispicienda, qui & in judicijs alterã partem audiendã nos docete consuevisti, te (inquam) spero, imò non spero sed certiùs novi, non usq; adeò mulierculæ, aut si quoq; pater adfuerit φιλοστόργων querelis credidisse, quin hanc meam Apologiam æqua sis mente admissurus. Cùm legeris autem, & probatissimorum 5 Epilog.
qui adfuêre juvenum testimonio me nihil à veritate alienum narrasse didiceris, dicta dictis, facta factis, rationes rationibus confer, & si me sontem (ut illi volunt) judicaveris, scholastico more castiga: si insontẽ (ut ipse confido) liberũ pronuncia. Cùm sint enim singula, quæ à me vel dicta vel facta sunt, aut naturæ proxima, aut legibus probata, aut consuetudini conformia, aut æquo & bono consentanea, aut pacto cõveniẽtia, nec unquam à prudentib. sceleris judicata sint; cumq; me sẽper hactenus, prout hæc ætas tulit maturũ, probum, veracem, pudicum, & alieni abstinentem (libere loquor) probaveris, contra Petriscum (quanquã illibenter dico) levem, improbum, mendacem, impudicum, furacem pariter ac rapacem sæpenumerò deprehenderis: confido (ut dicere cœperã) quòd tua discretione & prudentia me, redargutis, & convulsis adversariorum criminationib. insontem pronunciabis, & sola veritate nixum eriges. Certè veritas premi quidem potest, opprimi autem non potest. Vale, præceptor venerande, & ex tuo pendentem sano judicio discipulum

 pulum

pulum recipe. Si quid autem acerbius, inconsideratiusve pro innocentia mea tuenda calore juvenili incitatus effutivi, clemens ignosce. Iterum vale.

Aanc quoq; Epistolam generis Judicialis in statu Juridiciali Absoluto (quanquam puerile sit argumentum) ideo prolixius ostendi, quòd rem Epistolicam à principio dixi me ea ratione tractaturum, ut ijsdem etiam præceptis, ijsdemq; locis in orationibus seu declàmationib. rhetoricis puer uti possit, ut locos eosdem apud alios in filo, seu contextu orationis usurpatos observare, quibus me planissimè, & crassa (quod aiunt) Minerva, in Epistolis usum viderit. Solet enim plerunq; id planiùs exhiberi, adeoq; faciliùs considerari & intelligi, quod latiùs explicatur, quàm quòd arctiùs sub brevitate contrahitur. Admisi præterea non modò in hac, verumetiam in alijs quibusdam Paradeigmatis exempla seu schema, tropos, exaggerationes, & amplificationes rhetoricas: ut res Epistolica ad orationis artificium proximè accederet, & puer industrius discat ex parvis subindè grandiora tentare. Et tantum de Epistolis, quæ sub tribus causarum generibus militant, dixisse sufficiat.

De genere Dialectico, & Epistolis ejus.

ADdi potest ex dialecticis etiam Dialecticum sive Didacticum dicendi genus, quo etiam amicum per Epistolam de re qualibet sacra vel prophana exactè docemus. Quod quia admodum varium

rium est, paucis perstringam, & lectori similia meditanda secundùm dialecticorum præcepta relinquam. Habeat itaque dialectica epistola, si quis eam scribere velit, & thema simplex fuerit:

In prima parte, Narratiunculam cum propositione amici, ducto exordio vel ab officio scribentis, vel ab alterius persona, &c. 1

In secunda, Definitionem thematis, & si necesse sit, etiam vocis Etymologiam: Item distinctionem, si vox ambigua sit. 2

In tertia, Causas ejus, præcipuè efficientē & finē. 3

In quarta, Divisionem vel in species ejus, vel in partes, &c. 4

In quinta, Officia singularum partium, Cum Epilogo: ut in dialecticis tradi solet de thematis simplicibus. Libertas quoq; epistolica, siquis thema simplex componere velit, facilè admittit: ut si quis post explicationem virtutis secundùm prædictos locos, tandem doceat virtutem amplectendam. 5

Paradeigma Epistolæ Didacticæ.

PEtis amice integerrime, ut tibi brevibus, non penicillo, quod pictorum est, sed διδακτικῶς & literis, quod dialecticorum pariter & grammaticorum est, Virtutis imaginem, & omnia quæ ad eam attinent, ad vivum (quod aiunt) depingam. Quod licèt pro rei magnitudine brevibus (ut volebas) fieri cōmodè non possit, dabo tamen operam ut vel ipsa rerum summa capita, si singula speciatim Thema simplex.

 prosequi

prosequi non possim, paucis perstringam. Nihil. n. amico, præcipuè de me bene merito, negare debeo, sed quæcunq; petierit, si exactè nō possim, vel subfrigidè præstare. Virtus itaque moralis, de qua sola, ut Christiano homini convenit, disputare me voluisti, & quā alij grammaticorū à viro, ut virū à vi, alij à vireo deduci voluerunt, est affectus bonus, Deo cooperante, per exercitiū acquisitus. Est siquidem virtus (ut mihi videtur) moralis, quatenus in Christiano homine Deo accepta sit, affectus ad animi probitatem & vitæ honestatem propensus, qui Deo inspirante, & inspiratum promovente, promotumq; cōfirmante, per usum & assuefactionem adnitentium acquiritur. Sensit id quoq; Aristoteles in libris moralium, qui virtutem habitum esse definit electivum, in mediocritate consistentem ut Argyropilus: aut, ut alij volunt, Affectus est voluntarius, in mediocritate consistens, Εστιν ἕξις (inquit) προαιρετική, hoc est, habitus, seu potiùs affectus permanentior, utpote longo usu & exercitio acquisitus, qui ex judicio seu electione voluntatis assumitur, ut ὁρμὴ, hoc est, animi impetus secludatur; in mediocritate existens, hoc est, inter exuberantiam & defectionem, quæ duo extrema in animi nostri defectibus vitiosa sunt. Rectè, sic quidem Aristoteles, quòd ex libera animi voluntate procedere virtutes debeant, nec ita animis nostris, ut Theologicæ, fides, spes, charitas, infundantur, sed nostrum studium & exercitium, ut acquirantur, requirunt:

2 Etymologia & Finitio.

quirunt:

quirunt: verùm quem ignorabat, Deum seclusit, qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona sua voluntate, sive (ut Paul. dicit) ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας, ad Philippenses 2. sine quo in rebus humanis nihil verum, rectum, aut consummatum, sine quo nulla nostra opera, quantumvis in speciem bona videntur, nobis possunt esse salutaria, aut conditori nostro accepta. Quid enim Catone prudentius? Manlio justius? Scipione fortius? Curione moderatius? pariter tamen omnes defecerunt, nec ad quam tendere videbantur beatitudinem, pervenerunt, ad quam profectò nulli sine Christo, qui ostiū est, intrare permittitur. Ad Christum autem nullus venit, nisi Pater qui misit ipsum, per Spiritum suum traxerit eum. Qui audivit (inquit idem Christus) à Patre, & didicit (per Scriptum intellige) hic venit ad me. Finis quidem virtutis est beatitudo, quam tamen sine Deo cooperante & causa efficiente præcipua, nemo mortalium quantumlibet virtutis studiosorum assequitur. Imò quæ sine Deo virtus est, seu potiùs esse videtur, vera virtus non est, quia formam quæ dat esse rei, secundùm philosophos non habet. Rem autem hoc loco ipsum virtutis opus intelligo, quod non secùs ac materiā quandam in studio & exercitio virtutis tractamus. Vera siquidem forma virtutis est, ut quam à Deo authore proficisci novimus, Deo acceptam feramus, per ipsumq; non modò consummandam, verumetiam ad beatitudinem promerendam nobis effi-

3

Causæ.

efficaciam habituram credamus. Dividitur autem Virtus moralis à Philosophis in Prudentiam, Justitiam, Fortitudinem & Temperantiam: quibus & sapiens quidam subscribit, qui in æternæ sapientiæ laudibus, post multa ejus secundùm has virtutes, in nos collata, ampliter enumerata beneficia, tandem sic inquiens absolvit Enthymema: Σωφροσύνην γὰρ καὶ φρόνησιν ἐκδιδάσκει, δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν, ὧν χρησιμώτερον οὐδὲν ἐστὶν ἐν βίῳ ἀνθρώποις. Hoc est, temperantiā enim seu cōtinentiam & prudentiam docet, justitiam & fortitudinem, quibus utilius seu preciosius nihil est in vita mortalibus. Vides quàm apposité prioris distinctionis nominibus, tametsi non eodem ordine jam citatus Scripturæ locus conveniat? nisi quis σωφροσύνην magis aut continentiam, aut potiùs animi sobrietatem significare contendat. Porrò prudentia est rerum appetendarum & fugiendarum scientia, & quibusdam non tam moralis, quàm intellectualis videtur. Aut (ut Aristoteli placet) virtus est adeoq; habitualis (ut vocant) affectus, verùm cum ratione operativus circa ea quæ sunt vel bona vel mala: & subdividitur in rectum consilium seu Ευβουλίαν, qua quibuslibet pro diversitate causarum rectè consulere novimus. Rectum judicium seu Ευκρίνειαν, qua secundùm omnes justitiæ partes quid justum, honestum, utile, æquum & bonum in singulis quibusque causis judicare possumus. Debitā considerationem (Græci Ευλογισμον dicunt) qua rerum principia, media

4 Divisio.

Divisio cum officiis.

media, & fines ne quid timerè aggrediamur, dispicimus. Justitia quoq; virtus est propriã cuiq; suã tribuens indignitatem, & discerpitur in Pietatem, qua Deo, parentibus, & proximis sanguinis: Obedientiam, qua superioribus: Gratitudinem, qua benefactoribus: Benevolentiam, qua amicis quod suum est, tribuimus. Sic Fortitudo, quæ est cõsiderata periculorum susceptio, & laborum perpessio, dividitur in Magnanimitatem, qua res arduas citra temeritatem aggredimur: Longanimitatem, qua dura constanti & infracto animo perpetimur: Patientiam, qua singula, quantumvis adversa, clementi seu miti animo suscipimus. Temperantia quoque virtus, quæ ab omnibus quæ turpiter appetuntur, appetitum compescit, dividitur in Sobrietatem, qua à superfluo cibo & potu: Castitatem, qua ab inordinata Venere obstinemus: Modestiam, qua moderantes animo, omnem fastum & arrogantiam vitamus: Mansuetudinem, qua comiter & sine amaritudine vel iræ, vel odij, cum quibuslibet conversamur. Paucas è pluribus speciebus obiter tetigi, ut thematis partes per divisionem paulò fusiùs prosequerer, earumq; sigillatim officia tibi investiganda demonstrarem. Nec me latet plures esse, exactiusque de eis disputari posse, verùm hæc tibi pro epistolari tum brevitate tum facilitate sufficiant. Ad hoc autem nobis adnitendum, & summò studio contèndendum, ut cujus finitionem, divisionem, causas, & officia, vel calamo

Definitio.

Divisio.

Officia cum divisione, &c.

Finitio cum aliis.

Themæ compositum.

calamo deſcribere, vel lingua recenſere novimus, quamq; præ cæteris mortalium rebus, tam propter honeſtate, tum propter utilitatem præſtantiſſimam novimus, totis animi votis, quemadmodum præſcripſimus, eam veram & Chriſtianam amplectamur, exoſculemur, & excolamus. Quid enim virtute honeſtius? quid utilius? quid jucundius? quid denique magis neceſſarium? Si eruditio ſola (quanquam ſine virtute vix poſſe conſiſtere) promovere ſolet hominem ad amplos honores, ad amplas divitias, ad ampla commoda & voluptates, quantò excellentior eſt virtus? quæ non modò hæc temporaria, & corruptioni obnoxia, ſed etiam immortalem largitur gloriam, immarceſſibiles divitias & felicitatem cœleſtem: cum qua omnium tandem bonorum aggregationem perfectam conſequemur, ſine qua Dei opt. max. & omnis tandem beatitudinis expertes erimus. Et quis eſt, niſi prorſus inſanæ mentis, qui rem quamlibet vera honeſtate & utilitate inſignem, mortalibus amplectendam non judicet? cum pariter omnes, qui lumine rationis perditi ſumus, naturæ quodam impetu ad felicitatem rapiamur. Hæc ſuccurrebant, mi Petre, quæ in genere tibi didactico adeoque dialectico, uti poſtulaveras, de themate ſimplici, nempe virtute, quod nos quoque compoſitum fecimus, dum virtutem amplectendam ſyllogiſmo oſtendimus, ſcribere debui. Cura ut valeas.

Propoſitio vel complexio. Ab honeſto & utili.

Major.

Secundùm hanc explicandi thematis formã poterit

terit quisq; vel prolixiùs vel breviùs aliud quodcunq; quale quale sit thema secundũ locos dialecticos, tum in Epistolis, tũ in orationib. explicare.

De Epistola Indicativa.

CUm plures Epistolæ familiares scribuntur, quæ sub nullo prædictarum causarum genere per omnia comprehenduntur, aut in quibus eorum artificium secundùm partes, & locos proprios non usurpatur. Ut sunt quibus alterius felicitati simpliciter gratulamur, quibus gratias agimus, quibus aliquid curandum mandamus, quibus rem gestam vel benè vel malè collocatam declaramus; quibus læta, quibus tristia significamus, quibus de rebus quibuslibet sciscitamur, & id genus aliæ, quas omnes unico vocabulo Indicativas appellare possumus. In quibus certas designare partes, stultissimum est. Nam ex abrupto sæpe principio mira quadam festivitate ordimur, & sine propositione, præter jocos & sales nihil tractamus. Et sæpè licèt simpliciter seria proponamus, sine confirmationis tamen argumentis absolvimus. Quid enim (si exempli causa dicamus) amico persuadere necesse est argumentis, quod novimus eum sponte seu libenter executurum? Inter has quoque nonnullæ simplices sunt, unicum videlicet negotium indicantes; nonnullæ compositæ seu mixtæ, diversas rerum materias ex ordine recensentes seu tractantes. Si quis igitur (id quod creberrimè fieri solet) Epistolam indicativam

Compo-

Compositam seu mixtam de rebus diversis scribere voluerit: quanquam omnia, quæ in buccam veniunt ordine duntaxat naturæ servato, scribere potest, nec multis præceptionib. opus est; non parum tamen lucis adfert legenti, & decorem addit sermoni, si secundum quod naturalis ordo à loco, à tempore, à rebus, à personis, cæterisq; circumstantijs commonstrat, seorsum publica, seorsum privata: seorsum prospera, seorsum adversa: seorsum nostra, seorsum aliena: seorsum sacra: seorsum prophana: seorsum gesta, seorsum gerenda indicentur; & ita de reliquis diversarum rerum generibus, ne res aut prorsus inter se contrariæ, aut (ut vocant) disparatæ indiscriminatim nulloque adhibito vulgaris ordinis judicio confundantur. Inter hæc quoq; studendum est, ut diversi generis narratiunculæ aptis transitiunculis quasi quibusdã ansulis connectantur, nec perinde atq; (ut dici solet) scopæ dissolutæ legentibus ingratæ sint. Sint prætereà breves, planæ & dilucidæ. Prolixitas enim & obscuritas, ut ubique, sic in his maximè narratiunculis vitiosa, & lectori reliqua legendi cupido insuavis & ingrata est.

Paradeigma Indicativæ compositæ.

NEscio quæ te modò scribendi libido incessit, ut qui hactenus nec ad dandum, nec ad accipiendum literas fueris propensus, jam quasi novo quodam literario furore raptus, de rerum nostrarũ statu literas exigis, ut de rerum vestrarum statu

literas

literas reddas. Utrinque voto tuo satisfiet. Nam & ego scribam, ut tibi quoque scribendi ansam porrigam. Primumq; tibi quod primùm postulas, proprium rerumq; domesticarum statum brevibus exponam. Ex eo tempore, quo dudum tibi coràm in nundinis Antuerpianis loquebar, hectica me febris invasit: & quamvis non admodùm violenta esset, sensim tamen ita corpus meum perpetua hac hyeme non modò attrivit, verumetiam arrosit, ut vix ossibus cutis adhæserit. Ubi autem jam tandem paululum convalui, viresque resumpsi, uxor mea ex puerpuerio morbum contraxit, adeò molestum, mi Gualtere, & periculosum, ut quid de salute ejus mihi & liberis promittam, plane nesciam. Filius natu major, quem hactenus sacerdotio enutrivi, posthabitis literis, non absque nostro dolore militiam amplectitur. Virgo jam nubilis, quam tu à sacro fonte levasti, virginum relicto monasterio domum redijt, & nuptias postulat. Reliqua familia, aut ægritudine, aut mœrore afficitur. Quid dicam? Domus penè tota, tum propter hæc varia infortunia, tum propter rem bellicam, tum propter quæstum exiguum destituta est. En tibi rei nostræ privatæ statum non admodum fœlicem, nunc audi de statu publico. Senatus noster tametsi bellis undique quatitur, rempublicam prudentissimè administrat, ipsique cum plebe tanta est concordia, ut in tanto discrimine & turbulentia rerum major esse non possit: præterq; annonæ caritatem,

Res privata.

Res pub. profana.

caritatem, & questum exiguum, nihil querimur. Paucis profano perstrinxi, paucis & sacra attingam ne Epistolæ queraris prolixitatem. Quinque Trajectensis Ecclesiæ celeberrima collegia in perpetuo, ut hactenus, Dei cultu, summoq; omnium honore perseverant, pancraticè agunt, cunctisque suis æmulis superiores evadunt. Porrò reliqui tum sacerdotes, quos vocant seculares, tum monachi, tum monachæ seu sacræ virgines, sic vivunt, ut pro nostrorum temporum ratione irreprehensibiles videantur. Et ne præteream juventutem scholasticam, rebus partim Ecclesiasticis, partim profanis destinatam, ipsa mehercle pulcherrimè viget, in Græcisq; literis pariter & Latinis, prosa & carmine rectissime instituitur, atq; in tanto rerum bellicarum tumultu, imo inter ipsos armatorum gladios & hastas, amplissimè promovetur. Venio ad ipsam, cujus subinde memini, rem bellicam, quam proh dolor (sic visum est superis) cum Republica optimè instituta inæqualiter hac nostra tempestate currere oportet. Comparantur utrinque gravis armaturæ equites, confluunt & levis armaturæ sine numero gregarij milites, corraditur undique ex Brabantis, Hollandis, Geldris, Clovijs, nempe belli nervus immensa pecunia: parantur machinæ, tenduntur insidiæ, acuuntur bipennes lanceæ frameæ aptantur arcus, balistæ, pharetræ, pulvereque suo stygio farciuntur tormenta: & (ut semel dicam) nihil omittitur, quod hostibus utrinque expugnandis

Sac[ra]. Res scholasticæ. Res bellica.

pugnandis usui fore putatur. Tantus auditur quotidiè armorum fragor, bombardum tonitrus, tubarum clangor, tympanorum strepitus, equorum hinnitus, militum clamor, ut æthera & aëra dissilire credas. Quid inter hæc nobis animi, quid fiduciæ, quid spei non facilè dixero. Sunt siquidem quibus hæc bella placent, sunt contrà quibus maximè displicent, in uno Domino Deo suo fiduciam habentes, & ab eo solo rerum tranquillitatem, sperantes. Audisti Martis horrorem, jam quis fructus sequatur, adverte, quanquam & eum sine calamo quisque per se facilè expendere potest. Exuruntur ædes, spoliantur templa, agri vastantur, pecudes abiguntur, viri capiuntur, uxores cum liberis desolantur, virgines constuprantur, & nihil pudendi sceleris non impunè committitur. Et inter hæc connivere principes videntur, & nihil dolere super contritione Joseph (ut habet scriptura) & oppressione innocentum, quorum simul cum lachrymis clamor in aures Domini Sabaoth perpetuò strepit. At ne tragœdiam texere videar à publico belli tumultu, generalibusque patriæ negotiis ad privata & specialia transibo. Germanus consobrinus meus tui amantissimus, uxoris suæ fœlici partu gemina prole ditatus est, & honestam fœminam, quàm hactenus licet infœcundam, charam habuit, nunc charissimè amplectitur. Frater ejus minor pudicam, venustam, amplissiméq; dotatam, nempe patrui tui Gulielmi filiam nudius tertius duxit

Mala belli.

Specialia.

uxorem Johannes noster cognomento λευκὸς quanquam minimè candidus, qui fœlicibus utriusq; nostrum studiis invidere consuevit, patruumq; tuum quantumvis senem plurimum divexavit, eodem (ni fallor) vespere repentino fato extinctus est. Nec tamen hæc nũcio, quod de adversarii interitu gaudeam aut tibi gaudendum velim: sed ut consideres, quàm pernitiosus est livor, & quòd non tam aliis quàm sibi noceat tabescens invidia. Hæc potissimum succurrebant ad te pro temporis ratione scribenda, cùm mihi vestratia depinxeris (ne nunc Epistola modum excedat) plura resciſces. Sed heus tu, dum hæc scriberem, ultimumque tibi vale dicturus essem, lætus rumor in ædibus spargitur. Rogo quis sit. Ferunt certis acceptis literis Carolum Quintum Imperatorem Romanum prospero navigio venisse in Italiam, & propediem patrios suos fines invisurum. Faxit Deus. Vale.

Paradeigma Indicativæ simplicis.

SAlve. Sciscitaris, mi Thoma, de caritate annonæ, quòd eam maximam propter bella cum Sicambris in civitate nostra totaq; diœcesi suspicaris. Certè neq; maxima, neq; minima est, sed pro hoc rerum statu satis moderata. Nam tritici modius (ut vocant) mensuræ nostræ vænit duobus Philippeis, Silignis duobus Carolinis, Hordei uno Carolino, havenæ quindecim sestertiis, Congius vini Rhenani mensuræ nostræ quatuor sestertiis. Hesperii

sperii seu Hispanici quod Romanicum vocant tribus. Cæterum lac, butyrum, caseus, oleum, pisces, carnes, sal, ignium fomenta, & reliqua omnia, quib: natura sustentatur solitum precium non excedunt, quorum omniũ tamẽ hostes nostros penuria laborare, si frumentum demas & vinũ, certo certius est: nempe quib. ipsa ex his & vicinis regionibus suppeditare consueverũt. Faxit misericors Deus ut facta concordia principũ, sua nobis illi, & nostra nos illis mutuò suppeditare possimus: nã mutuo commercio commodè diu carere non possumus. Vale, & vos, quibus minor hostium timor & rarior incursus, nulla molestia militum, & nulla rerum turbatio, quanti hæc singula væneant, rescribe.

Aliud Paradeigma.

NOn possum mi Florenti, quin rebus tuis ultrò inservire studeam. Patruus (prôh dolor) una cũ conjuge hesterno die sub ipso noctis crepusculo pleuritide interierunt, crastino die non sine põpa funerali more nostratiũ sepeliendi. Non solũ igitur piè, sed etiã prudenter feceris, si omnibus posthabitis celeriter per noctem te huc confers, & exequiis funeralibus adsis: ut non modò honori tuo pro nostratum consuetudine satisfacias, verumetiam utilitatibus tuis, tempori, consulas. Nam cùm intestatus (ut vocant) & sine liberis obierit, ædesque amplissimas, suppellectilem variam, agros multos, ingentemq; pecuniæ vim dereliquerit, vide ne bona, quæ tibi jure debentur hæreditario, per alienos

(ut fieri passim videmus) executores distrahantur, dissipentur, diripiantur. Vale.

Alind brevius.

DOleo profectò ex animo, mi Bonifaci, horreum tuum nudius tertius, in quod frumentum satis copiosum ex agro congesseras hostilibus flammis (modò vera sit fama) tuo maximo damno interiisse. Quis enim si amici casum seu damnum rescifcat, nisi prorsus, ἀφιλάνθρωπος sit & ἄστοργος, ex animo non doleat? quod amicorum omnia, tum prospera, tum adversa meritò debeant esse cómunia. Contrà, tibi non minus ex animo gratulor, super nuncia, quæ lætus adfero: Navis tua oneraria, quam ante brumam ad Sarmatas direxeras, omnibus bonis, quæ Sarmatia ad nos mittere consuevit, onusta, eodem die, quo damnum fecisse diceris, Amstelrodamum prosperè advecta est, unde ni fallor, plus decuplo lucri recipies, quam in horreo exusto jacturæ feceris. Prudenter itaq; sopito dolore præteritorum malorum lætus huc venies, & ut res postulabit, merces tuas aut distrahes, aut in tempus magis opportunum vel apud me, vel alium quemlibet, prout placebit, depones. Vale.

Alind brevissimum.

CUm primum, mi Gerarde, has literas nostras legeris, mox citra dilationem conducto curru huc advola: est enim apud nos, quod maximè tua interesse videbis, & gaudebis: quod adjicere noluí,

lui,

lui, ne cujus rei malæ nascatur tibi suspicio. Nos enim & filius tuus salvi sumus. Vale.

A simili.

SAlve. Miraris amice quòd non scripserim, mirari desine, jam scribo, & si placet laconicῶς laconico responde. Vale. Raptissimè ex Trajecto.

Aliud.

NÆ tu bellus es homo, quem cùm præ chartæ amplitudine amplissima scripsisse putarem, revera (ut inquis) λακωνικῶς scripsisse deprehendo: λακωνισμῷ quoq; tuo λακωνικωτέρως profecto responderem nisi quidquam tibi seriò indicandum esset, quod citra λακωνισμὸν tibi scriptum multò maximè cupias. Fama nempe celeberrima nostratibus divulgatur, quod cum omni Geldrensium magistratu generosum Clivorum Ducem invictissimus Romanorum Imperator & semper Augustus Carolus Quintus clementissimè recepit in gratiam. Faxit Deus (id quod nunc maximè futurum speramus) ad perpetuam sit finitimarum provinciarum pacem. Vale ex Antuerpia.

Prioris partis Finis.

POSTERIOR PARS DE Dispositione & Elocutione.

DIximus in principio tria, quædam esse præcipua capita, quæ non modò ad orationem rhetoricam,

caritatem, & queſtum exiguum, nihil querimur.
Sac. Paucis profano perſtrinxi, paucis & ſacra attingam ne Epiſtolæ queraris prolixitatem. Quinque Trajectenſis Eccleſiæ celeberrima collegia in perpetuo, ut hactenus, Dei cultu, ſummoq; omnium honore perſeverant, pancraticè agunt, cunctiſque ſuis æmulis ſuperiores evadunt. Porrò reliqui tum ſacerdotes, quos vocant ſeculares, tum monachi, tum monachæ ſeu ſacræ virgines, ſic vivunt, ut pro noſtrorum temporum ratione irreprehenſibiles videantur.
Res ſcholaſtica. Et ne prætercam juventutem ſcholaſticam, rebus partim Eccleſiaſticis, partim profanis deſtinatam, ipſa mehercle pulcherrimè viget, in Græciſq; literis pariter & Latinis, proſa & carmine rectiſſime inſtituitur, atq; in tanto rerum bellicarum tumultu, imo inter ipſos armatorum gladios & haſtas, ampliſſimè promovetur.
Res bellica. Venio ad ipſam, cujus ſubinde memini, rem bellicam, quam proh dolor (ſic viſum eſt ſuperis) cum Republica optimè inſtituta inæqualiter hac noſtra tempeſtate currere oportet. Comparantur utrinque gravis armaturæ equites, confluunt & levis armaturæ ſine numero gregarij milites, corraditur undique ex Brabantis, Hollandis, Geldris, Clovijs, nempe belli nervus immenſa pecunia: parantur machinæ, tenduntur inſidiæ, acuuntur bipennes lanceæ frameæ aptantur arcus, baliſtæ, pharetræ, pulvereque ſuo ſtygio farciuntur tormenta: & (ut ſemel dicam) nihil omittitur, quod hoſtibus utrinque expugnandi

pugnandis usui fore putatur. Tantus auditur quotidiè armorum fragor, bombardum tonitrus, tubarum clangor, tympanorum strepitus, equorum hinnitus, militum clamor, ut æthera & aëra dissilire credas. Quid inter hæc nobis animi, quid fiduciæ, quid spei non facilè dixero. Sunt siquidem quibus hæc bella placent, sunt contrà quibus maximè displicent, in uno Domino Deo suo fiduciam habentes, & ab eo solo rerum tranquillitatem, sperantes. Audisti Martis horrorem, jam quis fructus sequatur, adverte, quanquam & eum sine calamo quisque per se facilè expendere potest. Exuruntur ædes, spoliantur templa, agri vastantur, pecudes abiguntur, viri capiuntur, uxores cum liberis desolantur, virgines constuprantur, & nihil pudendi sceleris non impunè committitur. Et inter hæc connivere principes videntur, & nihil dolere super contritione Joseph (ut habet scriptura) & oppressione innocentum, quorum simul cum lachrymis clamor in aures Domini Sabaoth perpetuò strepit. At ne tragœdiam texere videar à publico belli tumultu, generalibusque patriæ negotiis ad privata & specialia transibo. Germanus consobrinus meus tui amantissimus, uxoris suæ fœlici partu gemina prole ditatus est, & honestam fœminam, quam hactenus licet infœcundam, charam habuit, nunc charissimè amplectitur. Frater ejus minor pudicam, venustam, amplissiméq; dotatam, nempe patrui tui Gulielmi filiam nudius tertius duxit

Mala belli.

Specialia.

uxorem Johannes noster cognomento λευκὸς quanquam minimè candidus, qui fœlicibus utriusq; nostrum studiis invidere consuevit, patruumq; tuum quantumvis senem plurimum divexavit, eodem (ni fallor) vespere repentino fato extinctus est. Nec tamen hæc nũcio, quod de adversarii interitu gaudeam aut tibi gaudendum velim: sed ut consideres, quàm pernitiosus est livor, & quòd non tam aliis quàm sibi noceat tabescens invidia. Hæc potissimum succurrebant ad te pro temporis ratione scribenda, cùm mihi vestratia depinxeris (ne nunc Epistola modum excedat) plura resciſces. Sed heus tu, dum hæc scriberem, ultimumque tibi vale dicturus essem, lætus rumor in ædibus spargitur. Rogo quis sit. Ferunt certis acceptis literis Carolum Quintum Imperatorem Romanum prospero navigio venisse in Italiam, & propediem patrios suos fines invisurum. Faxit Deus. Vale.

Paradeigma Indicativæ simplicis.

SAlve. Sciscitaris, mi Thoma, de caritate annonæ, quod eam maximam propter bella cum Sicambris in civitate nostra totaq; diœcesi suspicaris. Certè neq; maxima, neq; minima est, sed pro hoc rerum statu satis moderata. Nam tritici modius (ut vocant) mensuræ nostræ venit duobus Philippeis, Siligni duobus Carolinis, Hordei uno Carolino, havenæ quindecim sestertiis, Congius vini Rhenani mensuræ nostræ quatuor sestertiis. He-

spem

sperii seu Hispanici quod Romanicum vocant tribus. Cæterum lac, butyrum, caseus, oleum, pisces, carnes, sal, ignium fomenta, & reliqua omnia, quib. natura sustentatur solitum precium non excedunt, quorum omniũ tamẽ hostes nostros penuria laborare, si frumentum demas & vinũ, certo certius est: nempe quib. ipsa ex his & vicinis regionibus suppeditare consueverũt. Faxit misericors Deus ut facta concordia principũ, sua nobis illi, & nostra nos illis mutuò suppeditare possimus: nã mutuo commercio commodè diu carere non possumus. Vale, & vos, quibus minor hostium timor & rarior incursus, nulla molestia militum, & nulla rerum turbatio, quanti hæc singula væneant, rescribe.

Aliud Paradeigma.

NOn possum mi Florenti, quin rebus tuis ultrò inservire studeam. Patruus (prôh dolor) una cũ conjuge hesterno die sub ipso noctis crepusculo pleuritide interierunt, crastino die non sine põpa funerali more nostratiũ sepeliendi. Non solũ igitur piè, sed etiã prudenter feceris, si omnibus posthabitis celeriter per noctem te huc confers, & exequiis funeralibus adsis: ut non modò honori tuo pro nostratum consuetudine satisfacias, verumetiam utilitatibus tuis, tempori, consulas. Nam cùm intestatus (ut vocant) & sine liberis obierit, ædesque amplissimas, supellectilem variam, agros multos, ingentemq; pecuniæ vim dereliquerit, vide ne bona, quæ tibi jure debentur hæreditario, per alienos

(ut fieri passim videmus) executores distrahantur, dissipentur, diripiantur. Vale.

Alind brevius.

DOleo profectò ex animo, mi Bonifaci, horreum tuum nudius tertius, in quod frumentum satis copiosum ex agro congesseras hostilibus flammis (modò vera sit fama) tuo maximo damno interiisse. Quis enim si amici casum seu damnum rescìscat, nisi prorsus, ἀφιλάνθρωπος sit & ἄστοργος, ex animo non doleat? quod amicorum omnia, tum prospera, tum adversa meritò debeant esse communia. Contrà, tibi non minus ex animo gratulor, super nuncia, quæ lætus adfero: Navis tua oneraria, quam ante brumam ad Sarmatas direxeras, omnibus bonis, quæ Sarmatia ad nos mittere consuevit, onusta, eodem die, quo damnum fecisse diceris, Amstelrodamum prosperè advecta est, unde ni fallor, plus decuplo lucri recipies, quam in horreo exusto jacturæ feceris. Prudenter itaq; sopito dolore præteritorum malorum lætus huc venies, & ut res postulabit, merces tuas aut distrahes, aut in tempus magis opportunum vel apud me, vel alium quemlibet, prout placebit, depones. Vale.

Alind brevissimum.

CUm primum, mi Gerarde, has literas nostras legeris, mox citra dilationem conducto curru huc advola: est enim apud nos, quod maximè tua interesse videbis, & gaudebis: quod adjicere no-

lui,

lui, ne cujus rei malæ nascatur tibi suspicio. Nos enim & filius tuus salvi sumus. Vale.

A simili.

SAlve. Miraris amice quòd non scripserim, mirari desine, jam scribo, & si placet laconicῶς laconico responde. Vale. Raptissimè ex Trajecto.

Aliud.

NÆ tu bellus es homo, quem cùm præ chartæ amplitudine amplissima scripsisse putarem, revera (ut inquis) λακονικῶς scripsisse deprehendo: λακωνισμῷ quoq; tuo λακονικωτέρως profecto responderem nisi quidquam tibi seriò indicandum esset, quod citra λακωνισμὸν tibi scriptum multò maximè cupias. Fama nempe celeberrima nostratibus divulgatur, quod cum omni Geldrensium magistratu generosum Clivorum Ducem invictissimus Romanorum Imperator & semper Augustus Carolus Quintus clementissimè recepit in gratiam. Faxit Deus (id quod nunc maximè futurum speramus) ad perpetuam sit finitimarum provinciarum pacem. Vale ex Antuerpia.

Prioris partis Finis.

POSTERIOR PARS DE Dispositione & Elocutione.

DIximus in principio tria, quædam esse præcipua capita, quæ non modò ad orationem rhe-

 toricam,

toricam, verùm etiam ad artificium Epistolicum necessaria sunt, Inventionē videlicet, Dispositionem & Elocutionem. Hactenus autem de inventione secundum diversa causarum genera, per diversarum Epistolarum locos variis subjectis exemplis disputatum est. Postulat igitur ordinis ratio, ut de dispositione (licet eam in superiori parte exemplis satis ostenderimus) prout hæc nostra rudimenta postulant, adhuc pauca loquamur, inde paulò latius de elocutione locuturi.

Dispositio triplex.

EST itaque Dispositio commodus eorum, quæ ex singulorum generum locis per inventionem collecta sunt, tum verborum, tum rerum ordo, ad orationis perspicuitatem non parùm conducens. Omisso autem verborum ordine, qui (quod aiunt) ad unguem, hoc est, ad plenum præceptis tradi nō potest, sed penè sola doctissimè loquentium & scribentium sagaci observatione apprehenditur, rerum duntaxat ordinem prosequamur.

Triplicem ponunt rhetores dispositionem, Partium videlicet orationis, Locorū & Argumentorū, præcipuè eorum quæ ex locis Cōfirmationis & Cōfutationis ad probandū vel improbandū sumūtur. Ordo seu dispositio partiū fermè manebit idē qui secundū naturā singulis generibus præscriptus est: ut videlicet ab exordio sequatur Narratio, si necessaria sit, deinde propositio: post sequetur Confirmatio, cui subjuncta sit vel interjecta Confutatio,

tio. Pars noviſſima ſemper Peroratio. Contingit tamen nõnunquam non ſine rhetorico artificio, tum in orationibus, tum in Epiſtolis, hãc partiũ diſpoſitionẽ data opera cõfundi, ut videlicet pars Confutationis præcedat Confirmationem, ſeu alia natura poſterior præcedẽtẽ, de quo non eſt hujus loci diſputare. At quia ſingulis fermè Epiſtolarum generibus peculiares quaſdam partes, minimè tamen à rhetoricis alienas aſſignavimus, etiam in illis præſcriptũ ordinem obſervari convenit, niſi quod pro libertate Epiſtolica aliquas inter eas nonnunquam transferrimus, id quod etiam ſubinde in præceptis ſuperioribus indicavi. Diſpoſitio quoq; locorum ipſam naturã ſequatur, aut illum ordinem qui pro ſingulis orationis partibus eis præſcriptus eſt. Natura ſiquidem pueritia præcedit Adoleſcentiam: Honeſtum, Utile, Voluntas, Facultatem, & ſic de reliquis; quanquam & hic libertas Epiſtolica non magnoperè curat, utrum prius ductum ſit argumentum ab honeſto, an ab utili vel delectabili.

Diſpoſitio verò Argumentorum eum præcipuè inveſtiget ordinẽ, qui maximè in concionibus auditoris, & in Epiſtola lectoris animũ flectere poſſe putabimur. Id quod potiſſimum fiet, ſi primo loco & item noviſſimo ponantur argumentationes firmiſſimæ & irrefutabiles: media autem ſi quæ ſint minus probabiles occupent, quod ad primas probationes & noviſſimas lectoris & auditoris animus maximè ſolet eſſe attentus. Si quis tamen à langui-

dis primùm argumentis incipiens ſenſim ſeu gradatim cum exaggeratione ad validiora conſurgat, ut ſcilicet validiſſima finem contentionis occupent,meo quidem judicio non ludet operam.

Poſtulant & exempla, quorum ſi appoſitè adhibeantur, non tantùm in orationibus generis deliberativi, verumetiam in Epiſtolis pulcherrimis eſt uſus : ſuum concinnum ordinem,nempe ut primo loco extranea, deinde noſtratia, & ex his primo aliena, deinde peculiaria & domeſtica ponantur. Ut exhortaturus quemlibet ad ſtudium & laborem literarium, primum ponas exempla Græcorum Philoſophorum, oſtendens quantis laboribus, ærumnis, calamitatibns Philoſophiam apprehenderint, deinde Romanos ſeu Latinos, Ciceronem, Virgilium, alioſq; complures,oſtendens nihil non pro eruditione conſequenda tentaviſſe, aut aggreſſos eſſe : deinde ſi is quē extimulare niteris,vel patruum habuerit,vel avum,vel nepotem, vel fratrem,vel patrem,qui cum laude non ſine labore docti evaſerunt.Item ſi familiarem, amicum, æmulum,&c. Et hæc de diſpoſitione.

De Elocutione.

CUm omnis non ſolum aptè dicendi, ſed etiam doctè ſcribendi ſtudioſus(ut in primis dictum eſt)ad hoc niti debeat,ut doceat, quod neceſſitatis eſt : ut delectet,quod ſuavitatis eſt : ut flectat, quod victoriæ eſt, & de ratione docendi hactenus fermè diſputatum ſit, reſtat & delectandi & flectendi

ctendi rationem, quæ in elocutione præcipuè consistit, paucis ostendere. Est igitur Elocutio (ut ad Herennium scribitur) idoneorũ verborum & sententiarum ad inventionem accommodatio: qua videlicit sub prima artis parte res inventas verbis efferimus congruis, hoc est, Latinis, propriis, puris, minimeq; duris, sordidis vel obsoletis, & quorum compositio, ut ait quidam, æquabilis, gratiosa, facilis minimeq; per concursum vocalium hiulca, aut per illusionem seu immoderatum concursum vel literæ, r, aspera sit: vel literæ, m, obtusa sit: vel literæ, s, sibilans vel blesa sit. Qua sententiæ dilucidæ, solidæ, & minimæ triviales sint, sed vel justa Latini sermonis & propria phrasi, vel honesta figuratione venustæ & elegantes sint. Quanquam enim simplicitas & proprietas tum verborum, tum sententiarum maximam, adeoq; præcipuam adfert orationi venustatem, non parum tamen lucis & ornamenti superinducunt vel adducunt ei Tropi & Schemata, si per ea fuerit moderatè pro dicendi ratione variegata.

Triplex Character, seu dicendi ratio.

Est siquidem triplex dicendi pariter & scribendi ratio, id quod etiam obiter in primæ partis principio diximus, quam alij χαρακτῆρα, hoc est, stylum vel genus dicendi vocant. Primum dicendi genus Sublime dicitur, quo Heroica, Tragica, & Orationes rhetorum multiplici figurarum ornamento ut plurimum texi consueverunt. Secundum est

est Mediocrè, quo historias præcipuè, & secundum tas, interim orationes, declamationes, commentarios, & epistolas aliquando scribere consuevimus, paulum suprà tritam loquendi rationem moderatius assurgentes. Tertium est Humile, familiare, & comicum, quo præcipuè epistolas scribimus, & commentarios, in quibus oratio ad ampullosas figuras non assurgit, sed humi penè serpere videtur. Habet tamen & ipsum suam elegãtiam, & nec tropos, nec schemata familiariter loquendi secludit. Studendum est igitur primũ omnium proprietati & simplicitati orationis, quod corpus vocant: deinde quibus tum tropis, tum schematis tanquam ornamentis vestri queat, observandum.

Quid figura, & quotuplex.

FIgura est quovis modo cùm laude novata loquẽdi vel scribendi ratio. Hoc modo docendi gratia placuit hic finire figuram, ut rejectis vitiosis loquẽdi vel scribendi novitatibus, generali vocabulo sub se comprehendat omnes, cum constructiones, tum locutionis figuras, & inter has Tropos & schemata, & inter hæc quædam λέξεως, hoc est, quæ ad dictionem, quædam διανοίας hoc est, quæ ad sententiam pertinent. Porro figuras Grammaticas (quas μεταπλασμοῦ species vocant) Prosthesin, Aphæresin, Epenthesin, Syncopen, Paragogen, Apocopen, Systolen, Diastolen, intactas relinquo quod videlicet ad rem præsentẽ non attinent, sed magis ad institutionem poëticam, de quibus tum in Institutionibus

gram-

grammatices, tum in Proſodia noſtra ſatis dictum cenſeo. Omitto nihilominus Syntaxeos figuras, Syllepſin, Prolepſin, Zeugma, Syntheſin, Antiptoſin, Synecdochen, & ſimiles, in Syntaxi noſtra tractatas. Loquar tantum de iis, quæ ad orationis rhetoricæ ornamentum, argumentum, & amplificationem accommodari poſſunt, exactum tamen judicium aliorum commentariis relicturus. Quod autem ad hanc rem noſtram præſertim epiſtolicã attinet, tres figurarum ordines pro Elocutionis charactere ſeu ſtylo picturando brevibus exponam. Primus ordo complectitur ſchemata, quæ reddat duntaxat orationem jucundam, ſplendidam & perſpicuam, nihil corpori orationis adjicientes: & λέξεως figuræ dicuntur, quòd unica dictione ſeu vocabulo figuretur oratio. Secundus ordo illa continebit ſchemata: quæ orationem tametſi nõ augent præter ornamentũ, tamen addunt etiã acrimoniã, gravitatem & vehementiam. Hæc cum iis, quæ tertii ordinis ſunt, διανοίας figuræ dicuntur. Tertius ea complectetur ſchemata, quæ vel orationem augent, vel cauſam amplificant. Porro augetur oratio dum extenditur & amplificatur, id quod amplius, gravius, vel vehementius, quàm apparet, eſſe oſtenditur. Hos tres ordines quàm potero breviſſimè digeram, & exemplis illuſtrabo. Sicubi quoq; Græca occurrerint ex Divo Paulo adjiciam, ſive ille (ut nonnulli volunt) artificio Rhetorico in nonnullis Epiſtolis ſtuduerit, ſive (ut Auguſti-

no

no placet)ultrò ſeſe ſcribenti eloquẽtia obtulerit.

Tropi ſpecies.

CUm tropus non tantùm per ſe ſeorſum verbis & ſententiis orationem illuſtret: ſed & per omnes fermè horum trium ordinum partes pulcherrimè ſe ſæpè diffundat, primo loco, priuſquam σχήματι aggrediar, ſpecies ejus vulgariores velut obiter tangam, ab hoc maximè, quòd non parùm Tropi à Schematis differant. In tropis ſiquidem (a τρέπω verto vel mitto) ſignificatio vel vocis, vel ſententiæ mutatur: in Schematis autem non ita: nam σχῆμα habitum, ornatum, cultum, & eloquentiam ſonat, verbiſq; tum propriæ, tum impropriæ ſignificationis conſtat. Hinc eſt quod Schematis ſpecies Tropos admittant. Tropi verò ſine ſignificationis mutatione conſtare non poſſint: quorum licet aliqui ad dictiones ſeu voces: aliqui ad ſententias ſpectent, nos tamen eorum diſcrimini non magnopere ſtudebimus.

Tropi dictionis:
- Metaphora.
- Catachreſis.
- Onomatopœja.
- Antonomaſia.
- Antiphraſis.
- Metalepſis.
- Hendiade.
- Emphaſis cum Liptote.
- Charietiſmus.
- Metonymia.
- Synechdoche.

Tropi ſententiarum:
- Allegoria.
- Ironia.
- Sarcaſmus.
- Aſteiſmus.
- Mycteriſmus.
- Aenigma.
- Parœmia.
- Hyperbole.
- Proſopopœja.
- Hypallage.
- Parabola, &c.

Tropi

Tropi Dictionis. Metaphora.

OFfert se primo loco propter frequentissimum suum usum μεταφορὰ, hoc est, Translatio, quæ veluti quibusdam flosculis, dum commodè adhibetur, oratio venustatur: cum videlicet vox aliqua transfertur ab ea re, cujus est propria, ad significandum rem aliam per quandam similitudinem, cui non est propria, ut cùm transfertur vox à rebus animatis ad inanimes, ut si quis dicat terram sitientem aut bibentem. Quemadmodum ad Heb. dicitur: γῆ πιοῦσα τὸν ὑετὸν, καὶ τίκτουσα βοτάνην. Aut contrà ab inanimi ad animatum, ut si quis dicat: justum germinantem. Psalmistes, δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει A rationali ad brutum aut insensibile, ut si dicamus: prata ridere. Et Virgilius de apibus canens: Magnanimosque duces, &c. Sic Esaias: εὐφράνθητι ἔρημος διψῶσα. Et Salomon secundum 70. χοιρογρύλλιοι ἔθνος οὐκ ἰσχυρὸν, &c. Aut contrà ut: Ululate pastores. Hiero. ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἐχρεμέτιζον A propinquo ad rem proximam, sicut ab anima ad corpus, ut: dolor pedum, & Paul. συγχαίρει πάντα τὰ μέλη Aut contrà frequentiùs, ut: stupor stupere, gustare, si ad animum referantur, ut: γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς, &c. His & multis aliis modis, tum nomina, tum verba à propria significatione ad proximam vel cognatam, non modò licitè, verumetiam sæpenumerò eleganter apud doctos scriptores transferuntur; quos præcipuè in hujus

figuræ

figuræ usu imitari convenit. Nec tamen in oratione soluta temerè licebit semper æmulari poetas, qui liberius pro sua licentia hoc interdum tropo, quàm oratores utuntur.

2. Catachresis.

Proxima est Metaphoræ κατάχρησις, id est, abusio, cum vox usurpatur ad significandum rem non propriam, sed illi cognatam seu proximam, cui propria vox deest: ut si librum non pro arboris cortice, sed pro volumine literario accipiamus: si segetes dicimus lætas: sic pugnare, legere: sic lingua, sic gemma, & alia sexcenta. Ita quoq; Paulus ad Cor. λαλῶν γλώσσῃ οὐκ ἀνθρώποις λαλεῖ ἀλλὰ τῷ θεῷ. Porrò maximè affinis est Metaphoræ Allegoria, sed eam, quia non tam ad tropos dictionis, quàm orationis attinet, paulò post tractabimus.

3. Onomatopœja.

Nec absimilis est Ονοματοποιία, hoc est, Nominis fictio, qua rei, cui propria vox deest, non proximam sed fictam ut plurimum à sono tribuimus, ut, tarantantara, bombarda, sibilare, balare, & similia. Sic βληχή μυκή, κόαξ. Sic κλαγγω, κοκκύζω.

4. Antonomasia.

Additur Poëtis frequens Αντονομασία. Nominis permutatio, ut: Saturnia pro Junone. Pelides pro Achille, Apostolus pro Paulo.

5. Antiphrasis.

Additur quoque Αντίφρασις, qua vox una pro contraria ponitur, ut: bellum quod minimè bonum,

num, sacrum pro execrando, ἐυμένιδες furiæ, quod minimè mites.

6. Metalepsis.

Sic Μετάληψις Transumptio etiam Poëtis frequens, qua gradatim ad aliud quiddam, quam verbo exprimimus, ostendendum procedimus, ut: Speluncis abdidit atris, hoc est, in præceps profundis.

7. Hendiadis.

Est quoque Poëtis familiaris ἓν διὰ δυοῖν: aut ut alii ἑνδυάς: qua unum vel duo substantiva copulata significamus, altero videlicet per adjectivum exposito, ut: pateris libamus & auro, id est, aureis pateris. Sic: in spiritu mansuetudinis, pro spiritu mansueto secundum Hebræos.

8. Emphasis.

Εμφασις, seu Demonstratio familiaris omnibus scriptoribus plus quiddam indicat, quam exprimitur, nempe latens quiddam, nunc per pronomen: nunc per substantivum pro adjectivo: nunc aliis variis modis: ut scelus pro scelesto & insigniter sceleroso. Sic Paulus ad Corinth. τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, &c. Item ἁμαρτωλὸς ἁμαρτία.

Videtur quoq; λιτότης sub hac contineri, qua minus dicitur, & plus intelligitur, nisi sub Synechdoche malis, ut: non odit me, id est, ex animo amat: Fit autem ut plurimum per verbum sententiæ contrarium cum negatione.

9. Metonymia.

9. Metonymia.

Μετωνυμία quoq; (hoc est) Transnominatio familiaris admodum tropus est, cùm vel inventorem ponimus pro re inventa : aut numen aliquod pro eo, cui præest, ut: Cererem pro frumento, Venerem pro amore vel pulchritudine. Matt: Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. Vel continens pro contento, ut poculum pro vino, ut & Paul. ad Cor. ὃς ἂν πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως Sic domus pro inhabitantibus aut familia, aut re familiari. Luc. κατεσθίουσι τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν : Vel possessorem pro re possessa : ut : Deucalion ardens, ad Corinth. Εἴ τις ὑμᾶς κατεσθίει. Vel cùm effectum tribuimus efficienti, ut pallida mors, quòd membra efficiat pallida. Sic cùm authorem pro opere ponimus, ut si dicamus: in Paulo facilè omnes rhetorum figuras & ornamenta deprehendimus, hoc est, in Epistolis Paulinis. Sic Moses pro lege.

10. Synechdoche.

Non admodum dissimilis tropi species est Συνεκδοχὴ, id est, Intellectio seu comprehensio, cùm videlicet intelligimus vel ex uno plura, ut : Cæsus Hannibal, pro milite forti. Vel ex parte totum, ut: puppis pro navi. Johan. Καὶ ὁ λόγος, σὰρξ ἐγένετο.

Vel contra, ex toto partem, ut : post tres dies resurgam.

Vel ex specie genus, ut : Græcus pro Ethnico: vel contrà.

Vel ex materia materiatum, ut: Ferrũ pro gladio:

Vel

Vel ex præcedentibus sequentia, ut: Virgineam solvit zonam, & aliis similibus modis. Est enim Synecdoche, cùm plus minúsve pronunciamus, quàm intelligimus.

11. Charientismus.

Potest quoq; frequentius videri Tropus dictionis χαριεντισμὸς, cùm quæ dura sunt, verbis gratiosis mitigamus: ut cùm puerum pro servo ponimus, & mortuum quievisse dicimus. Matth. παῖς μου βέβληται ἐν, &c.

Addunt & Heterosin vel Enallagen, cùm vel numerum pro numero, vel personam pro persona ponimus, ut miles, pro militibus, &c. At sub Synecdoche vel Metonymia comprehendi potest quas cum aliis nõnullis inter tropos orationis ponemus, quod videlicet subinde dictiones, subinde orationes figurant.

Tropi orationis.

1. Allegoria.

QUanquam Ἀλληγορία seu inversio sit perpetua quædam Metaphora, quòd singula ejus verba per translationem intelligantur, atq; ob id fortassis inter tropos dictionis ponenda videri posset; quia tamen ejus complexio non singularē aliquam vocem, sed totam orationem aut sententiam figurat, in hunc eam posteriorum troporum ordinem relegavi. Est autem Allegoria tropus quidem orationis & sententiæ pulcherrimus, quo aliud sensu, a-

liud verbis intelligimus: ut Ovidius de amore loquens Pyrami & Thysbes allegoricῶs, ſic canit: Quoque magis tegitur, tanto magis æſtuat ignis. Sic ad Cor. μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ. Hæc orationem non tantùm illuſtrat, ſed etiam eleganter extendit, frequens tum in ſacris tum in profanis literis. Volunt nonnulli ſequentes ejus eſſe ſpecies.

2. Ironia.

Εἰρωνεία (Diſſimulationem vertunt) eſt diſſimulata illuſio, quæ videlicet non ex verbis (plerumque enim contraria ſunt) ſed vel ex modo pronũciandi, vel ex perſona loquentis, vel ex ipſa rei natura intelligitur, ut: Id populus curat ſcilicet, apud Comicum: per ſcilicet, autem, videlicet, ſimileſque particulas commodè fieri conſuevit, Corin. χαρίσασθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην.

3. Sarcaſmus.

Adſimilis eſt ſuperiori Σαρκασμὸς, Exacerbatio ſeu irriſio amarulenta, cùm victor victo vel hoſti inſultat, ut: I nunc, & verbis virtutem illude ſuperbis. Sic Luc. Ἄλλους ἔσωσε, σωσάτω ἑαυτὸν, & reliqua.

4. Aſteiſmus.

Huc quoque pertinet Ἀστεισμὸς Urbanitas, quæ eſt urbana dictio, & jocus cum aſtutia feſtivus, quales ſunt ſales & dicacitates diſertorum: ut illud Maronis: Qui Bavium non odit, amet tua carmina Mevi. Et Paulus in Actis: Οὐκ ᾔδειν ἀδελφοί, ὅτι ἐστὶν ἀρχιερεύς, γέγραπται γὰρ, ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς, ſecundum quoſdam.

5. Myctеriſ-

5. Myćterismus. 6. Ænigma.

Possent addi Μυκτηρισμὸς, cùm naso quempiam in scommate quovis suspendimus: & Αἴνιγμα cum dictum obscurum, conjecturis indagandum proponimus, ut: Dimidium plus toto, apud Hesiodum, & Sampsonicum illud: ἐκ τοῦ ἐσθίοντος ἐξῆλθε βρῶσις, καὶ ἐξ ἰσχυροῦ ἐξῆλθε γλυκύ; similiaq; scriptorum rara problemata, sed qui ad rem nostram non admodum conducunt, sobriè tractanda judicavimus.

7. Parœmia.

Quanquam non omne adagium seu vulgi proverbium tropicum est, deprehenduntur tamen innumera à sono verborum significatu tam aliena seu diversa, ut proximè ad Ænigma accedere videantur; & si opportunè tum Epistolis, tum familiaribus colloquiis accommodentur, & citra nimiam affectationem inserantur, non parum venustatis & jucunditatis adferunt. Est igitur Παροιμία seu Adagium, dictum celebre & vulgò tritum, aliqua novitate insigne, ut: Lupum auribus tenere dicitur, qui negotium susceptum neque tutò relinquere, neque tutò tolerare potest. Sic ad Paulum in Act. Σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν.

8. Hyperbole.

Usui quoq; frequenter ὑπερβολὴ est, nos Excessum interpretari possumus. Nam quod secundum figuram hanc dicimus, fidẽ manifestè exuperare debet. Est enim (ut inquit Quintilian.) dementiens superjectio, vel amplificandi gratia, ut: Aquilis velo-

ciores, leonibus fortiores: aut minuendi, ut: testudine tardior. Colossensib. scribit Paul. de Evāgelio: Παρόντος εἰς ὑμᾶς, καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ;

6. Prosopopœia.

Addunt ferè omnes Tropis Προσωποποιΐα: qua personā fingimus, quæ persona non est: cùm videlicet res mutas loquentes inducimus, aut ad eas tanquā ratione utentes sermonem dirigimus: ut amantes apud Ovidiū; Invide (dicebant) paries, quid amantibus obstas? Et ad Cor. ποῦ σοῦ θάνατε τὸ κέντρον; ποῦ σοῦ ᾅδη τὸ νῖκος; Eundem quoq; volunt tropum, cum hominem vel absentem, vel mortuum fingimus loquentem, vel ad eum sermonem dirigimus, ut: Dic Hieremia testimonium de Christo, August.

10. Hypallage.

Ὑπαλλαγὴ, Submutatio, vel Subalternatio, fit cùm oratio contraria rerum ordine effertur: ut cùm res agens fit patiens, aut contrà, ut: Dare classibus austros. Figura poëtica est. Restant adhuc præcipui duo tropi, quorundam judicio, Parabola, & Paradeigma, sed quia in eis propria vocum significatio non mutatur, nos ad Scemata διανοίας transtulimus.

Hæc seorsim de Tropi variis speciebus tradidi, in quibus omnibus aliud quidem verbis dicitur, aut dici videtur, & aliud re vera significatur; ex quibus multi frequentibus diversorum ordinum figuris inservire possunt: ut sint vel hi schematum, vel schemata horum ornamenta.

Schematum primus ordo.

Figuræ Lexeωs:

Syllepsis.	Epizeuxis.
Prolepsis.	Tautologia.
Zeugma.	Polysyndeton.
Epizeuxis.	Asyndeton.
Anaphora cum speciebus 8.	Homœoptoton.
Epanaphora.	Homœoteleuton.
Epiphora.	Paranomasia.
Ploce.	Antanaclasis.
Symploce.	Parachesis.
Epanalepsis.	Anastrophe.
Anadiplosis.	Irmos.
	Schesis onomâtωn.

PRimum figurarum ordinem supra diximus eorum esse Schematum, quæ ad dictiones magis quàm ad sententias attinent, & orationem jucundam, splendidam, & perspicuam reddunt: quanquam subinde etiam nonnullæ earum non secùs ac illæ, quæ secundi ordinis sunt vehementiam quandam addunt,& acrimoniam.

1. Syllepsis.

Occurrit primo loco Σύλληψις. Conceptio, qua duabus rebus & sententiis diversis unum duntaxat datur verbum, utriq; minimè conveniens,ut: His quidem signis atq; hæc exempla secuti. Alii simile loquendi genus Zeugma imperfectũ dicunt,quòd videlicet verbum uni conveniens, ad alterũ commodè reduci non possit; voluntq; in hac vel simili loquendi ratione Syllepsin esse locutionis:Romu-

 lus

lus & Remus Romanam urbem condiderunt. Aut: Petrus cum Paulo Romæ passi sunt. Et Ovidius: Cum plausu clamor littora implevere.

2. Prolepsis.

Πρόληψις Præsumptio, ut Reges dimicant, alii pro gloria, alii prò patriæ salute; quia cum Epanodo tertii ordinis fermè convenire videtur, hìc negligentius tractatur.

3. Zeugma.

Ζεῦγμα Copulatio, seu Conjugatio, cùm videlicet diversas clausulas uno verbo copulamus, hoc pacto. Verbo præposito: Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

Verbo in medio posito: Pudorem libido vicit, timorem audacia, rationem amentia, &c.

Verbo in fine posito: Pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia vicit.

4. Hypozeuxis.

Primam Zeugmatis speciem vocant προζευγμα, secundam μεσόζευγμα, tertiam ὑπόζευγμα. Ab hac autem tertia multùm differt ὑπόζευξις: nam ei prorsus contraria est, cum videlicet singulis diversarum rerum clausulis debitum verbum subnectitur, ut: Ædes exuruntur, templa spoliantur, agri vastantur, pecudes abiguntur, viri aut cæduntur, aut captivi abducuntur, uxores cum liberis profligantur, monasteria evertuntur, virgines constuprantur, & nihil non pudendi sceleris impunè committitur. Sic quoque Mat. τυφλοὶ ἀναβλέπουσι,

καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, καὶ κωφοὶ ἀκούουσι, νεκροὶ, &c.

Anaphoræ species	Epanaphora.	Epanalepsis.
	Epiphora.	Anadiplosis.
	Ploce.	Epizeuxis.
	Symploce.	Tautologia.

NOn minùs jucunda, quàm frequens figura est Ἀναφορὰ sive Repetitio: qua eandem dictionem aliquoties repetimus. Hoc autem quia diversa ratione fieri consuevit, plures ejus species numerantur, quas ex ordine recensebimus & explicabimus.

5. Epanaphora.

Primùm per diversarum clausularum principia eandem vocem repetimus, & Ἐπαναφορὰν vocant, ut: Hîc gelidi fontes, hîc mollia prata Licori: Hîc nemus, hîc ipso tecum consumerer ævo. Sic Paul. ad Corin. Ἀνέχεσθε γὰρ εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις λαμβάνει, εἴ τις ἐπαίρεται &c. Sic quoque multis aliis in locis. Nulla est enim apud Scriptores hac figura frequentior: redditq; subinde præter venustatem, ipsam orationem vehementiorem.

6. Epiphora.

Secundò eadem voce diversa periodi commata claudimus, & Ἐπιφορὰ Rutilio dicitur. Ut ad Cor. Cùm essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus: ut vertit interpres noster; apud Paulum tamen Hypozeuxis est. Sic quoque in 2. ad Corinth. Ἑβραῖοι εἰσι,

κἀγώ: Ἰσραηλῖταί εἰσι; κἀγώ, σπέρμα Ἀβραάμ εἰσι; κἀγώ.

7. Ploce.

Tertiò, eandem vocem præcipuè proprii nominis geminamus, non tamen continetur in una clausula, ita ut posterius vocabulum ad mores priores referatur, Græcisque πλοκὴ dicitur, ut: Sed tandem ad illum usq; diem Memmius erat Memmius, hoc est, sui similis, & iisdem moribus. Et per appellativum: πίθηκος ὁ πίθηκος, κἂν χρύσεα ἔχῃ σύμβολα.

8. Symploce.

Quartò, eandem vocem utrinque, hoc est, & in principio plurium clausularum, & in fine ponimus, sic tamen, ut alia sit quæ in principio clausularũ, & alia qua in fine earum repetitur, hoc pacto: Nutrit hæc castris odium dolumque, Nutrit hæc templis odium dolumque, Nutrit hæc claustris odium dolumque, &c. Sic Paul. Corin. Εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη, & reliqua.

9. Epanalepsis.

Quintò, vocem in principio positam, tandem in fine clausulæ repetimus, per Ἐπανάληψιν, hoc est Resumptionem, ut: Cognitum est te rempub. venalem habuisse, cognitum est: Sic verò Paulus: χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε, καὶ πάλιν ἐρῶ χαίρετε.

10. Anadiplosis.

Sextò, vocem in clausulæ præcedentis fine positam in principio sequentis repetimus, per ἀναδίπλωσιν, seu Reduplicationem, ut: Sequitur pulcherrimus

rimus Astur, Astur equo fidens. Et Paulus ad Cor. Ὁ σπείρων φειδομένως, φειδομένως καὶ θερίσει, καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει.

Septimò, in una clausula cōtinenter seu immediatè eandem vocem geminamus, affectū indicantes per Ἐπίζευξιν vel adnexionē: ut Virg. Me me adsum qui feci. Sic Luc. Μάρθα, Μάρθα μεριμνᾷς περὶ πολλά.

11. Tautologia.

Octavò, proximè accedit ad Anaphoram Ταυτολογία, modò inter figuras numerare velimus, qua vocem quamlibet in una periodo diverso casu aliquoties iteramus, ut si dicam: Literas ama, quò literarum doctus evadas: nam si abhorres à literis, literis studere non poteris. Ut Paulus ad Rom. Ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν πάντα, αὐτῷ, &c.

12. Polysyndeton.

Affinis quoque Anaphoræ πολυσύνδετον est, cùm videlicet oratio multis conjunctionibus, ubi una duntaxat necessaria sit, nectitur: alii à τίθεμι πολυσύνθετον scribunt. Fit autem sæpenumerò in singulis verbis, non raro etiam per plura cōmata: ut Cic. Me præ cæteris & colit, & observat, & diligit. Item: Non ita fractus sum, ut aut hominem me esse oblitus sim, aut fortunæ succumbendū putem. Solet enim non modò per copulativas, verumetiā per disjunctivas, & alias eleganter fieri, & nonnunquā duobus, nonnunquam pluribus vel membri, vel commatis. Sic Paul. Græcus: Πόσην κατειργάσατο ὑμῖν σπουδὴν, ἀλλὰ ἀπολογίαν, ἀλλὰ ἀγανάκτησιν ἀλλὰ φόβον, ἀλλὰ

ἀλλὰ ἐπιπίθησιν, &c. Item ἤ πόθι ἤ ἄποθι. Fit poëtis frequenter per encliticas conjunctiones, ut: Athamasque, Thoasque, Neoptolemusque, &c. verùm extra carmen non usurpandum.

13. Asyndeton.

Schema superiori contrarium, ἀσύνδετον, hoc est, Inconjunctum dicitur. Rhetores nostri articulum vocant: cùm videlicet res diversæ nullis conjunctionibus colligantur. Et utimur eo quoque tum in verbis, tum in clausulis componendis, ut: Excessit, erupit, evasit. Ferte citi flammas, date tela, impellite remos. Et Cicero: Omnia me tua delectant, sed maximè maxima, cùm fides in amicitia, consilium, gravitas, constantia, tum lepos, humanitas, literæ. Paul. Corinth. Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα. & multa præcedentia.

14. Homœoptoton, Homœoteleuton. 15.

Sunt & alia duo sibi cognata Schemata, quæ orationem subinde (si affectata non sint) cum gratia figurant, non eandem quidem vocem, sed vel similem casum, vel similem vocis finem repetentia, Ὁμοιόπτωτον Ὁμοιοτέλευτον. Quorum prius clausulas simili casu: posterius simili ferè sono terminat. Ut de priori: Sunt qui in rebus humanis potissimùm spectant honestatem: sunt qui quærunt utilitatem, sunt qui captant duntaxat voluptatem. De posteriori, ut: Turpiter audes facere: nequiter studes dicere. Sic Paul. Οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ᾽ ἐν πλαξὶ καρδίαις σαρκίναις. Et in primo Cor. διὰ τὸ ἔχ

μᾶλλον

μᾶλλον ἀδικεῖσθε, διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε? Item iisdē: Οὐδένα ἠδικήσαμεν, οὐδένα ἐφθείραμεν, οὐδένα ἐπλεονεκτήσαμεν. In quibus (ut obiter moneam) vides puer diversas figuras concurrere.

16. Paranomaſia. 17. Antanaclaſis.

Rurſus duæ figuræ ſibi vicinæ ſunt, παρονομασία, & Ἀντανάκλασις: quarum prior eſt, cùm ſimilitudine literarum eandem fermè vocem in contrarium flectimus, ut Terentianum illud: Inceptio eſt amentium, non amantium. Aratorem magis quam Oratorem dixeris.

Poſterior eſt unius verbi ſimplicis, aut per compoſitionem repetiti, contraria ſignificatio: ut ſi dicamus; Noli diligere mundum, in quo nihil eſt mūdū: aut, Eas res cura, in quibus nulla eſt cura. Item, non everti hominem, ſed converti. Impugnaverūt me, verùm non expugnaverunt. Sic Paulus: ὡς μηδὲν ἔχοντες καὶ πάντα κατέχοντες, & alibi, ἀπορούμενοι, καὶ οὐκ ἐξαπορούμενοι.

18. Porrò in ſequentibus & ſimilibus vocum alluſionibus, Græci Παρηχίαν ſeu παρήχησιν eſſe dicunt. τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον, τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος: τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμήν. Et in eadem ad Rom. Epiſtola, οὐ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη.

19. Anaſtrophe. 20. Irmos & Scheſis.

Addi poteſt Ἀναστροφὴ, qua naturalis dictionum ordo invertitur, ut: mecum, tecum, ſecum, nobiſcū, vobiſcum; quanquam compoſitè ſcribi & pronunciari

ciari debere videntur: item quicum, quibuſcum, capulo tenus, & ſimilia, præter quæ vix alia, citra poëticam licentiam ſunt uſui.

Addunt & Ειρμὸν Seriem, cùm oratio eodem filo ſeu tenore ad finem uſque clauſulæ protenditur, ut: Principio cœlum ac terras, camposq; liquentes, Lucentemque globum Lunæ, &c. Similis eſt, Σχῆμα τῶν ὀνομάτων, cum pluribus ſubſtantivis ſingula adduntur Epitheta, hoc modo: Marſa manus, Pelignia cohors, feſtiva vitûm vis.

Secundus ordo Schematum.

Ecphoneſis.	Anacœnoſis.
Epiphonema.	Synchoreſis.
Erotema.	Dicæologia.
Pyſma.	Apoſtrophe.
Hypophora.	Elleipſis.
Aporia.	Apoſiopeſis.
Paradoxon.	Pleonaſmus.
Parrheſia.	Epitheton, &c.

Adduntur Hyſteron-proteron, Chronographia, &c.

SEcundus ordo earum eſt figurarum, quæ orationē, non modò jucundam, & venuſtam, verum etiam (tametſi non augent) acrem & vehementem reddunt, quemadmodum & prius eſt dictum.

1. Ecphoneſis.

Succurrit primùm Ἐκφώνησις vel Exclamatio, cum Erotemate nonnihil commune habens, quæ

ex

ex aliquo affectu vel admirationis, vel gaudii, vel indignationis, vel ſimili exclamamus, & id quod dicimus, reddimus vehementius, ut: O tempora, ô mores! &c. Heu me miſerum! O curas hominum quantum eſt in rebus inane! Paulus quoque Rom. Ω βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ὡς, &c. & iterum, ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ, &c.

2. Epiphonema.

Exclamationi affine eſt Ἐπιφώνημα, id eſt, Acclamatio, qua fini propoſitæ, ſive diſputatæ materiæ acclamamus, vel accinimus: quod per tantum, adeò, uſque adeò, & ſimiles quantitatis particulas, fieri potiſſimùm conſuevit, ut Virgilius: Tantæ molis erat Romanam condere gentem: & Ovid. Tantus dolor urit amantes.

Interdum quoque accinimus rebus propoſitis, claudendo Epiſtolas, abſq; quantitatis particulas; ut ſi pater filium ad frugalitatem adhortatus, tandem concludat: Studebis itaque, fili mi, frugalitati, quod niſi rebus in omnibus temperantiā ſervaveris, ſimul vitæ honeſtatem, morum integritatem, & veram ſalutem profligaveris. Etiam citra affectationē licet accinere ſingulis partibus, ut ſi quis inſectatus ebrietatem dicat: Cui placet ebrietas, placeat & inſania. Sic Paulus Galat. Οὐκ ἀθετῶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, &c. Et paulo poſt: Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ. &c. Poteſt & tertii ordinis judicari.

3. Ero-

3. Erotema. 4. Pysma.

Sequitur non admodum à prædictis dissidens Ἐρώτημα, vel interrogatio, qua figura vehementer aliquid interrogando vel affirmamus, vel negamus, subinde quoque diversum affectum vel gaudii, vel admirationis, vel iræ, vel indignationis, vel alium similem exprimimus, ut: Fuistine eo in loco? quasi dicamus, fuisti. Quis te virulentior? quasi dicamus, nullus. Virgilius: O quam te memorem virgo? & alibi: Quis novus hic nostris successit sedibus hospes? Sic Paulus ad Corinth. τί ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες; & Galat. Ὦ ἀνόητοι γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκανε; &c.

Si tamen orationem pluribus interrogantibus cum acrimonia exaggeramus, πύσμα potiùs quàm ἐρώτημα dici volunt, ut ad Cor. Οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος; οὐκ εἰμὶ ἐλεύθερος; οὐχὶ Ἰησοῦν χριστὸν κύριον ἡμῶν ἑώρακα; &c.

5. Hypophora.

Quamvis ὑποφορὰ sive subjectio sub tertio ordine videatur ponenda, quòd orationem nonnihil augeat, tamen alios imitatus placuit huic inserere. Fit autem Hypophora, cùm ipsi nostræ interrogationi respondemus: est enim cognata Erotemati, ut Paulus ad Agrippam: Credis rex Agrippa Prophetis? Scio quód credis: & ad Rom. τί ἐροῦμεν, ἐπιμενοῦμεν τῇ ἁμαρτίᾳ ἵνα ἡ χάρις πλεονάσῃ, Μὴ γένοιτο, &c. Sic alibi frequenter. De Antipophora, quæ ex hac suboriri videtur, in tertio ordine dicemus.

6. Aporia.

6. Aporia.

Figurat præterea orationem & graviorem reddit Ἀπορία, vel Dubitatio cùm nos dubitare ſeu neſcire fingimus quid vel acturi, vel dicturi, vel credituri ſumus, ut: Quò me vertam? Ad Philippenſes: Τί αἱρήσομαι οὐ γνωρίζω. Et Corinth. Τί ὑμῖν εἴπω; ἐπαινέσω ὑμᾶς; &c.

7. Paradoxon.

Cognatum eſt huic Παράδοξον, cùm dicimus nos credere non potuiſſe aut ſuſpicari, quod narraturi ſumus; & fieri ſolet per admirationis, opinionis, aut ſimilium affectuũ verba, ut: Vix potui induci, ut crederem. Paul. Galat. Θαυμάζω ὅτι οὕτως ταχέως μετατίθεσθε, &c. Solet per verba mirandi frequenter eſſe uſui in Epiſtolarum exordiis.

8. Parrhesia.

Παῤῥησία quoque oratoribus eſt uſui, qua veluti nobis temerè authoritatem arrogantes liberiùs loquimur, Licentia Latinis dicitur, ut (quod ex Demoſthene citat Rutilius:) Sed ego liberam vocem veritatis apud vos omittam? Non inquam, nec recitabo quod ſalus communis dicit. Ita Paul. Cor. Ἐν ᾧ δ᾽ ἄν τις τολμᾷ (ἐν ἀφροσύνῃ λέγω) τολμῶ κἀγώ, &c. Et ad Galat. ὥστε ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν.

9. Anacœnoſis.

Ἀνακοίνωσις eſt, cùm ipſi vel cum adverſariis, vel cum judicibus communicamus. Communicatio ſiquidem interpretatur, ut: Cedo ſi vos eo

loco

loco fuiſſetis,quid aliud feciſſetis?Et illud Comici: Tu ſi hic ſies,aliter ſentias. Et Paul. λέγετέ μοι, οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι, τὸν νόμον, &c.

10. Synchoreſis.

Accedit ad communicationem, συγχώρησις, Permiſſio,vel conceſſio: qua totã,aut nonnihil cauſæ noſtræ vel judici vel adverſario judicare permittimus,ut:Hæc vobis judices æſtimanda relinquo.Sic Lucas in Actis: Εἰ δίκαιον ἐστὶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ Θεοῦ κρίνατε.

11.Dicæologia,duplex.

Accedit quoque δικαιολογία, ſive Expoſtulatio, qua jure noſtro allegato, cum homine quolibet amicè expoſtulamus, & oſtendimus nos præter æquum nihil admiſiſſe, alium autem aut iniquum, aut ingratum extitiſſe,ut apud Eſaiam: Quid ultra debui facere vineæ meæ,& non feci ei? & reliqua. Item Jeremias: Quid invenerunt patres veſtri in me iniquitatis, quia elongaverunt à me? & reliqua,capite ſecundo. Sic Paulus Corinthiis: Τί γάρ ἐστιν ὃ ἡττήθητε ὑπὲρ τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας, εἰ μὴ ὅτι αὐτὸς ἐγὼ οὐ κατενάρκησα ὑμῶν.

Volunt præterea δικαιολογίαν (licèt alii Αναγκαῖον appellent)tum dici,cùm æquitatem ſeu juſti quiddam pro defenſione noſtra, aut neceſſitatem,ſeu quamlibet aliam occaſionem pro excuſatione noſtra cauſamur, ut: Lapſus ſum, ſed adoleſcens,& inter tales neceſſariò verſatus, inter quos non potui non corrumpi. Sic ad Cor. Γέγονα ἄφρων καυχώμενος,

μανὸς, ὑμεῖς με ἠναγκάσατε &c. Valet in generis Judicialis Statu Juridiciali absoluto & assumptivo: magisque locus argumentandi videtur, seu argumentandi ratio, ad tertium ordinem secundùm hunc postremum usum relegando.

12. Apostrophe.

Ἀποστροφὴν sive Aversionem dicunt, cùm aversi à priori orationis structura, ut plurimùm sub tertia persona, ad aliquem seu aliquos inopinatò per secundam personam convertimur, ut illud Nasonis:

Mactatur vacca Minervæ,
Alipedi vitulus, Taurus tibi summe Deorum.

Nonnunquam etiam ad aliud non mutata persona, per ἐκφώνησιν & προσωποποιίαν convertimur, ut: O leges Porciæ. Sic ad Philippenses: Συντύχην παρακαλῶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν Κυρίῳ, καὶ ἐρωτῶ καὶ σὲ σύζυγε γνήσιε, &c.

13. Elleipsis, & 14. Aposiopesis.

Ἔλλειψις quam etiam nonnulli ἔκλειψιν vocant, & Ἀποσιώπησις, figuræ sibi cognatæ sunt. Nam prior est, cùm citra affectum verbum deest orationi absolvendæ, aut per sermonis interruptionem, ut sæpenumerò in Comœdiis: aut studio propter facilem ejus intellectum, ut: Italiam fato profugus, Lavinaque venit littora: & Galat. Μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῇ σαρκὶ

Posterior, quam Reticentiam interpretatur Cicero, reticet aut suspendit verbum propter affectum aliquem, nempe: gaudii, admirationis, timo-

ris, iræ, indignationis, aut ſimilem alium non expreſſum, ut ſimiliter illud Maronis: Quos ego, ſed motos præſtat componere fluctus.

15. Pleonaſmus.

Huic ferè contraria videtur figura πλεοναϲμὸς, dum Emphaſis gratia orationi verbum adjicitur, quod alioqui ſuperfluum videretur, ut: Quæ (malum) eſt illa voluntaria ſervitus?

16. Epitheton.

Ἐπίθετον vocant, quoties præcipuè proprio aliquid adjicitur: quod ei propriè convenit, ut: At pius Aeneas per noctem plurima volvens: ſic, ſævus Hector. At: aurum fulvum, liquidus aër, gelidus fons, & id genus infinita Poëtarum epitheta, extra carmen citra Emphaſin, rarò ſunt uſui. Sunt autem in Epiſtolis congrua magiſtratuum præcipuè epitheta eo modo obſervanda, quo ſuprà dictum eſt.

Addunt ὕστερον πρότερον, cum id quod naturâ poſterius eſt, priùs dicimus, ut: Et torrere parant flammis, & frangere ſaxo. Addunt χρονογραφίαν, qua tempus deſcribimus: τοπογραφίαν, qua locum deſcribimus: τοποθεσίαν, qua locum fingimus. Item: Imprecationem, qua alicui bonum vel malum imprecamur: Obteſtationem, qua per rem charam aut ſacram aliquid petimus: Devotionem, qua nos vel periculo, vel morti devovemus: Comminationem, Exhortationem, Votum, & id genus alias phraſes, quas ſi ſingulatim explicare velimus,

mus, & figuris adnumerare, nullus foret ſcribendi finis. Cæterùm hujuſmodi tam familiares & planæ ſunt, ut nullus non facilè eas obvias agnoſcat. Ad alias tranſeamus.

Tertius ordo Schematum.

Auxeſis & Mejoſis.	Congeries.
Periſtaſis.	Incrementum.
Hypotyposis.	Climax.
Pathopœja.	Comparatio.
Ratiocinatio.	Contentio.
Synonymia.	Antimetabole.
Expolitio.	Correctio.
Hyperbole.	Parentheſis.
Periphraſis.	Tranſitio.
Partitio.	Apodioxis.
Diviſio.	Aetiologia.
Epanodos.	Horiſmos.
Antipophora.	Homœoſis cum ſuis ſpeciebus.
Præteritio,	Gnome &
Occupatio.	Noëma.

TErtium diximus ordinem earum figurarum, quæ vel orationem augent, vel cauſam amplificant. Statui autē priori loco ponere eas, per quas potiſſimùm res amplificari ſolent quinque aut ſex modis, deinde reliquas proſecuturus, quæ non tam ampliorem reddere cauſam, quam orationem augere videbuntur. Hoc interim advertere volumus

mus puerum ſtudioſum, quòd ferè res eiſdem modis diminui, quibus augeri poteſt.

1. Auxeſis per ſingula verba, & Meioſis.

Primam amplificandi rationem per Αὔξησιν fieri volunt, qua verbis utimur, quæ rerum magnitudinem ſuperare videntur. Hæc per tropos dictionum frequentiùs fieri conſuevit, ut cùm pro errato, ſcelus: pro convitiari, debacchari ponimus: & latrocinatum dicimus, qui vulneravit.

Diminuimus contrà ſingulis verbis per Μείωσιν ſeu per ταπείνωσιν, ut ſi pro ſcelere erratum ponamus: aut ſtrinxiſſe quempiam, qui vulneravit: probè potum, qui inebriatus eſt.

2. Periſtaſis.

Secunda amplificandi ratio fit per Circumſtantias, quas Græci Περιστάσεις dicunt, quibus non tantùm oratio locupletari, ſed etiam res ipſa amplificari commodiſſimè poteſt, ſi convenienter applicentur. Sunt autem Circumſtantiæ tum perſonarum, tum rerum, de quibus in genere Judiciali pauca attigimus, copioſiùs autem in Dialecticis libro quinto, ut: Non puduit illum ludere teſſeris cum ſcurris in popina publica, die feſto, ſacerdotem, paſtorem, theologum, monachum, lucri gratia, dolo, perjurio, &c. Sic Hebr. Ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, &c. Suppullulat ex circumſtantiis Hypotypoſis, Syllogiſmus, Pathopœja, & aliæ nonnullæ, ut patebit.

3. Hy-

3. Hypotyposis.

Fit ὑποτύπωσις sive subfiguratio, cùm circumstantias tam diligenter persequimur, ut coram res non dici sed agi videatur: aut tanquam in tabula quadam oculis objecta sit, ut apud Ovid.

Déque sinu matris ridentem, & parva Learchum
Brachia tendentem rapit, & bis terque per auras
More rotat fundæ, rigidóque infantia saxo
Discutit ora ferox.

Sexcenta hujusmodi invenias apud eundem & alios, maximè apud Virgilium in posterioribus Æneidos, & apud Tragicos. Paulus quoque Galatis dementiam eorum improperans, ad hanc figuram spectare videtur, cùm dicit: Οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη ἐν ὑμῖν ἐσταυρωμένος, &c. Sic Joh. καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

4. Pathopœja.

Accedit ad hanc παθοποιΐα seu πάθος, cùm ex circumstantiis tum personarum, tum rerum, affectus petuntur, quibus auditorum animos movere studemus, tum in epistolis, tum in orationibus, maximè in Epilogo seu peroratione, ut: Succurrat illæ tibi parentum tuorum lachrymæ, etiam inter epulas, cùm ultimum tibi valedicerent, non sine multo cognatorum gemitu & parvulorum fratrũ & sororum tuarum deprecationibus, qui & corporis & animæ tuæ unà periculum formidabant. Ovid. ut suprà, Rigidóque infantia saxa Ora, &c.

Galat. τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, &c.

5. Syllogismus.

Tertia amplificandi ratio fit per Συλλογισμὸν hoc est, ratiocinationem, cùm vel ex antecedentibus vel concomitantibus, vel sequentibus à nobis suggestis, auditor colligit quantum sit quod amplificatum volumus: ut si exempli causa dicamus: quòd ad genus humanum, per peccatum captivũ à Sathanæ tyrannide liberandum, Deóque vindicandum, filius Dei factus homo, crucis supplicium & mortem pertulit, pro diverso respectu vel ex antecedentibus vel ex sequentibus. Nam ex eo colligimus, quàm horrenda res & detestanda peccatum sit vel priorum vel posteriorum, propter quod Dei filius, & cætera. Sic ex concomitantibus, Evangelica peccatrix invocata, superborum Pharisæorum in convivium irrupit, illisque spectantibus & indignantibus dominicos pedes unxerit, lachrymisque rigatos capillis suis extersèrit; hinc æstimandum colligimus, quanta illius pœnitentia, quantus amor, &c. Rom. Λύπη μοί ἐστι μεγάλη, καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου εὐχόμην: γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, &c. Et ad Corinth. indicavit Paulus: παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον (nempe incestum hominem) τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, &c. Meminerit puer eadem quoque ratione diminutionem per hanc figuram fieri posse, qua Amplificationem docuimus, cum eodem orationis

tionis augmento: ut Paulus ad Romanos: Τίνα οὖν, καρπὸν εἴχετε τότε, ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε.

6,7. Synonymia & Expolitio.

Quarta amplificandi ratio fit per interpretationem, aut (ut Græci dicunt) per Συνωνυμίαν. Quintilianus Congeriem vocat, cùm multas voces fermè ſynonymas, hoc eſt, communis aut ſimilis ſignificationis congerimus, ſic ut alia aliam interpretari videatur; id quod etiam in æquivalentibus pluribus clauſulis fieri poteſt. Porrò in utroque modo ſtudendum: ut in poſterioribus tum vocibus, tum clauſulis, major ſit Emphaſis, ut: Audimus (proh dolor) paſſim ab hoſtibus non modò viros & mulieres, verumetiam parvulos & infantes crudeliſſimè interfici, trucidari & mactari. Item: Niſi regnum Dei vim pateretur, & arcta foret via quæ ducit ad vitam, nec tantis ſe laboribus attererent, nec tot ſe curis & vigiliis angerent, nec toties etiam ſe vitæ diſcrimini exponerent. Sic Corinth. Ἐγὼ ἐν ἀσθενείᾳ, καὶ ἐν φόβῳ, καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς. Hac figura vides puer præter augmentum quod adfert orationi, etiam cauſam amplificari, dum novatis verbis aliquoties idem repetentes, mentibus auditorum cum decore inculcamus, quod amplius volumus apparere.

Expolitio quoque per hanc fieri ſolet, cum eadem ſententia ſecundũ Synonymam, hoc ferè modo variatur; Pater malus & oſor liberorum, nunquam fieri poteſt utilis reipublicæ adminiſtrator:

neque is qui amicissima & maximè domestica corpora non amat, unquam vos pluris faciet, quàm alienos: neque privatim malus, unquam publicè fieri potest utilis; neque qui domi est pravus, unquam in Macedonia ad legationem probus erit & bonus. Non enim conversationem & mores, sed locum mutavit.

8. Congeries. Quinta amplificandi ratio.

Cognata Synonymiæ videtur Συναθροισμὸς sive Congeries, qua ejusdem naturæ res diversæ coacervantur. Locum habet præcipuum, cùm perstringere nitimur adversarium, hoc modo. Os, oculos, vultum, manus, ventrem, totum denique corpus inspice. Scitè Paul. ad Rom. Πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ, πορνείᾳ πονηρίᾳ πλεονεξίᾳ, κακίᾳ, μεστοὺς φθόνου, φόνου, &c. cum jucunda allusione.

9. Incrementum, & 10. Climax.

Sexta amplificandi ratio Incremento fit, Græcè nonnullis Αὔξη dicitur, præcedentibus affinis, cùm videlicet aut vocibus, aut clausulis significatione crescentibus, veluti per gradus quosdam pervenitur ad summum, vel etiam ultra summum, ut: Sauciavit, occidit, extinxit. Item Cicero: Facinus est vincire civem Romanum: scelus verberare: parricidium necare: quid dicam in crucem tollere? In hujusmodi præter locupletationem manifesta est amplificatio.

Non dissimilis est Κλίμαξ sive Gradatio, venustè locupletans figura (modò nimis affectata non sit)

sit) & amplificans, tametsi complures eam inter Schemata λέξεως numerare consueverunt. Fit autem, cùm per plura commata etiam gradatim procedendo sic componitur oratio, ut præcedentis clausulæ finale verbum principium sequentis fiat, in hunc modum apud Ciceronem: Quæ reliqua spes est libertatis si illis & quod libet licet, & quod licet possunt, & quod possunt, audent? Sic D. Petrus in Epist. 2. Adjicite fidei vestræ virtutem, virtuti verò scientiam, scientiæ verò temperantiam, temperantiæ, &c. Jucundissimè & Paulus ad Romanos: Θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει. Item. Οὓς προέγνω, καὶ προώρισε, οὓς δὲ προώρισε, &c.

11. Comparatio, & 12. Contentio.

Septima ratio per Comparationem, quam alii Σύγκρισιν, alii, παραβολὴν vocant, cùm vel similia inter se vel dissimilia a minore ad majus amplificando, aut à majore ad minus diminuendo comparantur, ut: si furem qui propter inopiam privati cujuspiam hominis divitis non admodum magnam pecuniæ summam clàm sustulit, laqueo necamus, qua pœna prædo notorius, expilator ærarii publici, pestis patriæ, post rapinas, post incendia, post agrorum depopulationes, post urbium eversiones, post omnem tum suæ, tum vicinarum regionum desolationem multandus est? Item: Si furtū, quo fortassis unus duntaxat homo læsus facilè

cilè restitui potest, puniendum judicamus: quam detestanda detractatio judicabitur, qua nõ unius, sed plurium frequenter & à pluribus irrecuperabilis plerunque fama læditur? & id genus alia sexcenta, in quibus res minoribus collatas ampliores ostendimus. Nam ut dictum est, talis comparandi ratio Amplificationi potissimùm deservit.

Sic Paulus Corinthiis: Αὐτὸς ὁ Σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός, ὁ μέγα οὖν, εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται, ὡς διάκονοι δικαιοσύνης τὰ λοιπά. &c.

Simili ratione amplificandi multis aliis in locis utitur Apostolus. Huc nonnulli torquent parabolas rerum natura dissimilium, & fabulas poëticas: de quibus posteà.

Contentio, quam Græci Ἀντίθεσιν vocant, familiaris quoque est locupletandi, sic etiam amplificandi ratio, cognata priori. Nam quemadmodum in superiori extendimus amplificando orationem rerum naturâ similium comparatione, ita per hanc res naturâ dissimiles, imò contrarias comparamus & earum collatione alteram altera ampliorem ostendimus. Fit autem aut singulis verbis, aut integris orationibus, ut: Servavi, non extinxi. Et eleganter Paulus ad Romanos: Εἰ κατὰ σάρκα ζῆτε μέλλεται ἀποθνήσκειν, εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε. Et scitè ad Corinthios: τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν, καθ' ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν. Sic [illegible] disertè in pluribus locis. Hæc omnibus aptè & copiose

copiosè dicendi studiosis debent esse commendatissima.

13. Antimetabole.

Videtur nonnihil accedere ad præcedentem Ἀντιμεταβολὴ, quam commutationem volunt, qua invertimus aliam sententiam per contrarium, ut: Esse oportet ut vivas: non vivere, ut edas. Ad Romanos: Μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν. Sunt qui hanc Inversionem dicunt.

14. Correctio.

Correctionem vocant alii Ἐπανόρθωσιν alii διόρθωσιν, cùm videlicet id, quod quasi lapsabundi diximus, aliud supponentes rectius seu magis idoneum, corrigimus, ut: Homo ille, bestiam potiùs dixeris, qui temulentia & libidine sua omnia conspurcavit. Cicero: Quas ille leges, si modò leges nominandæ sunt, ac non faces potiùs urbis & pestes reipublicæ. Sunt qui μετάνοιαν, sunt qui φορισμὸν vocant.

15. Hyperbole.

Speciem tropi nonnulli faciunt ὑπερβολὴν, quod excessum significat; nos inter schemata ponere maluimus, quòd voces in ea propriam significationem non mutent. Si cui secus visum fuerit, suum sequatur judicium. Fit autem Hyperbole, cùm id quod dicimus, fidem excedit. Usus ejus est in rebus quæ modū excedunt, ut si dicamus amplificando: aquilis velociores: aut minuendo, testudine tardior. Sic Paulus ad Colossenses, ubi dicit de Evangelio:

τοῦ ὄν-

παρόντος εἰς ὑμᾶς, καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ.

16. Periphrasis.

Familiaris quoque scriptoribus est Περίφρασις, hoc est, circumlocutio, cùm unũ verbum pluribus circũloquendo explicamus, ornatus aut honestatis gratia, & utroq; modo oratio venustè augetur. Fit subinde Notatione, vel circumstantiarũ, loci, temporis & aliarum usu, ut: Tempus erat quo prima quies mortalibus ægris, Incipit, &c. pro prima noctis vigilia. Interdum Ἐτυμολογία, ut: reddere urinam, pro meiere: exonerare alvum, pro cacare: amator sapiẽtiæ, pro philosopho. Interdum ὁρισμῷ, hoc est, finitione, ut si bonum & à Deo inspiratum affectum, pro virtute ponamus: Et Christum cum Paulo ad Corinth. Θεοῦ δύναμιν, καὶ Θεοῦ σοφίαν, dicamus.

17. Partitio, seu Distributio, & 18. Divisio.

Μερισμὸς Partitionem seu Distributionem sonat; cùm totum in partes secamus, ut: Totus monstrum est, oculi fœdi, os barbarum, humeri inæquales, pectus gibbosum, &c. Corinth. Ἑκάστῳ δὲ δίδοται φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον: ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως, & reliqua.

Affinis admodum est huic (nisi eandem dicere velis) divisio illa, quam διάλυσιν vocant, qua simpliciter diversa proponimus, sine aliquo toto, seu communi præmisso, ut: Vel avaritia ad furtum impulit, vel inopia: deinde causa subjungatur utriusque

triusque partis: non avaritia, à qua semper fuisse alienum declarat vitæ ratio: non inopia, quòd largè suppetant ei facultates. Paulus Cor. Νῦν χαίρω, οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν, &c. Quibus resolvit duplicem tristitiam, alteram salutarem, alteram mortiferam. Et in Jacob. Epistola: Οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ σοφία ἄνωθεν κατερχομένη, ἀλλ' ἐπίγειος, &c. quæ sequuntur adjecta causa.

19. Epanodos.

Ἐπάνοδος, Regressio (quæ & quibusdam πρόληψις dicitur, quòd sine Prolepsi, de qua dictum est in primo ordine, fieri non queat) tum fit, cùm toto præsumpto, diversitatem quandam in partibus ad verbũ totius regressi significamus, ut: Vicêre Romani, alios pugna navali, alios campestri: Paulus Corint. Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ Θεῷ ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις: οἷς μὲν ὀσμὴ θανάτου εἰς θάνατον. οἷς δὲ ὀσμὴ ζωῆς εἰς ζωήν.

20. Anthypophora.

Ἀνθυποφορὰ quam subjectionem vel objectionem interpretantur: tum fit cum aliquid nobis propositum vel objectum concedimus: sed aliud subjicimus, quo talem objectionem nobis tolerabilem ostendimus, ut: Fateor id quidem laboriosum esse, verùm admodum utile, imò necessarium fore probabo. Sic Paul. ad Philippenses: Συνέχομαι γὰρ ἐκ τῶν δύο, τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι: πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον; τὸ δὲ ἐπιμένειν ἐν τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς.

21. Præ-

21. Præteritio.

Παράλειψις est, cùm simulamus nos velle præterire, quod tamen maximè dicimus: ut, ne dicam interim (vel) ut taceam (vel) quid attinet commemorare, etiam vulgò prodita tua furta, tua stupra, tua flagitia? Sic ad Philemonem: Ἵνα μὴ λέγω σοὶ, ὅτι καὶ σεαυτόν μοι προσοφείλεις.

22. Occupatio.

Προκατάληψις, quàm alii Præsumptionem, alii Occupationem dicunt, figura est non modo oratoribus, verùm omnibus etiam scriptoribus necessaria, qua id quod nobis objici possit, aut lectoris animum tenet suspensum, priusquàm objiciatur, occupamus: aut tacite occurrimus quæstioni ut per Parenthesin apud Nasonem: Occupat hunc (vires insania fecerat) Ino, cùm prius de scopulo accessu difficillimo locutus esset. Sic Paulus ad Romanos, cùm gentes & Judæos æqualiter peccato obnoxios declarasset; Τί οὖν (inquit) τὸ περισσὸν τοῦ Ἰουδαίου; & reliqua ejusdem capitis. Per hanc quoque nonnunquam mitigamus, quæ liberius diximus, ut ad Galatas: Miror quòd tam cito transferimini ab eo qui vocavit vos per gratiam Christi, in aliud Evangelium, quod non est aliud, nisi quidam sunt turbantes vos, &c. Ne mireris puer, si hanc subinde à Grammaticis ἀνθυποφορὰν dici deprehendas, qui (nunquam re ipsa conveniunt) in nulla re minus, quàm in figurarum appellatione dissident.

23. Pr

23. Parenthesis.

Quia de ea interpositione (quam Παρένθεσιν communiter dicimus, alii etiam διάλυσιν. hoc est Dissolutionem nominant) jam facta est mentio, licèt ea vulgarior sit, quàm ut multis tractetur, sic eam describimus: Parenthesis est figura, qua diversa ratione aliquid sententiæ, quo dissolvi videtur, interponimus vel includimus. Virgilius:

Æneas (neque enim patriam consistere mentem, Passus amor) rapidũ ad naves præmittit Achatem. Ad Romanos ἢ ἀγνοεῖτε ἀδελφοί (γινώσκουσι γὰρ νόμον λαλῶ) ὅτι νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ.

24. Transitio.

Μετάβασις quoque familiaris est, & præcipuè epistolis Indicativis compositis scribendis, qua paucis monemus unde dixerimus, & unde cótinuò dicturi simus, ut: Hactenus tibi Amersfordianam obsidionem, & clamorem, & cladem paucis perstrinxi, nunc tibi Durenianã & expugnationem & stragem depingam. Item: Audivisti quàm sit honestum literarum studium, nunc quàm utile pariter ac jucundum sit audies.

25. Apodioxis.

Ἀποδίωξις, quam Rejectionem interpretantur, familiaris est oratoribus, qua nimirum eludunt tanquam dilutione, indignum aliquid ab adversario objectum, ut si dicamus: De hac re quid attinet dicere, cùm ad causam non multùm faciat? Et Hieronymus cùm perjurii argueretur ab adversario,

versario, propter datum in visione nocturna jusjurandum & non præstitum; somnia mea (inquit) mihi refert: & ad Romanos: Καθὼς φασί τινες ἡμᾶς λέγειν ὅτι ποιήσωμεν τὰ κακὰ, ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθὰ, ὧν τὸ κρῖμα ἔνδικόν ἐστιν.

26. Ætiologia. 27. Horismos.

Αἰτιολογίαν (Causam dicunt) adeò vulgaris est, ut nusquam apud doctos scriptores non occurrat: cùm videlicet propositioni alicui causam subjicimus: & præcipuam vim habet cum venustate sermonis, cùm ἐνθύμημα rhetoricum in se complectitur, ut si dicamus: Hic citra controversiam doctus evadet, quòd fœlici ingenio præditus perpetuò versetur in literis: διαλεκτικῶς autem sic: Hic perpetuò versatur in literis, doctus igitur evadet. Videatur Dialectica nostra de Enthymemate. Sic Paulus ad Romanos: φρόνημα τῆς σαρκὸς ἔχθρα εἰς θεὸν, τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ Θεοῦ, οὐχ ὑποτάσσεται. Sic, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum, &c.

Huc quoque referri potest Ὁρισμὸς, id est, Finitio, cùm non simpliciter, sed cum definitione tanquam certissima rei causa aliquid dicimus, ut: Nō est ista fortitudo, sed temeritas, quòd fortitudo cū ratione honesta contemptus sit periculi. Sic Paulus Romanis Magistratum timendum præcipiens, inquit Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστιν, ἔκδικος εἰς ὀργὴν τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι, & reliqua cum superioribus.

28. Homœosis cum speciebus.

Similitudo, quam Græci Ὁμοίωσιν, dicunt, quaq; rem

rem minus notam per alterius magis notæ similitudinem explicamus, & nonnihil ad amplificationem ejus facit, tres habet species.

Eicon.

Prima est imago vel Εἰκών, qua vel à nominis, vel ab animantis forma similitudinem ducimus, ut: Adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, &c. Sic: Os humerosque deo similis. Sic: ἐν τῇ πράξει τῶν Ἀποστόλων. Lu. Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. Volunt & hîc imagine esse; frons, supercilia, oculi, nares, labra, barba, & totius corporis habitus, nil præter crudelitatem præ se ferunt. Alij Hypotyposin vocant.

Parabola.

Secunda est παραβολὴ hoc est, Collatio, qua res diversi generis seu naturæ inter se comparantur, ut ostendatur aliquid vel appetendum, vel fugiendum, quales multæ sunt in Evangelio & alibi, ut: Sicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemosyna extinguit peccatum. Sumuntur autem ab ijs quæ fieri solent, aut fieri possunt. Sic Corinth. Καθάπερ τὸ σῶμα ἕν ἐστι, καὶ μέλη ἔχει πολλά &c. Huc quoque spectant Comicæ, Tragicæ, & aliæ poëtarum fabulæ. Item Apologi, [illegible] & id genus aliæ.

Paradeigma.

Tertia est Παράδειγμα sive exemplum, quo ex historijs seu rebus gestis docemus aliquid vel imitandum vel fugiendum: ut cùm ex Davidis adul-

 terio,

terio, dum cessaret ab exercitio bellico, otium vitandum suademus. Sic Paul ad Cor. Μὴ δὲ πορνεύωμεν, καθὼς τινὲς αὐτῶν ἐπόρνευσαν καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες. Videantur de hoc Schemate etiam ea quæ in Dialecticis nostris libro 4. de Paradeigmate præscripta sunt. Certè non est aliud Schema quod locupletiorem reddat orationē, & auditoribus etiam gratiorem, quàm παραβολὴ, & παράδειγμα, modò opportunè adhibeantur.

29. Gnome, & 30. Noëma.

Gnome vel γνωμὴ sententia est ad mores pertines, & per αἰτιολογίαν, ut plurimùm propositioni adijcitur, ut: Obsequium amicos, veritas odium parit. Omnis qui se exaltat humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Sic ad, Corinth. cùm dixisset Paulus: Qui gloriatur, in Domino glorietur, mox adjecit sententiam gnomicam: Οὐ γὰρ ὁ ἑαυτὸν συνιστῶν, ἐκεῖνός ἐστι δόκιμος, ἀλλ' ὃν ὁ κύριος συνίστησιν Ad hanc quoque accidere videtur Epiphonema, de quo in secundo ordine diximus.

Accedit quoque Noëma seu Νόημα, quod est intellectus aut consideratio. Est autem dictum per adagium ut plurimùm obscuratum, quod consideratione investigari solet audientis; eo siquidem tectè significamus, quod auditor per se divinet. Nam per ipsum, quod apertè non dicimus, intelligi volumus. Hac de causa à pluribus inter tropos recenseri solet. Hieron. Puella nobilis pari cogebatur, quod nulla ancilla pateretur. Item si

dicam

dicam: Quod ſcis, neſcias potiùs, quàm prodendo in te crabrones excites.

Sunt & aliæ quæ citari ſolent, ut, Μετάστασις, παρεκδιαστολή, παραμολογία, Ὁμοιοτελευτία, &c. quas, qui curioſus eſt, ex alijs petet.

Hæc vobis ſtudioſi adoleſcentes, quantum per ægritudinem & inter gladios licuit, exaravi, & pro primis rhetoricorum præceptorum rudimentis ad ſcribendas Epiſtolas ſufficere arbitratus ſum. Porrò de Pronunciatione, quæ eſt in vocis figura pro diverſo affectu, & in corporis motu, item de Memoria, quæ partim naturalis, partim artificialis eſt, prorſus nihil ſcribere tentabo, tum quòd ad rem Epiſtolicam non conducant, tum quòd ad abſolutum Rhetorices artificium duntaxat pertinere videantur. Qui hujuſmodi volet, ex Cicerone & Quintiliano requiret.

FINIS ARTIS Epiſtolicæ.

APPENDIX DE VENUSTA partium orationis compoſitione ſive ſtructura.

CUM plurimos videam adoleſcentulorum, qui tanto ſe doctiùs tum Epiſtolam, tum aliam rem quamlibet ſcribere putent, quanto partes orationis, hoc eſt, voces ipſas Grammatices

ticas in contextu confusiùs transponant, aliosque non nisi cum Grammaticorum præceptis humi repere (ne serpere dicam) non parùm doleam; operæ precium facturus mihi videor, si his lucubratiunculis nostris, de venusta Nominum, Verborum & aliarum orationis partium structura, paucula præcepta adijciam; ut & inertes hi ad mediocrem quandam orationis elegantiam stylum attollere, & illi confusaneam vocum disjectionem in planiorem, adeoq; plausibiliorem ordinem redigere discant. Inter quæ tamen id potissimùm observent, ut eandem sententiam varijs modis exprimere possint. Ut verbi gratia, quod simpliciter dicitur: Amo te multum, sic elegantiùs variare noverint: Mirificè te amo, summoperè te diligo, unicè te colo, amore summo te prosequor, te miro complector amore; & simili varietate, quam singulari artificio Erasmi Copiæ libro priori suppeditabunt. Cùm igitur Grammaticus & Rhetor contrario ferè situ & ordine partium orationis structura utuntur, venustæ dictionis studiosi observent hæc quinque præcepta sequentia.

Primum præceptum de supposito, verbo, & obliquo.

ABsoluta ratio plerunque ex supposito, verbo, & obliquo (quod appositum verbi nonnulli dicunt) constituitur. In quibus ut plurimùm orator venustè hunc ordinem servare consuevit, ut

ut videlicet obliquus in principio, suppositum in medio, & verbum in fine ponatur. Nam Grammaticus hoc ordine dicit: Cæsar occupavit civitatem munitissimam hostium, Orator fermè hoc ordine disponit: Munitissimam hostium civitatem occupavit. Si tamen obliquus sit nominis negativi, eleganter in calce ponitur, ut: Cæsare fortunatiorem legimus neminem.

Secundum præceptum, de Adjectivo & Substantivo.

INter adjectivum & substantivum genitivus à substantivo rectus venustè locatur, & inter adjectivum & substantivum genitivi casus, dictio regens eleganter inseritur, ut: Terrorem hostibus magna Cæsaris severitas incussit. Item alius casus, Magnum hostibus terrorem incussit. Sic quoque altero modo: Cæsareæ clementia majestatis pacem & tranquillitatem provinciis dedit. Grammaticus diceret: Magna severitas Cæsaris incussit terrorem hostibus, aut clementia Cæsareæ majestatis dedit pacem, &c. In alijs dictionem regentem dictio recta præcedet, ut: Cæsaris fortitudo victoria potitur.

Tertium præceptum.

PRæotereà, inter adjectivum, quod venustè præcedit, & substantivum quod sequi debet, nunc verbum Orator, nunc adverbium, nunc conjunctionem, nunc præpositionem solam, aut cum suo casu

 ponere

ponere solet, ut: Magnum profectò laborem Cæsar assumpsit, quem fermè ab ipsis ad nos venisse Gadibus aiunt, ut hostes suæ quidem majestati rebelles, nostris autem supra modum rebus infestos armis subigerit. Quam ob causam perpetuum illi amorem & gratiam debemus immortalem.

Quartum Præceptum, de Adverbijs & Præpositionibus.

ADverbia, Præpositionesq; cum suo casu, ubivis locorum aptius pro aurium judicio congruere videbuntur, ordinari possunt, venustius tamen ante verbum seu participium quod determinant, ut: Debitam pro contemptu suis hostibus diuque dilatam severitatem Cæsar tandem exhibuit, sed clementissime mitigavit.

Quintum præceptum, de Tum geminato.

UNi substantivo duo Epitheta, & uni Epitheto duo substantiva pulchrè subjunguntur per Tum, vel Et geminatum, hoc pacto: Cæsar tum fortis, tum prudens, immensis & laboribus & impendijs, Christianam rempublicam tum strenuè defendit, tum prudenter gubernavit. In quo exemplo vides etiam æqualis momenti clausulas per Tum, vel Et, copulari. Porrò, si clausulæ dispares sint, hoc est, si quod per unam significatur majus sive majoris momenti sit, & quod per alteram minoris, minor præcedere debet cum particu-

cula Cùm, & major ſequi cum particula Tum, hoc modo: Cùm omnes citra controverſiam terrarum principes nobis honorandi ſint: Cæſarem tamen invictiſſimum Carolum Quintum ſuſcipere, prædicare, & præcipuo quodam cultu venerari debemus, cùm propterexim iam in rebus Imperij diſpenſandis prudentiam, tum propter ſingularem ejus in Deum pietatem & religionem.

Hæc ita tibi tradita ſunt præcepta puer, ut in tyrocinij tui principio tantiſper eis aſſueſcas, donec ex doctiſſimorum obſervatione potiora apprehendas. Nec putes etiam tibi ſemper eadem mordicùs tenenda, ſed interim etiam ijs neglectis, ſecundùm ea quæ apud optimos authores legeris cum judicio proprias aures conſules.

***

FINIS.

Christo Jeſu gloria ſempiterna.

EPITOME PRÆCEPTIONVM DE PARANDA COPIA VERBORUM & rerum, per questiones breviter & loculenter tradita in usum studiosorum.

Quid est Copia?

EST facultas quædam, unam eandemque rem, cùm aliis atque alijs verbis efferendi, tam verò argumentorum & figurarum varietate augendi & locupletandi.

Quotuplex est Copia?

Duplex, Verborum & Rerum.

Quid est Copia Verborum?

Facultas, qua una eademq; sententia varijs modis efferri potest.

Quid est Copia Rerum?

Est facultas, qua brevis quædam sententia dilatatur, & uberiùs atque fusiùs explicatur.

Quibus in rebus consistit verborum Copia?

In Synonymia, Heterosi, Metaphora, reliquisque hoc genus variandi rationibus.

Quibus in rebus consistit Rerum Copia?

In congerendis, dilatandis, amplificandis argumentis, similibus, contrarijs, atque alijs hoc genus modis,

Quid

Quid interest inter Verborum & Rerum copiam?

Per Copiam Verborum oratio sola variatur, eadem manente sententia, nec augetur corpus orationis vel argumentum; Per copiam Rerum variatur & augetur argumentum vel materia orationis.

Ad quid conducit Copiæ exercitatio?

Primò ad vitandam ejusdem verbi aut sermonis iterationem. Secundò ad distinguendam varietate quadam orationem. Tertiò ad subitam ex tempore dicendi scribendiq; facultatem. Quartò ad enarrandos authores, ad vertendos ex alieno sermone, ad scribendum denique carmen.

De verborum Copia.

Quot sunt rationes variandi orationem per Verborum copiam?

Octodecim præcipue.

Quæ est prima ratio?

Synonymia, quæ in his verbis sita est, quæ diversa cùm sint, eandem omninò rem significant, ut ensis, gladius: domus, ædes: literæ, epistola.

Quæ est secunda ratio?

Enallage sive Heterosis, quæ duobus potissimùm constat modis. Aliàs enim pars ipsa mutatur, aliàs qualitas.

Quot modis mutatur?

Quinque.

Quibus?

Primò, verborum nomine permutatur, ut, Non dubito,

dubito, non eſt mihi dubium.

Secundò, verbum participio, ut Redama eum qui te amat. Amantem Redama.

Tertiò, gerundium gerundivo, ut: Ibo ad audiendum concionem: Ibo ad audiendam concionem.

Quartò, verbum ſupino, ut: Venit ereptum, pro venit ut eripiat.

Quintò. Adverbium nomine, ut: Frequenter eſt in aula, frequens in aula eſt.

Quot modis mutatur qualitas?

Duodecim.

Quibus?

Primò, ponitur numerus pro numero, ut: Romanus prælio victor, pro Romani victores.

Secundò, permutatur perſona, ut: Qui ſcire poſſes? pro, quî ſcire poſſet quiſpiam, apud Terentium.

Tertiò, variatur genus, vel nominis, ut: pileum & pileus: vel verbi, ut: lachrymat, pro lachrymatur.

Quartò, mutatur caſus, ut: Ejus rei venit in mentem, pro ea res. Dono te libro, dono tibi librum.

Quintò, variatur ſpecies nominis, velut cùm utimur vel abſtracto pro adjectivo, ut: magnitudo meritorum, pro merita magna, vel diminutivo lóco ſimplicis, ut: loquaculus pro loquax, vel aut comparativo aut ſuperlativo loco poſitivi, ut: triſtior pro triſtis, façundiſſimus, pro vehementer facundus: vel poſſeſſivo loco primitivi, ut iuxta ſententiam Homericam: pro juxta ſententiam Homeri.

Sextò, mutatur ſpecies verbi, velut cùm frequenta-

quentativum loco primitivi ponitur, ut: Dictito pro dico.

Septimò figura mutatur, & simplex pro composito ponitur, aut contrà, ut: ponere pro deponere: conscribere pro scribere.

Octavò mutatur tempus, ut: prædiceres, pro prædixisses: vicimus pro vincemus.

Nonò mutatur modus, ut: ne crede, pro ne credas: invenerit, accederit, pro inveniet, accidet.

Decimò, declinatio, ut: hilarus & hilaris.

Undecimò, conjugatio, ut: lavare & lavere.

Duodecimò, variatur dictio Epenthesi, ut: Mavortis pro Martis: Proparalepsi, ut: Dicier pro dici: Aphæresi, ut: Ruit omnia latè, pro eruit: Syncope, ut: dixti, pro dixisti: Apocope, ut: quid captant consili? pro consilij.

Quæ est tertia ratio?

Antonomasia, quæ constat nominis permutatio-ut: Pelides pro Achille, Dardanidæ pro Trojanis. Pœnus pro Annibale, apud Livium, Senex pro persona heri, apud Terentium.

Huc pertinet si quis appellativo proprij vice utatur, ut cum Apostolum dicimus pro Paulo, Servatorem pro Christo. Item proprio, appellativi loco, ut: Verrem pro fure, Thrasonem pro glorioso, Catonem pro sapiente.

Quæ est quarta ratio?

Periphrasis, quæ pluribus fit verbis, ut: Eloquentiæ Romanæ princeps, pro Cicerone: Trojani belli

belli ſcriptor, pro Homero.

Quot modis fit Periphraſis?

Tribus.

Quibus?

Etymologia, Notatione, & Finitione.

Quomodo Etymologia?

Cùm nominis rationem explicamus, ut Homo ſapientiæ ſtudioſus, pro philoſopho. Qui literas docet, pro Grammatico.

Quomodo Notatione?

Cùm notis quibuſdam accidentium rem quampiam deſcribimus, ut ſi quis iram intelligens, animi aut bilis efferveſcentiam dicat.

Quomodo Finitione?

Cùm quid res ſit, oſtendimus, ut: Ars benè dicendi, pro Rhetorica: Animal rationis particeps, pro homine.

Quæ eſt quinta ratio?

Metaphora.

Quid eſt Metaphora?

Eſt cùm vox à nativa, propriaq; ſignificatione ad non propriam tranfertur.

Unde ſumuntur Metaphoræ?

Primò, à ſenſibus corporis ad animum. A viſo, ut: videre, pro intelligere. Ab auditu, ut: audire, pro obtemperare. Ab olfactu, ut: odorari, pro indagare. A guſtu, ut: devorare, pro rem acerbam, velut citra ſenſum, perferre. Secundò, a bruto ad hominem, ut: oblatrare, pro obtrectare: aut contrà

trà ab homine ad brutũ, ut si quis canem assentatorem, leonem ambitiosum, vulpem perfidum dicat. Tertiò, ab animali ad non animal, ut: Vertex mõtis, Iratum mare: aut contrà à non animali ad animal, ut: viridis ætas, ambo florentes ædibus, apud Virgilium. Quartò ab animali ad animal, ut si quis cornũ sui inequitantem dicat. Quintò, ab animato ad inanimatum, ut si quis orationem fluere dicat.

Metaphora in simplici nomine interdum sita est, ut si quis hominem ventri addictum, pecudem appellet. Interdum in Epitheto, ut: Florida ætas. Interdum in verbo simplici, ut: Avolat ætas, labuntur anni. Interdum additur quiddam, quod Metaphoram explicet, ut: Omnes incenduntur ad studia, gloria.

Quæ est sexta ratio?

Allegoria.

Quid est Allegoria?

Est cùm tota ratio aliud verbis, aliud sensu præ se fert, quæ Metaphora perpetua dici potest, ut: Flamma fumo est proxima. Hic aliud verbis, aliud sensu ostenditur, videlicet, in tempore cavendum esse periculum, & vitandam mali occasionem,

Quæ est septima ratio?

Catachresis.

Quid est Catachresis?

Est cùm propter necessitatem abutimur vocabulo in significatu non proprio & suo, ut cùm piscinam dicimus, in qua lavamus, nec tamen pisces

insunt:

insunt: Latinè Abusio. Addunt quidam hoc loco Onomatopœjam, quæ fictio dici potest, ut: Taratantara, pro voce tubæ. Ad quam formam pertinet Paragoge, id est, deductio ac derivatio novorum verborum ex analogia sumpta, ut: Syllaturire, pro eo quod est Syllæ mores imitari velle. Interdum ejusdem dictionis varia est Paragoge, ut voluptuosus, & voluptuarius, Edax & edo. Homunculus, homulus, homuncio. Pauxillum & paucula. Quorum observatio copiam orationis non mediocriter adjuvabit. Addunt quoque Metalepsin, qua gradatim itur ad id quod ostendimus, ut: Post aliquot mea regna videns mirabor aristas. Nam per aristas intelligit messes, per messes, æstates, per æstates intelligit annos. Latinè transumptio vel transmutatio.

Quid est octava ratio?

Metonymia, hoc est, Transnominatio, cùm vicinio vocabulo pro vicino utimur.

Quot modis fit Metonymia?

Quinque.

Quibus?

Primò, cùm inventorem pro re subjecta ponimus, ut: Cererem pro cibo, Liberum pro vino, pro libidine Venerem. Secundo, cùm id quod continet pro eo quod continetur, ut: Epotum poculum apud Ciceronem, pro Cluent. Aut contrà, id quod continetur, pro eo quod continet, ut Virgil. Jam proximus ardet Ucalegon, pro domo Ucale-

Ucalegonis. Tertiò, cum ex efficiente effectum significamus, ut melior remis, pro velocitate, quæ fit remis, Aut contrà, ut : Frigus pigrum, audax juventa. Quartò, cùm ducem ponimus pro his, qui subsunt, ut ab Annibale cæsa sunt apud Cannas sexaginta millia, id est, ab ejus exercitu. Quintò, cùm authorem pro opere ponimus, ut cùm dicimus : Plinium semper in manibus habendum.

Quæ est nona ratio ?

Synecdoche, qua pars pro toto, vel totum pro parte sumitur, Latinè intellectionem verterunt.

Quot modis fit Synecdoche ?

Sex.

Quibus ?

Primò, quoties ex uno plures intelligimus, ut : Pœnus fugatus, pro Pœni.

Secundò, cum ex parte totum, ut : Tectum pro domo, aut contra, ut : Fontemque, ignemque ferebat, pro aquam è fonte haustam.

Tertiò, cùm è specie genus, ut : Iracundior Adria, pro quovis mari, apud Horatium.

Quartò, cùm ex materia rem confectam, ut : ferrum pro gladio, abies aut pinus pro navi.

Quintò, cùm è præcedentibus sequentia, ut : subdidit equo calcaria, pro cucurrit.

Sextò, cum quoquo modo aliud ex alio intelligitur, ut : Vixerunt, pro mortui sunt. Fuimus Troes, pro jam actum est de nobis.

Quæ est decima ratio ?

Isodynamia, id est, æquipollentia.

Unde

Unde constat Isodynamia?

Vocibus contrarijs, & negationis vel additione vel detractione, ut: Vir egregiè doctus, vir minimè indoctus. Omnia fecit, nihil non fecit. Placet, non displicet. Accipio conditionem, non repudio conditionem.

Sunt autem pugnantia triplicia, Contraria, ut: Amor, odium, Privativa, ut: Cæcus, videns. Contradictoria, ut: Nolo, volo: doctus, non doctus: Probat, non probat.

Quæ est undecima ratio?

Comparativa, in quibus fit Isodynamia citra negationem, translatis tantùm partibus, ut: Minoris facit famam, quàm pecuniam. Pluris facit pecuniam, quàm famam. Anteponit famam pecuniæ. Posthabet pecuniam famæ.

Quæ est duodecima ratio?

Relativa, ut: Uxor illius esse non vult, non vult illum maritum. Hoc me docuisti, hoc ex te didici.

Quæ est decimatertia ratio?

Auxesis, quæ hic est amplificatio verbi solùm, hoc est, cùm amplificandæ rei gratia verbum atrocius subjicimus, loco proprij, ut cum latronem dicimus qui sit improbus, mutum qui nihil respondeat.

Quæ est decimaquarta ratio?

Hyperbole.

Quid est Hyperbole?

Est quædam rei supra fidem amplificatio, ut: Ocior Euro, Fulminis ocior alis, Vix ossibus hærent.

Quæ

Quæ est decimaquinta ratio?

Meiosis, quæ est extenuatio incredibilis, ut cum attigisse dicimus eum, qui pulsavit: Læsisse, qu vulneravit.

Quæ est decimasexta ratio?

Compositio, qua situs & ordo verborum consuetus mutatur.

Quibus in rebus sita est?

Asyndeto, ut: veni, vidi, vici. Polysyndeto, ut Ter. Stertit noctesque & dies. Zyzeugmeno, quoties ad unum verbum plures sententiæ respondent. Id fit trifariam. Aut cùm verbum ipsum antecedit, ut: Deflorescit forma vel morbo, vel ætate. Aut cùm sequitur, Vel morbo vel ætate forma deflorescit. Aut cùm ponitur verbum in medio, ut: ætate forma deflorescit, vel morbo.

Huc pertinent, cum ex oratione simplici duplicem facimus, aut contrà, ut: Omnia tua mihi debes: quicquid habes, id omne mihi debes.

Quæ est decimaseptima ratio?

Syntaxis, cùm è constructione quædam sermonis varietas existit, ut: multa pecunia, multum pecuniæ. Tota nocte potavit, potavit totam noctem.

Quæ est decimaoctava ratio?

Mutatio figuræ, quæ alio atque alio affectu ac veluti habitu profertur oratio. Per interrogationem, ut: Non est miserum mori: usque adeò ne mori miserum est? Ironiam, ut: Non hoc curat populus, Id populus curat scilicet. Admirationem, ut: Multum homini homo præstat, Dij immortales, homini

homo quid præstat? Dubitationem, ut: Contemnit & Deos & homines, Haud scio, magisne Deos contemnat, an homines. Adjurationem, ut: Non aliter scribo, quàm sentio, Ne sim salvus, si aliter scribo ac sentio. Abominationem, ut: Ista nunquam cogitavi. Dij meliora, quam ut ista cogitârim. Exclamationem, ut: Bruti literæ amanter scriptæ: ô Bruti amanter scriptas literas. Occupationem, ut: Virgines cōplures vitiavit, ut interim de Vestali polluta sileam. Subjectionem, ut, Cum & genere sis, & re nulla, nullis literis, nulla forma, ingenio nullo, quid est, cur te adeo jactes? Per subjectionem hoc modo: Quid habes cur tam sis insolens? Natalium splendorem? atqui genere es obscurissimo, Opes? at vel Iro ipso es pauperior. Sic idem de cæteris. Est enim subjectio, cùm nobis ipsis respondemus.

Primi Supini variatio.

Quot modis primum Supinum variatur?

Sex.

Quibus?

Primò per gerundium, ut: Venit ereptum virginem, Venit ad eripiendum virginem, Secundò per gerundivum, ut: Venit ad eripiendam virginem, Tertiò, per gerundium in di, ut: Venit causa eripiendi virginem, quod & ipsum per gerundivum fieri potest, ut: Venit causa eripiendæ virginis. Quartò, per verbum, ut: Venit ut eripiat virginem

nem. Quintò, per participium, ut: Venit erepturus virginem. Sexto, per Infinitivum, ſed Græca conſuetudine, ut: Venit eripere virginem.

Variatio Imperativi.

Quot modis variatur Imperativus?

Duobus.

Quibus?

Primùm per ſubjunctivum, ut: Saluta, fac, ut ſalutes. Secundò, per futurum Indicativi, ut: Vale. valebis.

Variatio Futuri.

Quomodo variatur Futurum?

Per verbum ſubſtantivum, ut: Pœnitebit te olim, futurum eſt ut te pœniteat. Spero te gravisurum facto, ſpero futurum ut facto gaudeas.

Quos modis effertur hæc oratio (While we ſtudie) *& ſimiles?*

Tribus.

Quibus?

Primò per præpoſitionem, ut: Inter ſtudendum.

Secundò, per duos ablativos abſolutè poſitos. ut: Studentibus nobis.

Tertiò, per verbum ſubjunctivi modi, ut: Dum ſtuderemus.

Quot modis effertur generalis propoſitio?

Quatuor.

Quibus?

Primò proprijs ac peculiaribus ſignis, ut: Omnibus

nibus eſt moriendum.

Secundo, per Iſodynamiam, ut: Nemini non eſt moriendum.

Tertiò, per interrogationem, ut: Cui non eſt moriendum? Quis eſt, cui non ſit moriendum?

Quartò, per ſignum infinitum, ut: Haud eſt ullus, cui non ſit aliquando moriendum.

Superlativi variatio.

Quomodo variatur ſuperlativum?

1. Per comparativum, affirmativè & negativè, ut: Vir omnium humaniſſimus, Affirmativè: Vir cæteris omnibus humanior, ſed inuſitatius, Negativè, ut: Nemo hoc viro humanior. 2. Per Syntaxin: Nemo quàm hic vir humanior. 3. Per Periperaſin, Vir, quo non humanior alter, Vel per neutrum genus, Nihil hoc viro humanius. 4. Per interrogationem, Quis hoc viro humanior? Vel per neutrū genus, Quid hoc viro humanius? 5. Per ſignum infinitum, ut: Haud eſt ullus hoc viro humanior. Vel per neutrū genus, Haud eſt quicquam hoc viro humanius. 6. Per Syntaxin caſus ſuperlativi. Vir omnium humaniſſimus, Vir inter omnes humaniſſimus, Vir ex omnibus humaniſſimus. 7. Per periphraſin, Vir maximè omniū humanus. 8. Per Heteroſin ſpeciei, ut: Summa eſt viri humanitas. 9. Per verbum ſuperare, vincere, antecellere, præſtare, & ſimilia, ut: Hic vir omnes humanitate ſuperat, Facile omnes vincit, Longè præſtat, Hunc virum ſuperat humanitate

nitate nemo. 10. Per verbum passivum, ut: Hic vir humanitate non facilè superatur à quoquam 11. Per interrogationem, ut: Quem non hic vir humanitate vincat? 12. Per contrarium, ut: Hir vir humanitate nulli cedit. 13. Per hetorosin figuræ, De humanitate quis non huic viro concedit? 14. Per comparativa. Hic vir omnibus humanitate superior. 15. Per contrarinm, Hoc viro nemo non humanitate inferior? Hic vir nulli humanitate secundus. 16. Per Isodynamiam, ut: Vir minimè omnium inhumanus. 17. Per exclamationem, O singularem viri hujus humanitatem! 18. Per admirationem, Dij boni, quanta est viri hujus humanitas! 19. Per adjurationem, Ne vivam, si quid unquam vidi hoc viro humanius. 20 Per particulas Tam & Quam, ut: Nemo tam humanus, quàm hic vir. Per perindè & atque, ut: Quis perinde humanus, atque hic vir? Per æquè atque, ut: Haud est quisquam omnium æquè humanus, atque hic vir. Per adeò, ut: Vir adeò humanus, ut nemo sit cum eo conferendus, Per ita, ut: Nemo ita hnmanus, ut hic vir, 21. Per Heterosin speciei, ut: Ea viri hujus est humanitas, ut ei nemo sit æquandus. Vel, Singulari in omnes humanitàte, &c. Per Isodynamiam, ut: Vir humanitate præditus haud vulgari. Per Hyperbolen, ut: Vir non humanus, sed ipsa penè humanitas. 22. Per Periphrasin. Vir maximè humanus, Vir minimè inhumanus. 23. Per Auxesin, ut: Vir incredibili humanitate, Vir exemplum

humanitatis, quomodo Terentianus Simo, exemplum continentiæ dixit, & Cicero innocentiæ exemplum, de Rutilo loquens.

Connectendi particulæ.

Quæ sunt connectendi particulæ?

Primùm, deinde, præterea, adhæc, quid quòd, denique, quinetiam, posthac, postremo, adde his, huc pertinet.

Da Exemplum.

Cicero. Quæro igitur, vester Deus primùm ubi habitet? Deinde quæ causa eum loco moveat, si modò movetur aliquando? Præterea, cum hoc proprium sit animantium, ut aliquid appetant, quod sit naturæ accommodatum, Deus quid appetat? Ad quam denique rem motu mentis ac rationis utatur? Postremò, quomodo beatus sit, quomodo æternus? libro 1. de natura Deorum.

Transitionum Formulæ.

Unde sumuntur Transitionum Formulæ?

1. Ab Æquali, ut: Erant hæc jucundissima, neque minus voluptatis attulerunt illa.

2. Ab inæquali, ut: Audistis gravissima, sed audietis graviora.

3. A simili, ut: Hæc perfidia designavit, cujus generis sunt & illa, quæ Romæ nuper perpetrasse dicitur.

4. A contrario. Sed hæc privatim, nunc quæ publicè. Sed hæc juvenis peccavit, nunc senis virtutes audietis.

5. A

5. A diversis. De moribus habes, nunc de doctrina reliquum est, ut dicamus.

6. Quasi per occupationem ut: Jam ad reliqua properabimus, si prius illud adjecerimus.

7. Per reprehensionem, ut: Quorsum nos transversos abripuit dolor? Ad rem redeamus.

8. A consequentibus, sive relativis, ut: Habes quid in illum contulerim beneficiorum, nunc quam gratiam retulerit, audi.

Quid est transitionis usus?

Ut & quid dictum sit, admoneat, & ad reliqua cóparet auditorem, atq; ita lucem adferat dicendis.

Decem generalia commutandæ & variandæ orationis præcepta.

Quot sunt generalia commutandæ & variandæ orationis præcepta?

Decem.

Quæ sunt?

1. Primum omnium res ipsa Latinis aptisq; verbis efferenda est, ut: Hic est optimè de te meritus.

2. Deinde mutatorijs verbis utendum, si qua quæ idem efficiant, reperiantur.

Idque fit per:
- Synonymiam,
- Heterosin,
- Antonomasiam,
- Periphrasin, quæ constat:
  - Etymologia,
  - Notatione,
  - Finitione.

Per Synonymiam, ut: Plurima extant hujus in te

 bene-

beneficia, Per Heterosin partis, verbo nomine permutato, ut; Maxima sunt hujus erga te merita. Personæ & partis simul, ut: Quinto Fabius plurimum debet, Quinto Fabius bona plurima accepta refert. Figura, ut: Hic est optimè de te promeritus. Per Periphrasin activè, ut: Hic te summus beneficiis affecit, Hic maxima in te officia contulit. Passivè, ut: Tu summis es ab hoc beneficijs affectus, Ab hoc multa & præclara in te beneficia collata sunt.

3. Mox ubi propria deficient, trāslatis utendum est.

Id fit per { Metaphoram, Allegoriam, Catachresin.

Per Metaphoram activè, ut incredibile est, quantis hic te beneficijs obligaverit, obstrinxerit, devinxerit. Passivè, Magnis hujus beneficijs atq; meritis obligatus es, obstrictus, devinctus. In quibus etiā cōpositio est, ex oratione simplici, facta duplex.

4. Quòd si translatitia quoque desint, si activa oratio fuerit, vertenda in passivam, ut: Hic plurimis te beneficijs affecit: plurimis ab hoc affectus es beneficijs.

5. Postea verba in nomina inde deducta, aut in participia commutabimus, ut: Multa extant hujus in te merita.

6. Substantiva adjectivis ab ijsdem deductis, adjectiva verò, si quæ hinc veniunt, abstractis permutabimus, ut: Immensa est hujus erga te beneficentia & benignitas, Est & hìc heterosis speciei.

7. Ubi

7. Ubi modò adverbia in nomina, modo nomina in alias atque alias partes orationis commutaverimus, tum, aut per contrarium dicemus, aut orationem aientem in negantem commutabimus, aut contrà, per Isodynamiam, ut: Tu singularia ab hoc beneficia habes. Non vulgaria hujus extant in te beneficia.

8. Si quid simpliciter, & pronunciativè dictum est.

Per Ironiam { Interrogationem, Dubitationem, Admirationem, Abominationem, Adjurationem, Exclamationem } efferimus.

Per Interrogationem, ut: Quid est, quod tu huic non pro suis immortalibus erga te meritis debeas? Admirationem, ut: Dij boni, quantum hic in te beneficiorum contulit, quanta hujus in te merita sunt? Hic etiam per syntaxin oratio variatur. Exclamationẽ, ut: O singularem & propè incredibilẽ hujus in te beneficentiam. O egregia & pœnè divina hujus erga te merita. Hìc orationi alius quasi vestitus atque habitus datus est, per figuræ mutationem.

9. Post hæc paulo liberiùs totam orationem vertere licebit, ut vel unam dictionem pluribus verbis circumeas per Periphrasin, vel è simplici oratione duplicem facias per compositionem, quam vocant, ut: Tu huic pro eo ac meritus de te est, gratiam referre nunquam potes. Hic adeò de te bene meruit,

meruit, ut egtegijs ejus in te officijs reſpondere nullo modo poſſis.

10. Poſt alia omnia, ſimilitudinibus interim atque exemplis uti licebit. Variatur quoque hæc ſententia per Iſodynamiam hoc modo: Hujus tu ſummis beneficijs uſus es. Non mediocria ſunt hujus erga te merita. Et per hyperbolen & Auxeſin, ut: Divina atque immortalia ſunt hujus erga te merita. Hic egregiè in te beneficus, & benignus fuit. Et per relativa, ut: Hic maximum tibi beneficium dedit. Tu ab hoc beneficium maximum accepiſti. Hic tibi ſumma beneficia tribuit. Huic tu ingentia beneficia debes. Hujus plurimum merito ipſius debes. Hic te maximis beneficijs ornavit. Hæc de verborum copia.

De Copia rerum, ſeu ratione locupletandæ ſententiæ.

Quot ſunt rationes copiæ rerum, ſeu locupletandæ ſententiæ?

Duodecim.

Quæ eſt prima?

Eſt cùm aut ſpecies, vel partes enumeramus, aut ſpeciem cum genere conſerimus.

Quot ſunt hujus rationis ſpecies ſeu formæ?

Tres.

Quæ?

Diviſio, Partitio, Speciei cum genere collatio.

Quid eſt Diviſio?

Eſt, cùm quod ſummatim ac generatim dici poterat,

poterat, id latius explicatur, atque in ſpecies diducitur, ut: Rem univerſam luxu perdidit. Hoc ſic dilatabitur, Quicquid vel matris, vel patris nomine, hæreditate obvenerat, quicquid aliorum affinium morte advenerat, quicquid ex uxoris dote, quæ quidem neutiquam erat vulgaris, acceſſerat, quicquid ex legatis accreverat (accreverat autem permultum) quicquid peculij caſtrenſis conflaverat, pecuniam omnem, vaſa, veſtes, fundos, agros, unà cum ipſis & villis & pecoribus: breviter, rem omnem, ſeu mobilem, ſeu ſoli, denique familiam etiam ipſam, quotidianis commeſſationibus, ſumptuoſis obſonationibus, nocturnis perpotationibus, popinis, cupedijs, unguentis, alea, luſibus, paucis diebus ita abſumpſit, abligurivit, obſorbuit, ut ne teruncium quidem ſibi reliquum fecerit. Hîc dio illa verba, Rem univerſam, & luxu perdidit, ſuis partibus explicantur.

Quid eſt partitio?

Eſt quoties totum, quod non formis, ſed partibus conſtat, in eaſdem diducitur, ut: Totus commaduit, A ſummo capillo ad imum uſque calcaneum pluvia commaduit. Caput, humeri, pectus, venter, tibiæ, totum denique corpus pluvia diſtillabat.

In his duabus formis, ſimul & initio ſumma rerum præponenda eſt, & eadem alia ſermonis ſpecie repetenda, & ita redeundum ad genus, quaſi ſingulis enumerandis jam ſimus defatigati, etiamſi nihil erat præteritum. Prætereа cavendum, ne partium ordinem

ordinem confundamus tumultuaria verborũ congerie, ſed vel ordine ſcito, vel apta diſtributione, vel eleganti deſcriptione legentis aut audientis tædium excludamus.

Quid eſt ſpeciei cum genere collatio?

Eſt quoties de ſpecie loquentes, genus adjungimus, id quod ferè fit amplificandi gratia, ut: Quum omnis eruditio plurimum adfert & ornamenti, & adjumenti mortalibus, tum præcipuè philoſophia. Item: Omni quidem ætati fœda eſt libido, verùm ſenectuti multò fœdiſſima. Item: Cum omnibus in rebus plurimum habet momenti, tum præcipuè in bellis prudentia. Simplex enim erat, prudentiam in bellis plurimum habere momenti.

Quæ eſt ſecunda locupletandæ ſententiæ ratio?

Modus, vel enumeratio antecedentium, hoc eſt, quoties non contenti ſemel exitum rei proponere, ex quo reliqua quæ præceſſerunt, per ſe queant intelligi, ſingulatim ea quoque commemoramus, per quæ ad exitum perventum eſt, ut Catilinæ nefarios conatus M. Tullius Cicero conſul ſua ſagacitate ſtatim odoratus, ſingulari vigilantia perveſtigavit, ſumma prudentia deprehendit, miro in Rempub. ſtudio prodidit, incredibili eloquenia convicit, graviſſima authoritate repreſſit, armis extinxit, magna felicitate ſuſtulit.

Quæ eſt tertia ratio?

Cauſæ, vel enumeratio cauſarum, quoties rem non nudam exponimus, ſed altiùs etiam cauſam repe-

repetimus, à quibus initijs sit profecta. Ut si quis in bello quopiam suscipiendo addit quæ fuerint simultatis causæ, quis instigator, quæ suscipiendi belli occasio, quæ vincendi spes, quæ utriusque fiducia.

Exempla passim obvia sunt in Poëtis & historicis, præsertim in Livio.

Quæ est quarta ratio?

Comitantia & sequentia rem, vel enumeratio effectuum & consequentium, hoc est, quoties non simpliciter proponimus negotium, sed enumeramus etiam illa, quæ negotium comitantur, vel consequuntur, ut: Antonius causa belli civilis fuit, trium exercituum populi Romani interfectorum, clarissimorum civium interitus, afflictæ senatus authoritatis, omnium denique malorum, quæ videmus. Ex secunda Philippica Ciceronis.

Quæ est quinta ratio?

Hypotyposis, vel descriptio rerum, personarum, locorum, temporum, qua utimur, quoties vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi gratia rem non simpliciter exponimus, sed ceu coloribus expressam in tabulis spectandam proponimus, ut nos depinxisse, non narrasse, lector spectasse, non legisse videatur.

Quomodo id præstari poterit?

Si prius ipsi totam rei naturam, omnesque circumstantias, ac veluti faciem animo illustremus. Deinde ita verbis ac figuris idoneis effingamus, ut quàm maximè fiat evidens, perspicuaque lectori.

Quo-

Quomodo locupletabimus orationes rei descriptione?

Quum id quod fit, aut factum est, non summatim aut tenuiter exponemus, sed omnibus fucatum coloribus ab oculos ponimus.

Quibus rebus constant descriptiones rerum seu Hypotyposes?

Circumstantiarum explicatione, collationibus, similibus, dissimilibus, imaginibus, metaphoris, allegorijs, & si quæ præterea sunt figuræ, quæ rem illustrant, item epithetis.

Exemplum.

Expugnata est civitas, apparebant effusæ per domos ac templa flammæ & ruentium tectorum fragor & ex diversis clamoribus unus quidam sonus, aliorum fuga incerta, alij in extremo complexu suorum cohærentes, & infantium feminarumque ploratus, malè usque in illum diem servati fato senes, tum illa prophanorum sacrorumque direptio, efferentium prædas, repetentiumq; discursus, & acti ante suum quisque prædonē catenati, & conata retinere infantem suum mater, & sicubi majus lucrum est, pugna inter victores.

Unde petuntur descriptiones personarum seu Prosopopæiæ?

Ab omnibus circumstantijs, præcipuè verò ab his, Natione seu patria, ut: Pœnus fœdifragus, Mollis Atheniensis.

Ab ætate, ut: Juvenis prodigus.

Fortuna

Fortuna, ut: Fastuosus dives.
Studijs, ut: Gloriosus miles.
Item à communibus affectibus, ut: Quo sit animo pater in liberos, maritus in uxorem, &c.

Quomodo locupletatur oratio locorum descriptione?

Quoties tota loci facies veluti spectanda depingitur, ut: Urbis, montis, regionis, fluminis, templi, domus. Frequenter à locorum descriptionibus narrationum sumitur exordium.

Quot modis utimur descriptione temporis, seu Chronographijs?

Quatuor.
1. In narrationum Exordijs.
2. Gratia delectandi, veluti cùm Poetæ diem, noctem, auroram, aut crepusculum exprimunt.
3. Causa amplificandi, ut noctis descriptio apud Virgilium lib. 4. ad amplificandum dolorem Didonis pertinet.
4. Causa probandi ut descriptiones interdum veris, hyemis, autumni, æstatis, &c.

Mixtæ sunt quoties temporum qualitates exponimus, puta, pacis bellici: simul cum ostendimus, quæ virtutes, aut quæ vitia tum maximè maluerint.

Quæ est sexta locupletandi ratio?

Egressio, Græcè παρέκβασις.

Quid est Egressio sive παρέκβασις?

Est, definitore Quintiliano, alicujus rei, sed ad utilitatem causæ pertinentis, extra ordinem excurrens

excurrens tractatio.

Quot modis adhibetur?

Quinque.

Quibus?

Aut laudandi gratia, aut vituperandi, aut ornandi, aut delectandi, aut præparandi.

Unde sumuntur Egressiones?

Ab expositione rerum gestarum, à descriptione locorum, regionum, personarum. Item a tractatione fabularum, apologorum. Præterea à locis communibus, quoties amplificandæ rei gratia, vel in vitia, ut luxuriam, libidinem, avaritiam, & id genus alia dicimus: vel quoties virtutes, ut frugalitatem, continentiam, studia literarum, pietatem, taciturnitatem laudibus efferimus.

Quæ est septima locupletandi ratio?

Epitheta.

Quid sunt Epitheta?

Nomina adjectiva, & quæcunque alia, quibus proprietas quædam attribuitur, quocunque pacto non personis tantum, verumetiam rebus, ut: Præceps inventa, Esca malorum voluptas, Vitæ magistra historia.

Ubi adhibentur Epitheta?

In poëmatis, in quibus & naturalibus uti licet, ut: Candida Nix, Liquidi fontes.

In prosa oratione non oportet adhibere, nisi emphasin quandam habeant, & ad rem propositam pertineant, ut: Non impetrabis causam tam iniquam ab Aristide justissimo. Tuo consilio no-

bis

bis ſubveni vir prudentiſſime.

Quæ eſt octava ratio?

Circumſtantiæ, quas Græci Periſtaſes vocant.

Quotuplices ſunt circumſtantiæ?

Duplices, Rerum & perſonarum.

Quæ ſunt circumſtantiæ Rerum?

Cauſa, locus, occaſio, inſtrumentum, tempus, modus, atque id genus aliæ.

Quæ ſunt circumſtantiæ Perſonarum?

Natio, patria, ſexus, ætas, educatio, diſciplina, habitus corporis, fortuna, conditio, animi natura, ſtudium, anteacta commotio, conſilium, nomen.

Adquid conducit aptus & tempeſtivus circumſtantiarum uſus?

Ad amplificandum atque extenuandum, ad evidentiam, ad confirmationem & probabilitatem. Facit enim, ut tota oratio denſis ac crebris argumentis undique differta ſit, & communita.

Quæ eſt nona dilatandi ratio?

Amplificatio.

Quot ſunt amplificationis formæ?

Præcipuè quatuor.

Quæ eſt prima?

Eſt quæ conſtat incremento, hoc eſt, quoties gradibus aliquot pervenitur, non modò ad ſummum, ſed interim quodammodo ſupra ſummum: ut, Facinus eſt civem Romanum vincere, ſcelus verberare, propè parricidium necare; quid dicam, in crucem tollere?

Ad hoc genus pertinet, cũ congeſtis ordine quodã circumſtantijs, in contexu & curſu ſemper prio-

 re

re majus insequitur; ut Cicero 2. Philip. de vomitu Antonij: O rem non visu modo fœdam, sed etiam auditu: si inter cœnam in tuis immanibus illis poculis hoc accidisset, quis non turpe diceret? In cœtu vero populi Romani, negotium publicum gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is frustris esculentis, vinum redolentibus, gremium suum & totum tribunal implevit.

Quæ est secunda forma?

Comparatio, quæ fit vel fictione, ut: Servi meheclè mei, si me isto pacto metuerent, ut te metuunt omnes tui, domum meam reliquendam putarem. Vel exempli collatione, quoties proposito velut simili exemplo efficimus, ut id quod axaggeramus, aut proximum illi, aut par, aut majus etiam videatur, ut: Quantò est Oppianicus in eadem injuriâ majore supplicio dignus? Si quidem illa (Milesia) cùm suo corpori vim attulisset, seipsam cruciavit: hic autem idem illud effecit per alieni corporis cruciatum. Cicero in oratione pro Cluentio.

Loquitur hîc de Milesiâ quadam muliere, quæ pro abortu pecuniam accepit à secundis hæredibus. Ita Oppianicus etiam uxorem Marij precio induxerat, ut prolem suam, quam in utero gestabat, veneno perderet.

Id hoc autem genere non solùm tota totis, sed etiam partes partibus comparantur, ut Cicero: An verò vir amplissi. Scipio Tiberium Gracchum mediocriter labefactantem remp. privatus interfecit: Catilinam

Catilinam orbem terrarum cæde atque incendio vastare cupientem, nos Consules perferemus?

Quæ est tertia forma?

Ratiocinatio, qua amplificando, aliud ex alio colligitur, hoc modo: Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tantū vini in Hippiæ nuptijs exhauseras, ut tibi necesse esset in populi Romani conspectu vomere. Colligitur enim quantum vini biberit Antonius, quod illa totius corporis gladiatoria firmitas nequiverit ferre, & concoquere.

Hoc pertinet, quoties, res atrocissimas elevamus consultò, quò graviora videantur, quæ secutura sunt: ut Cicero septima actione in Verrem: Levia sunt hæc in hoc reo. Metum virgarum Navarchus nobilissimæ civitatis precio redemit. Humanum est, &c. Hic atrocissimum quiddam expectetur necesse est, cui hæc, quæ sunt atrocia, comparata, humana atque usitata videantur.

Quæ est quarta forma?

Cum amplificamus congerie verborum ac sententiarum idem significatium, ut Cicero pro Ligario. Quæ tua mens? oculi? ardor animi? quid cupiebas? Hìc velut acervo crevit oratio. Idem fit interim omnibus altiùs atq; altius insurgentib. ut in hoc exemplo: Aderat janitor carceris, carnifex prætoris, mors, terrorq; sociorum, & civium Romanorum, lictor Sextius. Amplificamus etiā quasi correctione quadā, ut Cicero in Verrem: Non.n. furem, sed

ſed raptorem: non adulterum, ſed expurgatorem pudicitiæ; non ſacrilegum, ſed hoſtem ſacrorum, religionumq; non ſicariam, ſed crudeliſſimum carnificem civium, ſcciorumque in judicium veſtrum adduximus. Amplificamus præterea cum ſpeciem augemus,generi collatam,ut: Cùm omnes diſciplinas liberales plurimum homini conciliant vel ornamenti,vel adjumenti: tum in primis eloquentia. Totidem ſunt & minuendi modi, quot amplificandi.

Quæ eſt decima dilatandi ratio?

Propoſitionum multiplicatio, hoc eſt, ut quàm maximum propoſitionum numerum reperiamus,

Quot ſunt ſpectanda in Propoſitionibus?

Tria.

Quæ?

Primò, ut eas reperiamus propoſitiones, quæ quicquid ad cauſã pertineat, abſolutè complectantur. Deinde,ut rectè dividantur. Poſtremo,ut ordine quam maximè ad cauſam idoneo diſponãtur. Siquidem eo pacto fiet, ut neque copia rerum confuſa ſit oratio,dum ſemper habet auditor certum aliquid,& in quod tendat animum, & quod meminiſſe poſſit, & quod expectet; tum is qui dicit,nuſquam hæreat, dum in promptu eſt, quo ſeſe recipiat in viam.

Exemplum?

Si quis ſuadeat M. Tullio,ne conditionem ab Antonio oblatam accipiat, nempe, ut vivat extinctis Philippicis, his fermè propoſitionibus uti poterit: Non eſſe cuiquam egregio viro tanti emendam vitam, ut immortalem vitam amittat.

Huic

Huic generali subserviat particularis, è circumstantijs sumpta, præsertim Ciceroni, qui tot laboribus clarissimum, semperq; victurum nomen sibi peperit: ac mortem esse contemnendam tot voluminibus editis fusissimè demonstrarit: maximè cùm jam seni non multum ævi superesse videatur. Rursum altera sumetur à circumstantijs: Nihil infœlicius esse, quàm debere vitam Antonio. Tertia conjecturalis erit, callidè hoc agere Antonium, ut exustis priùs Philippicis, in quibus intelligat & suam infamiam sempiternam, & Ciceronis immortalem gloriam esse sitam, deinde erepta vita, totum quoque extinguat Ciceronem.

Unde petuntur propositiones?

Partim ex his quæ sunt vulgaria, partim ex his quæ sunt propria causæ: vulgares propositiones ex ipsa rei natura reperiri poterunt: propriæ ex circumstantijs rei diligenter expensis.

Genus suasorium proprios habet locos, unde propositiones petere liceat, rectum, laudabile, utile, tutum, facile, necessarium, jucundum. Demonstrativum item suos, nempe bonorum ordines, & quæ his comprehenduntur.

Quæ est undecima locupletandi ratio?

Est quæ sumitur ex accumulatione copiosa probationum & argumentorum, quas Græci πίστεις appellant. Nam ad ejusdem propositionis confirmationem variæ rationes adhibentur, & rationes alijs argumentis confirmantur.

Quotuplices sunt probationes?

Duplices, partim enim sunt ἔντεχνοι, id est, artificiales: partim ἄτεχνοι, id est, ab arte semotæ.

Unde dicuntur probationes ab arte semotæ, seu ἄτεχνοι.

A præjudicijs, à rumoribus, à tormentis, à tabulis, à jurejurando, à testibus.

Unde petuntur probationes artificiales?

Primùm à signis, quorum alia sunt necessaria, quæ Τεκμήρια vocantur, alia, non necessaria, quæ σημεῖα dicuntur.

Secundò ab argumentis, quorum aliud est credibile, aliud velut propensius, aliud non repugnans: & ducuntur plerumq; à circumstantijs, quæ duplices sunt, personæ ac rei, de quibus paulò antè dictum est. Item à locis, qui sunt omnium causarum generibus communes, à finitione Etymologiæ, & ab his quæ ad naturam finitionis pertinent, genere, specie, differentia, & reliquis locis rerum, de quibus traditur in Dialecticis.

Tertiò sumuntur probationes ab exemplis, quæ plurimùm etiam valent ad copiam, & adhibentur aut ut similia, aut dissimilia, aut contraria. Rursùm, aut ut majora, aut ut minora, aut ut paria.

De copiosa tractatione exemplorum.

Quotupliciter tractantur exempla?

Dupliciter.

Quomodo?

Aut contractiùs, cùm exemplum ceu notum, verbo significatur, ut Cicero pro Milone: Neque enim possit ille Hala Servilius, aut P. Nasica, aut L. Opimius, aut me Consule Senatus non nefarius haberi, si sceleratos interfici nefas esset. Aut fusiùs, cùm augentur & crescunt tractatione.

Quot rationibus augentur & crescunt exempla tractatione?

Tribus.

Quæ est prima ratio?

Commendatio, quæ plerunque sumitur, vel à rei dignitate, vel ab authoris laude, vel gentis, unde ducitur exemplum; veluti, si quis Lacedæmonicum factum, aut dictum adhibeat, præfari oportet, eam gentem sapientia, & rei militaris ac civilis disciplina cæteris longè antecelluisse, & exemplis pulcherrimis semper abundasse. Et si quis è Plutarcho citabit exemplum, præfari licebit, eum authorem unum omnium esse gravissimum. Item si quis M. Attilij Reguli ad hostem redeuntis exemplum velit adducere, poterit ad hunc proloqui modum; Inter tam multa Romanæ virtutis insignia decora, nullum unquam facinus pulchrius extitisse, aut laudatius, quàm M. Attilij.

Quæ est secundo?

Si fusiùs aut latiùs explicentur, cum exaggerationibus, atque amplificationibus; quod genus fuerit, si quis persuadere studeat, ut prudentiam comparandam multũ conducere peregrinationes, multarũ re-

rerum inſpectionem, in Solonis laude aliquandiu commoratus,& quam civitatem reliquerit,& quam ob cauſam, & ea quæ maria tranſmiſerit, & quas nationes, quæ capitis pericula adierit & quibuſcum ſit congreſſus, & quid mirandum conſpexerit, & quantum temporis abfuerit, & quanto illuſtrior ac ſapientior in patriam redierit, fuſiùs enarret. Atq; utraq; ratio dilatandi contrahendiq; locum habet in fabuloſis quoq; exemplis,ſi res ac decor patietur.

In his quæ omninò fide carent, præfari conveniet, non ſine cauſa eſſe conficta, neq; tot ſeculis temerè celebrata. Deinde quid ſibi ijs voluerint ſapientes interpretabimur. Huc etiam pertinent Apologi: quales ſunt qui Æſopi nomine celebrantur, & ille Menij Agrippæ de corporis humani membri adverſus ventrem conſpirantibus, apud Livium. Referuntur huc etiam fictæ narrationes rerum geſtarum, cujuſmodi ſunt Luciani veræ narrationes, & de ſpecu apud Platonem, in quo vincti quidam umbris, perinde ut ipſis rebus delectantur.

Quæ eſt tertia ratio dilatandi exempla?

Collatio, & comparatio, ſive contentio.

Quid eſt collatio?

Eſt cùm accommoda ſimilitudo, quod adductum eſt exemplum, oſtendit aut ſimile eſſe, aut diſſimile, aut contrarium. Simile, ut: Non aliter Camillus rem Romanã à Gallis oppreſſam, & in extremam perniciem adductam,quàm ſua virtute,depulſis barbaris reſtituit: Ita Laurentius Valla Latinas literas,

ras, inſcitia ferè barbarorum depravatas, obrutas, extinctas, in priſtinum nitorem, velut ab inferis revocavit. Diſſimile: Brutus occidit liberos proditionem molientes: Manlius virtutē filij morte mulctavit. Contrariū, ut: Marcellus ornamenta Syracuſaris hoſtibus reſtituit: Verres eadem ſociis abſtulit.

Quid eſt comparatio ſeu contentio?

Eſt quæ demonſtrat id, quod adductum ſit, aut par eſſe, aut minus, aut majus. Par, ut apud Ciceronem: Etenim mihi ipſi accidit, ut cum duobus patritijs, altero improbiſſimo, altero modeſtiſſimo atq; optimo viro peterē: ſuperavi tamen dignitate Catilinam, gratia Galbum. Minus, ut: Si propter matrimonia violata urbes everſæ ſunt, quid fieri adultero par eſt? Majus, ut pro Milone: Negant intueri lucem eſſe fas ei, qui a ſe hominē occiſum eſſe fatetur. In qua urbe tandem hoc homines ſtultiſſimi diſputant? Nempe, in ea, quæ primum judicium vidit de capite M. Horatij fortiſſimi viri, qui nondum libera civitate, tamen populi comitijs liberatus eſt, cum ſua manu ſororem interfectam fateretur.

Unde ſumitur hæc exemplorum collatio?

Ex omnibus rerum at perſonarum circumſtantijs. Adjuvatur autem & orationis artificio, cum verbis ac figuris ad id commodis, alia conſultò elevantur, alia tolluntur.

Quæ ſunt exemplis affinia?

Parabola, εἰκών, ſive imago, contentio, demonſtrativa judicia & ſententiæ.

Quid

Quid est Parabola?

Est similitudo sumpta ab his, quæ fiunt, aut quæ natura, casúve rebus adjuncta sunt, at Navis pro ventorum ratione velum tollens, aut contrahens, in hoc aut illud latus transferens, parabola est, quæ docet, sapientem tempori cedere oportere, ac rebus præsentibus sese accomodare. Quæ aliquando verbo notatur, ut: Intelligis tibi vertenda vela? Aliquando latiùs explicatur, & apertiùs accommodatur, ut apud Ciceronem pro Murena: Quod si è portu solventibus, qui jam in portum ex alto invehuntur, prædicare summo studio solent tempestatum rationem, & prædonum, & locorum; quod natura fert, ut his faveamus, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingrediantur: quo me tandem animo esse oportet, propè jam ex magna jactatione terram videntem, in hunc, cui video maximas tempestates esse subeundas?

Estq; eadem parabolæ, quæ exempli, dilatandi ratio, videlicet, per collationem, itemque dissimilium cujus hoc sit exemplum: Neque enim ut navis utilior nova quàm vetus, sic & amicitia.

Quid est εἰκὼν imago?

Est ficta similitudo, quæ cum descriptione quadam oculus subijcitur, imaginem rei collatæ quasi vivam exprimit, ut: Os, humerosque Deo similis. Facit autem εἰκὼν magis ad evidentiam, aut gravitatem, aut jucunditatem orationis, quàm ad probationem.

Quid

Quid est contentio demonstrativa?

Est quoties in genere demonstrativo personā cū persona conferimus, laudandi, vituperandive gratia, ut si quis Maximilianum laudaturus, eum comparet cum M. Antonio Imperatore. Est rerum comparatio, quod genus est, si quis Poëticam laudaturus, hujus commoda cum Philosophiæ commodis comparet, atque expendat.

Quæ sunt judicia?

Sunt sententiæ scriptorum illustrium, gentium, virorum sapientum, aut clarorum civium, quæ Græci κρίσεις appellant. Idem valent sapientum Apophthegmata, cujusmodi sunt illa sapientum dicta quæ referuntur à Plutarcho. Huc pertinent & proverbia, item oracula & responsa numinum.

Quid est sententia?

Est (ut inquit Cicero ad Herenniū) oratio sumpta de vita, quæ aut quid sit, aut quod oporteat in vita, breviter ostendit.

Licet autem sententias in omnibus orationis partibus, & in affectibus movendis admiscere, non solùm in probatione; quæ si in loco adhibeantur, haud mediocrem orationis copiam adjungent, neque id sine gravitate & gratia. Debet tamen earum esse modus, ut ibi adhibeantur, ubi locus postulat, aut certè patitur.

Quot sunt sententiarum formæ?

Præcipuæ duæ, Epiphonema & Noëma.

Quid est Epiphonema?

Est rei narratæ vel probatæ acclamatio: Narratæ,

ratæ, ut apud Virgilium: Tantæ molis erat Romanam condere gentem. Probatæ, ut apud Ciceronem pro Ligario: Quorum igitur impunitas, Cæsar, tuæ clementiæ laus est, eorum te ipsorum ad crudelitatem acuet oratio?

Quid est Noema?

Est sententiæ genus, quod non dicitur, sed intelligitur, quale est illud: Eras dignus, ut haberes integram manum. Nam intelligitur, ut rursus in ludo depugnares.

Est autem illud dictum in quendam agentem cum sorore talionis, quod sibi dormienti pollicem resciderat, cùm illa fratrem sæpius à ludo gladiotorio redemisset. Sunt & aliarum sententiarum formæ, quas, si vis, ex alijs authoribus desume.

Quid cognationem habet cum sententia?

Expolitio.

Quid est expolitio?

Est quoties eodem in loco diutiùs commoramur, & eandem sententiam alijs atque alijs modis variamus simul & locupletamus.

Quibus id fit modis?

1. Commutatione verborum, cùm eadem res alijs atque alijs figuris sæpiùs effertur.

2. Commutatione tractationis, vel, cùm quod jam sub persona nostra diximus, idem alium, sed paulò aliter dicentem facimus. Vel cùm quod sedatius est disputatum, id acrius atque inflammatius efferimus.

Quot

Quot partibus constat copiosa expolitio?

Septem.

Quibus?

Propositione, Ratione, Duplici sententia (cui ratio item duplex subijci potest) Contrario, Simili, Exemplo, Conclusione.

Exemplum expolitionis?

Sapiens nullum pro republica vitabit periculum, *Ideò* quòd sæpe fit, ut qui pro Republica perire noluerit, necessariò tandem cum republica pereat. *Et* quoniam sunt omnia commoda à patria accepta, nullum incommodum pro patria grave putandum est. *Ergo* qui fugiunt id periculum, quod pro republica subeundum est, stultè faciunt. *Nam* neq; effugere id possunt, & ingrati in civitatem reperiuntur. *At qui* patriæ pericula suo periculo propellunt, hi sapientes putandi sunt, *dum* & eum quem habent honorem, reipublicæ reddunt, & pro multis perire malunt, quàm cum multis. *Etenim* vehementer est iniquum, vitam à natura acceptam, per patriam cùm conservaveris, natura cùm cogat, non reddere patriæ, cùm roget eam dare. Et cùm possis summa cum virtute & honore pro patria interire, malle per dedecus & ignaviam vivere: pro amicis & parentibus, & cæteris necessarijs adire periculum cùm velis, pro republica, in qua hoc & illud sanctissimum patriæ nomen continetur, nolle in discrimen venire. *Itaq;* uti contemnendus, qui navigando navim, quàm se mavult incolumem: Ita vitu-

Propositio duabus rationibus confirmata. Prior ratio.

Altera ratio. Prior sententia.

Rationes. Altera sententia. Ratione s. Contrarium.

vituperandus, qui in Reipublicæ diſcrimine ſuæ ſaluti plus quàm communi conſulit. Navi fracta, multi incolumes fuerunt, ex naufragio patriæ nemo poteſt enatare. *Quod* mihi videtur Decius intellexiſſe, qui ſe devoviſſe dicitur, & pro legionibus ſe in hoſtes immiſiſſe medios, unde vitam amiſit, non perdidit. Re enim viliſſima, maximam redemit, vitam dedit, accepit patriam; amiſit animam, potitus eſt gloria, quæ ſumma laude prodita, vetuſtate quotidie magis eniteſcit. *Quod* ſi pro Republica debere accedere ad periculum & ratione demonſtratum eſt, & exemplis comprobatum, hi ſapientes ſunt exiſtimandi, qui nullum pro ſalute patriæ periculum vitant.

Utile erit diligenter exerceri hoc modo adoleſcentes, non ſolum in tractandis & exponendis ſententijs, ſed quolibet etiam argumento, quod poteſt commodè explicari, tractariq; copioſè. Interdum congerere licebit plures ſententias, rationes, ſimilia, & exempla, cùm copioſiùs tractare volumus.

Quæ eſt duodecima dilatandi ratio?

Multiplicatio partium orationis Rhetoricæ, quæ ſunt exordium, narratio, propoſitio cum partitione, probatio continens confirmationem & confutationem, & peroratio. E quibus exordium & narratio interdum omitti poſſunt brevitatis ſtudio: interdum copiæ affectatione prolixiùs omnes tractari, adjectis pluribus ſchematis, & admixtis quoque affectibus.

Quo-

Quomodo dilatatur exordium?

1. Renovando docilitatem commodis transitionibus: quod genus fuerit: Audistis largitione, corruptela, sanguine, stupro, ac fœdissimis artibus paratum honorem: nunc ostendam illud quod turpiter est adeptus, turpiùs administrasse.

2. Renovando attentionem varijs modis, qui pro rei naturâ fingi possunt: Tales fuerunt: Magna sunt hæc, sed levia præ his, quæ nunc dicturus sum. Et: Nunc ad ipsum rei caput accedo: proinde quæso, ut hæc animis quàm maximè attentis audiatis.

Quomodo dilatatur Narratio?

1. Repetitione, quæ fit quoties res paucis ac simpliciter exposita, denuò fusius & ornatiùs enarratur.

2. Digressione, quæ & brevis esse debet, & sic cum narratione cohærere, ut aut quasi finis narrationis aut quasi initium probationis videri eadem possit.

Quomodo dilatatur propositio?

Id duobus fit modis. Primum si pro simplici, duplici aut multiplici utimur, etiamsi una sit satis, ut: Si fecisset, præmio magis quàm supplicio dignus erat. Aut res hæc non est honesta, nec expedit, nec sine summo periculo fieri potest. Quòd si maximè sit honesta, maximè expediat, maximè sit tuta: tamen fieri non potest, ut consequamur. Deinde si non nudam omninò, sed & argumentis obiter interjectis & affectib. accensam, proferemus. Qualis est illa Ciceronis pro Milone: Hæc sicut exposui, ita gesta sunt judices, insidiator superatus, ut

victa

victa vis, vel potius oppressa audacia est. Deinde affectus miscet: Nihil dico, quid Respub, consequuta sit, nihil quid nos, nihil quid boni; nihil sanè id prosit Miloni, qui hoc fato natus est, ut ne se quidem servare potuerit, quin una rempublicam vosque servaret.

Quomodo crescunt probationes?

Labefactatione, seu præparatione, asseveratione, & excursionibus per amplificationem.

Quomodo crescunt labefactatione seu præparatione?

Id fit bifariam.

Quomodo?

1. Propositionibus, quæ hìc sunt veluti singularum partium orationis collectiones, seu conclusiones, quas Oratoribus mos est initio argumentationum proponere, & easdem in fine vehementiùs per affectus aut per epilogum repetere.

2. Cùm ita proponimus, ut ipsa orationis figura fidem abrogemus, aut conciliemus: Cujusmodi est illud Ciceronis pro Milone: Sed antequam ad eam rationem veniam, quæ est propria nostræ quæstionis, videntur ea esse refutanda, quæ in Senatu sæpè ab inimicis & improbis jactata sunt, & concione, etiam pauló antè ab accusatore.

Quomodo asseveratione?

Cùm ea, quæ argumenta quidem non sunt, sed pondus argumenti habent, probationibus admiscentur, ut: Quis tam cæcus, qui hoc non videat? Quis tam impudens, qui neget?

Locu-

Locupletantur & singulæ collectiones epilogis particularibus, qui summam rationem paucis comprehensam auditori denuò sub oculos revocant, ut majore cũ fide conclusio succedat: ut Cicero in oratione pro Pompeio: Quare videte, num dubitandum vobis sit, omni studio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis vestri, salus sociorum, vectigalia maxima, fortunæ plurimorum civium, cum Republica defenduntur.

Quomodo excursionibus.

Cum per amplificationem singulis probationibus suos affectus adjicimus, ad quod propriè destinata est conclusio, quam si copiosam esse volemus, geminam efficiemus, ut simul per epilogum præcipua argumenta recenseantur, & affectuum omne genus per omnes locos tractetur.

FINIS.

LECTORI.

EST utilissima pars studiorum puerilium, exercitium, & usus præceptorum quæ traduntur adolescentiæ, varius, assiduus & diligens, nam absque exercitatione non satis intelliguntur præceptiones artium, nec diu inhærere possunt mentibus. Adjiciemus igitur hoc loco etiam species argumentationum rhetoricarum breviter collectas, quòd earum cognitio non minus necessaria, & utile exercitium videtur esse, quàm dialecticarum adolescentibus. Nam sæpè occurrunt earum exempla in bonis authoribus, & diligenter pertractatæ sunt ab iis scriptoribus tum Græcis, tum Latinis, qui de Rhetorica præcepta tradiderunt. Nihil, inquit ille, parvum est in studiis. Ideò & hunc brevem quasi tractatulum studiosus adolescens non contemnet; sed ut profuturum suis studiis amabit. Si quis hęc volet, Rhetoricis præceptis addere poterit, vel proponet ediscenda in eo Dialectices loco, ubi de formis argumentationum agitur. Nos in calce libelli ideò adjunximus, ut successiva & peculiari opera & tempore explicari adolescentiæ commodiùs possent.

DE NOVEM SPECIEBUS ARGUMENTATIONUM Rhetoricarum.

Quot ſunt ſpecies argumentationum Rhetorices?

Novem.

Quæ?

1. Ratiocinatio.
2. Inductio.
3. Collectio.
4. Complexio, ſeu Dilemma.
5. Enumeratio.
6. Simplex concluſio.
7. Subjectio.
8. Oppoſitio.
9. Inverſio.

1. Ratiocinatio.

Quid eſt Ratiocinatio?

Eſt ſyllogiſmus Rhetoricus, in quo rationibus una vel pluribus additis majori & minori propoſitioni, infertur concluſio.

Quot conſtat partibus?

Quinque.

Quibus?

Propoſitione, propoſitionis ratione, aſſumptione, aſſumptionis ratione, & concluſione.

Da exemplum.

Fe. Cuicunq; quæſito opus eſt, is verè dives dici non poteſt. Eſt enim divitiarū fructus copia, quam declarat ſatietas rerum & abundantia, hoc eſt, ſi nihil tibi deeſſe putes, nihil appetas, nihil optes amplius. Re. Marco Craſſo quæſito opus eſt, quia propter

propter aviditatem pecuniæ, nullum quæsitum turpe putat, quotidiè fraudat, poscit, poscitur, aufert, eripit, spoliat socios, ærarium expilat, & testamenta supponit, quæ omnia non abundantis, sed egentis sunt signa. O. Ergo M. Crassus verè dives dici non potest.

Interdum pluribus constat ratiocinatio, quàm quinq;, cùm unaquæq; probatio suam habet confirmationem & rationem, atq; hæc rursus aliam. Interdum omittitur probatio, vel propositionis, vel assumptionis, fitq; argumentatio trimembris.

2. Inductio.

Quid est Inductio?

Est argumentatio, quæ rebus non dubiis concessis, propter similitudinem, rem quæ dubia erat comprobat.

D 1 Exemplum.

Dic mihi, senex ingratissime, si nihil in te officii collocassem, num tu me injurium vocares? Non, inquies. Neq; enim injuria videri potest, si nihil de eo benè merearis, cui nihil debes. Nunc igitur cum ultrò plurimum in te officii contulerim, non æquum est, te mihi succensere, quòd benefacere desierim, qui succensere non poteras, etiamsi nunquam benefacere cœpissem.

3. Collectio.

Quid est Collectio?

Est argumentatio, quæ rationibus & expolitionibus absolvitur.

Quot partibus constat?

Quinque.

Quibus?

Propositione, ratione, rationis confirmatione, expolitione, & conclusione.

Propositio est,quod ad probandum sumitur.Ratio,quæ probat quod propositum est. Confirmatio est rationis probatio.Expolitio est,quæ locupletãdæ & honestandæ rei gratia adhibitur.Hæc ferè sumitur à similibus,exemplis,amplificationibus,proverbiis,& id genus aliis. Conclusio est,quæ superioribus breviter repetitis propositionem iterat.

Da exemplum.

Propositio. Sapientis est, famæ suæ longè diligentiùs quàm opibus suis, non minus verò diligenter quàm vitæ consulere. Ratio Propositionis. Minus siquidem damni & incommodi accipit, qui pecuniam, aut etiam vitam amittit, quâm qui famam. Confirmatio rationis constans collatione. Fama amissa,in integrum restituitur nunquam. Et vita quidem corporis, cùm certos à natura terminos acceperit, in longum tempus extendi nequit. Fama verò hominis, quæ est altera & potior vita nostra, etiam post cineres & rogum superest. Vitam igitur quisquis eripit, rem adimit, qua, nullo etiam auferente, diu frui non poteramus: ac famam qui eripit,re immortali & pulcherrima nos spoliat. Expolitio ab exemplo. Quod veteres rectè intellexisse mihi videntur, qui non pecuniam modò, verumetiam vitam ipsam effundere non dubitarunt, quo nomen suum quàm maximè prorogarent.

rent. Multos fuisse eo animo legimus, ut postquam se fama spoliatos viderent, ne causam quidem esse putarent, cur diutiùs in vita manerent. Adeò gravius famæ, quàm vitæ dispendium judicabant. Quòd si igitur homines iis rebus maximè timere videmus, quæ cum sunt preciosissimæ, facillimè tamen perduntur, ac difficilè restituuntur: sapiens existimandus non est qui famæ, quæ neque restitui potest semel amissa, & qua nihil habet homo preciosius, non multò diligentiùs consulendum putet, quàm pecuniæ, aut etiam vitæ. Amplificatio. Conclus.

Potest etiam tribus duntaxat, aut quatuor partibus confici collectio, si vel confirmatio, vel expolitio, vel utraque omittitur.

Quomodo differt Collectio à Ratiocinatione?

In Collectione id ipsum quod proponitur, in conclusione repetitur: in Ratiocinatione, concluditur id quod est è propositione, & assumptione confectum.

4. Complexio sive Dilemma.

Quid est Complexio sive Dilemma?

Est argumentatio, in qua utrumvis concesseris, reprehenditur, ut: Gabinium admonendum non censeo. Nam si bonus est, admonitione non habet opus, sin improbus, eam contemnet.

Aliud.

De futuris angi metu non debemus. Etenim si bona sunt, frustrà metuimus: sin adversa, infelicitatem duplicamus.

Vitiosæ complexiones sunt, in quibus aut utraq; pars, aut altera converti, & in adversarium retorqueri potest, ut: Accusandus omninò non est. Nam si veretur, quid eum accusas, qui probus est? si non veretur, quid eum accusas, qui id parvi æstimet? Hìc invertitur utraq; pars. Prior, ut: Imò si veretur, maximè est accusandus, ut corrigatur. Posterior, ut: Si non veretur, hoc ipso est accusandus, quia improbus est. Non est hic puer tradendus privato præceptori. Nam si est literarum studiosus, non habet opus privata institutione: Sin otio est deditus, nihil proderit disciplina ignavo. Hìc invertitur prior pars: Imò si studiosus est, plus proficiet, si privatum præceptorem habuerit.

5. *Enumeratio.*

Quid est Enumeratio?

Est in qua pluribus rebus sufficienter expositis, & cæteris infirmatis, una reliqua necessariò confirmatur.

Quibus constat partibus?

Expositione, Confirmatione, Conclusione.

Da exemplum.

Expositio. Si illum ab hoc dicis occisum, cum sine causa nunquã suscipiatur maleficium, necesse est aut metu, aut odio, aut spe alicujus commodi, aut amici Infirmatio. alicujus gratia ab hoc esse occisum. Sed neque odium, neque metum, neque spem intercessisse, neque ad amicum aliquem mortem ejus pertine-
Conclusio. re probare poteris. Relinquitur ergo ab hoc non

esse

esse illum occisum.

Interdum constat tantùm infirmatione & conclusione, ut: Neque metuit, neque odio habuit, neque aliud commodi spectavit, neque amicitia alicujus motus est: Igitur non occidit. Fabius argumentum à remotione appellat. Dialectici vocant argumentationē à sufficienti divisione, ut: Neque censu, neque vindicta, neque testamento liber factus est. Ergo liber non est. Confutatur autem enumeratio, si aut unum aliquod membrum, quod ab adversario præteritum erat, profertur, aut si unum quippiam ex his, quæ prolata sunt, falsum esse ostenditur.

6. Conclusio simplex.

Quid est Conclusio simplex?

Est argumentatio, in qua ex eo quod antecedit, aliquid consequi necesse est, ut: Spirat, ergo non est mortuus. Literas novit, ergo didicit. Si hunc hominem constat in provincia fuisse occisum, ab hoc qui tum Romæ fuit, occidi non potuit.

Refutatur hæc argumentatio duobus modis: Primò, si id quod sequitur, nō necessariò cum antecedente cohærere ostenditur, ut: Si mater est, diligit filium. Refellitur, quia Medæa filium occidit. Hoc vocant Dialectici negare consequentiam. Deinde si id quod antecedit, negatur esse verum, ut: Philosophia socordiam affert: Ergo philosophia est vitanda. Refellitur, quia antecedens est falsum. Est igitur negandum, ut fit in Enthymemate.

7. *Subjectio.*

Quid est subjectio.

Est argumentatio, in qua quærimus, quid pro adversario, aut contra nos dici possit; deinde per singulas interrogationes properè, subjicimus rationes, quibus id quod dictum est, refutatur.

Quot partibus constat Subjectio?

Tribus: Interrogatione, Subjectione, & Conclusione.

Da Exemplum.

Interrogationes & subjectiones. Quæro, unde iste ex tenui tam pecuniosus factus sit? Patrimonium amplum relictum est? at patris bona venerunt: hæreditas aliqua obvenit? at a suis exhæredatus est: ex mercatura quam instituit, quæstũ maximam consecutus est? at ex ea re, quæ habere videbatur, omnino amisit. Quare si his rationibus non locupletatus est, aut illi aurum domi nascitur, aut unde non licuit pecunias accepit. Refutatur Conclus. Subjectio, si aut aliquid prætermissum esse ostenditur, aut infirmatur aliquid ex enumeratis, sicut fit in Enumeratione, in quam Subjectio commutari potest.

8. *Oppositio.*

Quid est Oppositio?

Est in qua ex opposito propositionis ad ipsam propositionem revertimur.

Quot partibus constat?

Tribus.

Quibus?

Propositione, Oppositione, & Reversione.

Da exemplum.

Si eo tempore, quo hunc hominem in provincia occisum dicitis, ego Romæ fui: relinquitur à me non occisum. Nam si tunc in provincia fuissem, à me occisum suspicari poteratis. Nunc autem cùm eo tempore in provincia non fuerim, nihil est, quòd hominem à me occisum suspicemini. Pro. Oppos. Revers.

9. Inversio.

Quid est Inversio?

Est argumentatio, in qua ex adversariorum ratione, non id quod ipsi volunt, sed quod utile nobis est, sequi demonstrabimus.

Quibus partibus constat?

Propositione, Ratione, & Inversione.

Da exemplum.

Non sunt legendi poëtæ; demulcent enim legentis animum, & alliciunt: imò ob id ipsum sunt legendi, quia demulcent animum. Prop. Rat. Invers.

FINIS.

METHODUS CONSCRIBENDI EPISTOLAS, AUTHORE CHRISTOPHORO HEGENDORPHINO.

CHRISTOPHORUS HEGENdorphinus Laurentio Czoch discipulo suo, S.D.

EN iterum prodit opusculum istud de conscribendis Epistolis, & renatum, & auctum. Tibi verò, mi Laurenti, nuncupatur, ut, qui à me unicè amaris, mei quoque erga te amoris ἀνάμνησιν *habeas. Tu verò in literas Græcas & Latinas, ut soles, graviter incumbe. Nec te deterreat, quòd hoc seculo, tam literæ, quàm literati contemptui sint. Redibit, crede mihi, redibit suus honor & literis, & literatis: nam omnium rerum vicissitudo est,* τοῖς δ' ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ τὰ τερπνὰ πικρὰ γίνεται, καὖθις φίλα, *ut inquit Sophocles.*

VALE.

Quid

Quid est Epistola.

Epistola est sermo absentis ad absentem.

Cur inventa?

Ut faceremus certiores absentes, si quid esset quod eos scire, aut nostra, aut ipsorum interesset: author Cicero libro Epistolarum secundo.

Genera Epistolarum.

Epistolæ aut sunt demonstrativæ, aut suasoriæ, aut judiciales.

Demonstrativum genus Epistolæ.

Constat & laude & vituperio, personarum, factorum, rerum.

Persona laudatur à { Natalibus. Pueritia. Adolescentia. } { Juventa. Senecta. Morte. }

Laudari & potest persona ab animi bonis, id est, virtutibus; à corporis bonis, à valetudine, dignitate, viribus, velocitate: deniq; ab extraneis, honore, affinitate, genere, amicitia, pecunia, patria.

Sic laudaturus Annibalem, scribere potes.

Annibal natus est patre Amilcare, viro fortissimo, & cùm jam esset annorum novem, fama est eum pueriliter blandientem patri, ut duceretur in Hispaniam; quum perfecto Africo bello, exercitum eò trajecturus sacrificaret, altaribus sacris admodùm tactis, jurejurando adactum se, quamprimùm posset, hostem fore populo Romano. Missus Annibal in Hispaniã, primo statim adventu, euntẽ ex-

exercitum ad se convenit. Amilcarem viventem redditum sibi milites credebant. Ingenium ejus ad res diversissimas, parendum & imperandum habile erat. Saguntum Romanis fœderatum intra sex menses evertit. Alpibus patefactis, in Italiam trajecit. P.Scipionem apud Tisinum, Sempronium apud Trebiam, Flaminium apud Trasiminum superavit, &c. Denique, cùm nemo per omnia sit felix, à Scipione superatus, ad Antiochū regem Syriæ confugit: quo victo, ad Prusiam Bythinæ regem concessit: unde Romam repetiturus, hausto, quod sub annuli gemma habebat, veneno, absumptus est.

Exempla locorum aliorum.

Cicero libro Epistolarum quarto, epistola quæ incipit: Accipio excusationem, &c. Servus tuus, vel potiùs noster, summa me observantia colit, cujus ego cùm omni probitate, summaq; virtute, tum studijs, doctrinaque delector, &c.

Cicero libro Epistolarum nono, Epistola, Etsi contentus.

Nihil enim, mihi crede, virtute formosius: nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amavi, ut scis, Marcum Brutum, propter ejus summum ingenium, suavissimos mores, singularem probitatem atque constantiam, &c.

Plin. iunior Mauritio suo, S.

Petis, ut fratris tui filiæ prospiciam maritum, quod meritò mihi potissimùm injungis. Scis e-

nim quantoperè summum illum virum suspexerim dilexerimq;, quibus ille adolescentiam meam exhortationibus foverit, quibus etiam laudibus, ut laudandus viderer, effecerit: nihil est quod à te mandari mihi aut majus, aut gratius; nihil quod honestius a me suscipi possit, quàm ut eligam juvenem, ex quo nasci nepotes Aruleno Rustico deceat: qui quidem diu quærendus fuisset, nisi paratus & quasi provisus esset Municius Acilianus, qui me, ut juvenis juvenem (est enim junior pauculis annis) familiarissimè diligit, reveretur ut senem: nam ita à me informari & institui cupit, ut ego á vobis solebam. Patria est ei Brixia, ex illa nostra Italia, quæ multum adhuc verecundiæ, frugalitatis atque rusticitatis retinet ac servat. Pater Municius Macrinus equestris ordinis princeps, quia nihil altius voluit. Advectus à divo Vespasiano inter prætorios, honestam quietem huic nostræ ambitioni dicam, an dignitati, constantissimè prætulit. Habet aviam maternam, Serranam Proculam è municipio Patavio: nosti loci mores. Serrana tamen Patavinis quoque severitatis exemplum est. Contigit & avunculus ei P. Acilius, gravitate, prudentia, fide propè singulari. In summa, nihil erit in tota domo, quod non tibi tanquam in tua placeat. Aciliano verò ipsi plurimum vigoris, industriæ, quique in maxima verecundia quæsturam, tribunatum, præturam honestissimè percurrit, ac jam pro

pro se tibi necessitatem ambiendi remisit. Est illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa. Est ingenua totius corporis pulchritudo, & quidam Senatorius decor, quæ ego nequaquam arbitror negligenda: debet enim hoc castitati puellarum quasi præmium dari. Nescio an adjiciam, esse patri ejus amplas facultates, &c. Iidem loci sunt vituperii. Nam & à natalibus obscuris, pueritia tarda, adolescentia stertente, maliciosa, juventa ignava, senecta inopi, morte ignominiosa, vituperatur persona.

Exempla suppeditabit frequens lectio epistolarum & Ciceronis & Plinii.

Genus Demonstrativum epistola ipsius facti.

In hoc facta laudamus & vituperamus.

Loci confirmationis sunt.

Honestum, utile, facile, pium, justum, &c.

Exemplum.

Multa sunt Romanorum præclara facinora, sed hoc facilè clarissimum est, quod P. Decius pro salute exercitus Romani, se Diis manibus ultrò devoverit: nam quid honestius & sibi privatim, & publicè omnibus facere potuisset? Privatim, quòd non parvi animi sit mortem oppetere, vitam qua nihil charius homines habent, tam lubens ponere. Neque verò id temerè fecit, sed admonitus somnio, seu potiùs divino afflatu, se devovit.

Publicè

Publicè verò, quod non potest non honestum esse, quòd vir bonus pro salute patriæ moritur. Agè verò: quot commoditates hoc suo facto attulerit, vide: Duces optimos quosq; servavit: exercitum victorem domum remisit; Romanis æternam gloriã peperit: se deniq; à mortalitate vindicavit: pater patriæ jure suo dici potest. Quid verò commemorem, quàm difficile hoc factu fuerit? Nemo non hominum amat vitam: hæc si ponenda est, dolemus quantumvis simus fortes: Vir tamen ille cùm videret sua vita Reipublicæ salutem periclitaturam, maluit Rempublicam, quàm se incolumem.

Aliud.

Quòd ducentos ducatos ad ludum literarium erigendũ dedisti, vehementer laudandum censeo. Quid enim honestius, quam de literis benè mereri? Quid magis pium, quam bonorũ juvenum studia in urbe alere? Porrò si Demosthenes essem, commoda facti tui, quid dicam exornare, vix enumerare possem! Principio, vide tua privata commoda; laudaberis donec ullæ civitatis reliquiæ superfuerint, tum (cùm nemo non morti obnoxius sit) hoc tuo beneficio te à morte asseres, ut qui semper in hominum pectoribus, in monumentis eruditorum victurus sis. Non enim ingratæ sunt literæ, immortali præconio ornant suos instauratores. Porrò ecquam putas multos insigniter eruditos juvenes velut ex equo, quod aiunt, Trojano, è ludo isto prodituros? Et cùm Plato beatas Respublicas dixerit,

rit, quas aut philoſophi gubernarent, aut in quibus gubernatores philoſopharentur: beatiſſima erit Reſpublica tua, quæ à tot eruditis viris gubernabitur, idque beneficio tuo, &c.

Generis demonſtrativi Epiſtola.

Cujus loci ſunt, honeſtum, utile, facile, difficile; honeſtas rerum antiquitate, miraculo rei, inventoribus tractatur. Utilitas ſpargitur in multa, cùm circumſtantiis docemus, quibus, quando, ubi, cur res ſit utilis.

Exemplum.

Theologia meritò omnibus literarum ſtudiis præponitur, ut quæ antiquiſſima eſt, ut quam invenit ὁ θεὸς, cujus nec principium nec finis eſt: quam ut mundo palàm faceret, Chriſtum de cœlo demiſit. Hic eam per prædicationem & ſuam & Apoſtolorum in totum orbèm terrarum enunciavit. Cómoda Theologiæ: conſcientiæ tranquillitas, juſtificatio noſtri, vita æterna, unicum propugnaculum adverſus peccatum, mortem, diabolum. Facilitas: Si enim temetipſum abneges, ſi de te deſperes, adeſt ſpiritus ille Domini, & ſine negotio te in penuaria ſua perducit.

Huc refer deſcriptiones.

Regionum, quæ laudantur à {
Ducibus, Regibus,
Urbium frequentia.
Celebritate, Copia annonæ,
Tuto tranſitu.

Exem-

Exemplum, ut apud Plinium libro 3. cap. 5. Ubi Italiam ſic laudibus tollit: Jam verò tota ea vitalis ac perennis ſalubritatis cœli temperies eſt, tam fertiles campi, tam aprici colles, tam innoxij ſaltus, tam opaca nemora, tam munifica ſylvarum genera, tot montium adflatus, tanta frugum & vitium olearumq; fertilitas, tam nobilia pecudis vellera, tam opima tauris colla, tot lacus, tot amnium fontiumque ubertas, totam eam perfundens, tot maria, portus, gremiumq; terrarum commercio patens undique, & tanquam ad juvandos mortales ipſa avida in maria procurrens, &c.

Urbium, quæ laudantur à { Repub. Senatu, populi frequentia, bellicoſitate, civium urbanitate, concordia, domorum magnificentia, rerum variarum copia non ita magno parabili, ab aëre, à vicinia, villa.

Virgilius primo Æneid.

Urbs antiqua fuit, Tyrij tenuêre coloni,
Carthago, Italiam contrà, Tyberinaque longè
Hoſtia, dives opum, ſtudijque aſperrima belli.

Plinius libro tertio, capite quinto, Romam ſic laudat: Urbs Roma vel ſola, quo tandem narrari debet opere, &c.

Ædificiorum, quæ laudantur ab {
Atrio.
Magnitudine.
Figura.
Cubiculis.
Conclavibus.
Situ.
Proſpectu.
Veſtibulo.
Penetralibus.
Triclinijs.

Exemplum habes apud Plinium libro Epiſtolarum ſecundo, Epiſtola ad Gallum.

Homerus libro Iliad ζ. domum Priami ſic deſcribit:

Ἀλλ' ὅτε δὴ Πριάμοιυ δόμον περικάλλε' ἵκανη,
Ξεςῆ αἰθύσησι τετυγμένον, αὐτὰρ ἐν αὐτῷ
Πεντήκοντ' ἔνεταν θάλαμοι ξέςοιο λίθοιο,
Πλησίον ἀλλήλων δεδημένοι, ἔνθα δὲ παῖδες
Κοιμῶντω Πριαμοῖω παρὰ μνηςῆς ἀλόχοισι:
Κυράων δ' ἑτέρωθεν ἐναντίοι ἔνδοθεν αὐλῆς
Δώδεκ' ἔταν τέγεοι θάλαμοι ξέςοιο λίθοιο.

Hoc eſt.

Sed cùm jam ad Priami domum valdè pulchrum veniſſet, politis parietibus fabricatam, & in ipſa quinquaginta inerant thalami de polito lapide propè inter ſe conſtructi, ubi filii dormiebant Priami, propter deſponſatas uxores: filiarum verò ex altera parte è regione inter aulam duodecim erant ſublimes lecti de polito lapide, &c.

Fluminum, quæ laudantur	Ab amplitudine, curſu, colore, ortu, nimirum unde naſcuntur: locis quæ præterfluunt, quæ influunt.
	Agris, nemoribus, quæ irrigant, piſcium genere.

Exemplum invenies apud Plin. lib. 5. cap. 9. ubi Nilum deſcribit. Virg. lib. 2. Æneid.

Leni fluit agmine Tybris.

Ecce à curſu Tybrim laudat.

Pli-

Plinius lib. 5. cap. 28.

Amnis Indus in Cybratarum jugis ortus, recipit ſexaginta perennes fluvios, torrentes verò amplius centum, &c.

Agrorum, qui laudantur ab his { Quid ferant, quantum, quo ritu colantur, cujuſmodi cultores habeant. / Quod arborum genus, quod vinum proferant. }

Huc refer laudes amœnitàtem ruris.

Horatius lib. Epiſtolarum 1. Epiſtola ad Fauſtum.

Noviſtine locum potiorem rure beato.
Et ubi plus tepeant hyemes? &c.

Montium, qui laudantur à { Radicibus, / Si quid habeant novum. / Quid prodigioſum. / Quid memorabile. }

Plinius lib. 3. cap. 8. Aetna mons nocturnis mirus incendijs.

Virgil, lib. 3. Æneidos.

Ipſe ſed horrificis juxtà ſonat Ætna ruinis.
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo, & cadente favilla,
Attollitq; globos flammarum, & ſydera lambit:
Interdum ſcopulos, evulſaq; viſcera montis
Erigit, eructans, &c.

Generis Deliberativi Epiſtola.

In hoc ſuademus aliquid, aut diſſuademus.

Cujus loci sunt.

Honestum, utile, possibile, necesse, facile, jucundum, pium, justum, æquum, gloriosum. Porrò honesti ratio in virtutibus sita est. Proinde si honesti fontes scire vis: necesse est, ut virtutum singularum rationes teneas, quas ex I. Offic. libro perdisces. Cæterum de utilitate suprà diximus. Necesse est, ut inquit. Cic. sine quo salvi esse non possumus.

Aliqui hos locos recensent.

Laudem, gloriam, fidem, justitiam, quæstum, emolumentum, fructus.

Hi verò loci cum superioribus re ipsa conveniunt.

Exemplum.

Suadet amicus amico, ut juri civili navet operam.

Audio te vir optime, tecum inire rationem cuinam studiorum generi te tradas. Tu verò, si amici consilium admittis, suadeo ut animum tuum ad juris civilis scientiam adjungas. Quid enim honestius hoc studio aut dici aut fingi potest? Hoc poteris succurrere oppresso, judicare pupillo, defendere viduam. Quid porrò necessarium magis? Tolle è medio Jus civile, & omnes urbes subverteris, omnes rerumpublicarum formas confuderis. Non opinor ignoras quid dicat Cicero in oratione pro Cluentio: Quòd hoc vinculũ sit civitatis, hoc fundamentum libertatis. Ut enim corpora nostra sine mente, ita civitas sine legibus, suis partibus & nervis,

vis, & ſanguine, & membris uti non poteſt. Audi verò quid dicat idem Orator pro Cecinna: Nihil in civitate, inquit, tam diligenter retinendum, quàm jus civile, quo ſublato, nihil cuiquam exploratum eſſe poteſt, quid ſuum, quid alienum ſit. In hoc enim incumbit jus civile, ut optima civitas conſtituatur: Alcinno authore. En habet juris civilis neceſſitatem. Jam verò quantũ adferat ijs qui ei præſunt, honoris, gratiæ, dignitatis, quis ignorat? &, ut alios omittam, quantum ſplendoris ars hæc Mutio Scævolæ attulit, ut cujus domus verum oraculum civitatis Romanæ dicta eſt? Sabinus quidam anguſtæ rei familiaris, propter juris civilis ſtudium à Tiberio Cæſare in equeſtrem ordinem jam grandis natu, & fermè quinquaginta annorum, exceptus eſt. Caius Caſſius Longinus ſub eodem Tiberio in maximo honore habitus eſt, ſub Claudio præfectus Syriæ creatus. Quod ſi quæſtum quoque ambis, nulla eſt ars quæſtuoſior: id quod verſiculus ille, licèt in ſyllaba una vulgo vitioſus, ſatis arguit: Dat Galenus opes, dat ſanctio Juſtiniana, Quid quod re ipſa vides nullum quantumvis mediocriter juris peritum, rei familiaris inopia laborare? Nec verò eſt quòd te difficultas deterreat: ſtudium iſtud admodum facile eſt, ſi quis illud diſciplinis alijs inſtructus adeat. Tu verò cum ſis linguarum callentiſſimus, facundia facundior, memoria vivaciſſima præditus, quid obſecro difficultatis perſenſurus es? Accedit huc quod totum

 iſtud

istud Jus in certos illos nec innumeros liberos relatum est; quod si perdidiceris (perdisces verò si ingenium intenderis) tantùm non alter Scævola futurus es. Hìc quoq; certum aliquem scriptorem elige: nec fac, ut pleriq; faciunt, qui jam illius, jam istius authoris interpretementa sequentes, & ipsi incerti sunt quos sequantur, & auditores multò incertiores abeunt. Denique est mira quædam in cognoscendo Jure civili suavitas & delectatio. Nam (ut Ciceronis verbis utar) si quem aliena studia delectant, plurimæ & in omni Jure civili, & in Pontificum libris, & in XII. tabulis antiquitatis effigies, quibus & Romanorum prisca vetustas cognoscitur, & actionum genera quædam, majorum consuetudinem vitamq; declarant. Age igitur, cum Juris civilis studio nullum sit honestius, nullum magis necessarium, nullum utilius, facilius, denique jucundius, Corabo (quod aiunt) stultior eris, si non ad hoc studium animum tuum appuleris. Vale.

Contrarij loci sunt in dissuadendo, scilicet.

Inhonestum, inutile, difficile, non necessarium, impium, periculosum, impossibile.

Exemplum?

Dissuadet amicus amico ne mercaturæ studeat.

Licet amicorũ mellitissime, ipsemet consilio vales, tamen cũ te plurimũ amẽ, non possum non, quid ego de tuo instituto sentiam, apud te expromere

Ru

Rumor eſt te mercaturæ vacare velle: quod ne facias ſuadeo. Principio non poteſt per opes tuas fieri, ut copioſam mercaturam inſtruas. Mercatura autem, ut inquit Cicero, ſi tenuis eſt, ſordida putanda eſt. Sordidi enim putantur, qui mercantur à mercatorib. quod ſtatim vendant. Quid quæſo proficiunt, niſi admodum mentiantur? nec verò quicquam turpius eſt vanitate: hæc ille. Porrò pone ob oculos pericula, quæ tibi ingruent, ubi jam huc, jam illuc, vel pedes, vel eques proficiſceris: ſi quid pecuniarũ in zona tecum geſtaveris, mille inſidiæ tibi tendentur: ſi merces aliquas coëmeris jam, vel in mari intercident, vel via pedeſtri à latronibus intercipientur. Taceo imbres, tonitrua, grandines, quæ tibi jam huc, jam illuc proficiſcenti imminenunt. Omitto laborem emendi, vehendi domum, has inquam, malorum Iliadas reputa, & mirum ni cane pejus & angue mercaturam oderis. At quæſtus forſitan tibi arridet. Verùm heus tu, quàm quæſo ſordidus eſt? quàm impius? Siquidem tu res minoris emis ut pluris fratri tuo vendas. En quàm plus quæſtus. Quid verò, ſi aliquando cum merce una aut altera, tantum jacturæ acceperis, quantum in multis non reſarcire potes? Quid verò ubi non ſemper pecunia præſente emere poteris, & majoris emas, quàm revendere unquam queas? Quid ſi aliquando unam rem plures alij emerint, & tua tibi domi maneat, ubi tunc manebit quæſtus? Denique quæ neceſſitas, ſi Dijs placet, Diomedæa te ad merca-

turam adigit? annon literas tenes? quæ unæ te, quocunq; terrarum veneris, alere poterunt? quævis enim terra alit artem. Et cur non potiùs te ad certum aliquod ſtudiorum genus transfers: vel medicinam, vel ſi mavis, etiam juris prudentiam? hac ſanè via citiùs ad honores, quorum ſcio te eſſe famelicum, ad opes quas ambis, proveheris. Proinde ſi me amicum vis, aliò iuſtituti tui vela verte.

Exemplum diſſuaſoriæ orationis habes apud Ciceronem vij. *Philip.*

Ad hoc genus Epiſtolæ, refer Epiſtolam
- Conciliatricem.
- Exhortatoriam.
- Dehortatoriam.
- Petitoriam.
- Commendatoriam.
- Conſolatoriam.

Conciliatrix Epiſtola eſt, qua conciliamus vel noſmetipſos alijs, vel alios alijs.

Loci ſunt ijdem qui ſuaſoriæ Epiſtolæ: dicimus honeſtum eſſe, ut iram, ſimultatem, odium deponant; ſiquidem fortium virorum eſſe, ſeipſos vincere. Dicimus impiũ eſſe, Chriſtianũ cum Chriſtiano diſſidere, cùm utrumq; Chriſtus ſuo ſanguine conjunxerit: ipſe enim eſt pax noſtra. Oſtendimus multa incommoda, quæ ex illis odijs mutuis & ſimultatibus gliſcant; facilè verò eos poſſe reconciliari docemus, ſi modò utrinq; quicquid ultrò citroq; moleſtiarum ſit, animo expuerint: nos & alios

bonos

bonos viros quod æquum ſit utrinque, pronunciaturos.

Exhortatoriæ quoq; & dehortatoriæ, loci ſunt, qui ſuaſoriæ & diſſuaſoriæ.

Eraſmus hos locos enumerat:

Laudem { Rei, ut; Si res pia, honeſta, jucunda, glorioſa ſit, &c.
Perſonæ. }

Spem bonorum,
Metum malorum,
Amorem eorum, quorum gratia res aliqua ſubitur.

Odium inimicorum,
Commiſerationem,
Æmulationem,
Expectationē inimicorum.

Exemplum apud Eraſmum offendes.

Cicero lib. Epiſtolar. 2. Epiſtola quæ incipit, Epiſtolarum, &c. Eſt enim tibi gravis adverſaria conſtituta & parata incredibilis quædam expectatio, quam tu una re facillimè vinces ſi hoc ſtatueris, quarum laudum gloriam adamaris, &c.

C. Plin. Octavio ſuo, S. D.

NOminem te patientem, vel potiùs durum ac pene crudelem, qui tam inſignes libros tam diu teneas? quouſq; & tibi & nobis invidebis? tibi maximam laudem, nobis voluptatem? Sine per ora hominum ferantur, ijſdemq: quibus lingua Romana ſpatijs pervagentur: magna etiam longéq; expectatio eſt, quam fruſtrari adhuc, & ſufferre non debes. Enotuêre quidam tui verſus, & invito te clauſtra refregerunt: hos niſi retrahas in corpus, quandoq; (ut errones) aliquem, cujus dicantur,

cantur, invenient. Habe ante oculos mortalitatem, à qua asserere te hoc uno monumento potes. Nam cætera fragilia & caduca, non minùs quàm ipsi homines occidunt, desinuntque. Dices, ut soles, amici mei viderint.

Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laboriosos, ut tantum curæ, intentionisq; suscipere & possint & velint: sed despice ne sit parum providum sperare ex alijs, quod tibi ipse non præstes. Et de editione quidem interim, ut voles, recita saltem, quò magis libeat emittere, utq; tandem percipias gaudium, quod ego olim pro te non temerè præsumo. Imaginor enim, qui concursus, quæ admiratio te, qui clamor, quod etiam silentium maneat: quo ego, cùm dico, vel recito, non minus quàm clamore delector, sit modò silentium acre & intentum, & cupidum ulteriora audiendi: hoc fructu tanto, tam parato, desine studia tua infinita ista cunctatione fraudare; quæ cùm modum excedit, verendum est, ne inertiæ & desidiæ, vel etiam timiditatis nomen accipiat.

Exemplum Epistolæ dehortatoriæ.

Bella verò res est, quòd tu, ut audio, dies noctesque ebrietati deditus es: annon vides quàm turpis res sit, quàm homine indigna? Etenim homo una ratione cæteris animantibus anteit. Hæc verò vini juxta cervisiæque ingurgitatione adeò obruitur, ut ex homine potius quidam Acarnanius

nius reddatur. Annon verò te ab ebrietate deterrent tot malorum agmina, quæ Plinius lib. 14. recenset? Hinc, inquit, pallor, & genæ pendulæ, oculorum ulcera, tremulæ manus effundentes plena vasa, & furiales somni, & inquies nocturna: hæc ille. Et quid obsecro inimici tui, qui tuam vitam adeò observant, dicturi sunt? Imò quid amicissimi tui dicent? En hic nos ab ebrietate avocare deberet, & nemo est qui eam impensiùs amet, & colat. Quid huic credemus, qui semper ebrius est! Ebrij verò non rarò cum Parmenone Terentiano nihil tacere possunt, quantumvis arcanum, quantumvis bona fide illis creditum. Tu, si sapis, vide sobrius magis posthac, quam ebrius conspiciaris. Vale.

Petitoria

Petimus honesta, utilia, facilia & factu, & præstitu possibilia, necessaria.

Exemplum.

Petit amicus sibi decem aureos mutuò dari.

Quod ego tibi ultrò deferrem, si facultatū mearum esset, id non dubito, quin & tu mihi lubens delaturus sis, mi Petre. Opus est mihi decem aureis, quos oro ut mihi des mutuò. Non dici potest, quam illis egeā, etenim domi ne obulus quidem ampliùs mihi est, & ut scis mihi multi sunt liberi, multi operarij, quib. victus suppeditādus est: non quærunt unde habeas, sed oportet habere. Neq; verò tibi

ho-

homini tantùm non cum Crœſo conferendo, difficile factu erit, decem aureos hominis, & egentis & amici uſibus exponere. Tu ſanè non decem ſed ducentos, citra tuarum rerum diſpendium mihi utendos dare poſſes: ſed parum abs te peto, ut minore negotio impetrem. Quot verò mihi commoditates parva iſta pecunia allaturus ſis, vide: meam exiſtimationē, ne omninò deleretur, conſervabis; liberi, operæ, uxor, ne fame pereant, cavebis: me in tuo, quot aiunt, re eſſe facies. Ubi viciſſim, ſi non pecunia, at induſtria, conſilio, literis, ſi quas modò calleo, tibi tuiſque conſulere potero; diſperearn, ſi non me tuum eſſe dixeris. Vale.

Servius, id quod & Eraſmus obſervavit, enarrans orationem illam Junonis. 1. Ænead. Æole, &c. dicit, id quod petimus, poſſibile, & juſtum eſſe debere, tum modum præſtandi præſcribendum, poſtremò, remunerationem addendam.

Exemplum.

Optime vir, eſt quod à te petam. Sycophāta quē noſti, mihi multis modis moleſtus eſt: quare à te peto quò illum cōpeſcas, ut moleſtiarū finē faciat. Ecquid verò juſtius quàm amicum amico adverſus Sycophātæ oblatrationes patrocinari? Ut verò patrocineris, nihil facilius; novi enim authoritatem tuam: admone ſaltem hominem iſtum, quem noſti, ut linguæ imperet, ut maledicendi finem faciat: admonebis verò ipſum, cùm te, ut ſolet, ſalutandi gratia acceſſerit: ego viciſſim ſedulò, quæ voles faciā.

Aliud,

Aliud exemplum, quo docetur in Epiſtola petitoria ſæpè demonſtrativæ locis nos uti.

C. Plinius, Maximo ſuo, S. D.

QUod ipſe amicis tuis obtuliſſem, ſi mihi eadem materia ſuppeteret, id nunc jure videor à te meis petiturus. Arrianus Maturius Altinatium eſt princeps: cùm dico princeps, non de facultatibus loquor, quæ illi largè ſuperſunt, ſed de caſtitate, juſtitia, gravitate, prudentia. Hujus ego conſilio in negotijs, judicio in ſtudijs utor: nam plurimùm fide, plurimùm varietate, plurimùm intelligentia præſtat: amat me (nihil poſſum dicere ardentius) ut tu: caret ambitu, ideò ſe in equeſtri gradu tenuit, cùm facilè poſſet aſcendere altiſſimum: mihi tamen orandus, excolendúſq; eſt. Itaq; magni exiſtimo, dignitati ejus aliquid aſtruere inopinantis, neſcientis, imò etiam fortaſſe nolentis: aſtruere autem quod ſit ſplendidum, nec moleſtum, cujus generis, quæ prima occaſio tibi, in eum conferas rogo. Habebis me, habebis ipſum gratiſſimum debitorem; quamvis enim iſta non appetat, tam gratè tamen accipit, quam ſi concupiſcat.

Commendatoria.

Qua vel aliquam perſonam, vel alicujus ingenium commendamus,

Exempla plurima offendes in libro Epiſtolarum Ciceronis 10.

Conſolatoria Epiſtola.

Qua aliquem conſolamur.

Exemplum

Exemplum.

Servius Sulpitius, M. Tullio Ciceroni. S.

POsteaquàm mihi renunciatum est de obitu Tulliæ filiæ tuæ, sanè quàm pro ea ac debui, graviter molestéq; tuli, communemq; eam calamitatem existimavi: qui si istic adfuissem, neque tibi defuissem, coramq; meum dolorem tibi declarassem. Etsi genus hoc consolationis minimum atque acerbum est, propterea, quia per quos ea fieri debet propinquos ac familiares, ipsi pari molestia afficiuntur, neque sine lachrymis multis id conari queunt, ut magis ipsi videantur aliorum consolatione indigere, quàm alijs posse suum officium præstare: tamen quæ in præsentia in mentem venerunt, decrevi brevi ad te perscribere, non quòd ea te fugere existimem, sed quòd forsitan dolore impeditus minùs ea perspicias. Quid est quòd tantoperè te commoveat tuus dolor intestinus? cogita quemadmodum adhuc Fortuna nobiscum egerit, ea nobis erepta esse, quæ hominib. non minùs quàm liberi chara esse debent, patriam, honestatem, dignitatem, honores omnes; hoc uno incommodo addito, quid ad dolorem adjungi potuit? aut qui non in illis rebus exercitatus animus callere jam debet, atq; omnia minoris æstimare? An illius vicē (credo) doles? quoties in eam cogitationē necesse est & tu veneris, & nos sæpè incidimus hisce tēporibus non pessimè cum ijs esse actum, quibus

sine

ſine dolore licitum eſt mortem cum vita commutare? Quid autem fuit, quod illam hoc tempore ad vivendum magnoperè invitare poſſet? quæ res? quæ ſpes? quod animi ſolatium? ut cum aliquo adoleſcente primario conjuncta, ætatem ageret? Licitum eſt tibi, credo, pro tua dignitate ex hac juventute generũ deligere, cujus fidei liberos tuos de tutò committere putares. An ut ea liberos ex ſeſe pareret, quos cùm florenteis videret, lætaretur, qui rem à parente traditã per ſe tenere poſſent, honores ordinatim in Republica petituri eſſent? in amicorum negotijs libertate ſua uterentur? Quid horum fuit quod non priùs, quàm datum, ademptum ſit? At verò malum eſt liberos amittere: malum, niſi hoc pejus ſit, hæc ſufferre & perpeti. Quæ res mihi non mediocrem conſolationẽ attulit, volo tibi commemorare, ſi fortè eadem res tibi dolorem minuere poſſet. Ex Aſia rediens, cùm ab Aegina Megaram verſus navigarem, cœpi regiones circum circa proſpicere: poſt me erat Aegina, ante Megara, dextra Pyræus, ſiniſtra Corinthus: quæ oppida quodam tempore florentiſſima fuerunt, nunc proſtrata, & diruta ante oculos jacent. Cœpi egomet mecum ſic cogitare, hem nos humunculi indignamur, ſi quis noſtrûm interijt aut occiſus eſt, quorum vita brevior eſſe debet, cùm uno loco tot oppidorum cadavera projecta jacent. Visne tu te Servi cohibere, & meminiſſe hominem eſſe natum? Crede mihi, cogitatione ea non mediocriter ſum cõfirmatus. Hoc idem

idem si tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas; modò uno tempore tot viri clarissimi interierunt, de imperio præterea tãta diminutio facta est, omnes provinciæ conquassatæ sunt: in unius mulierculæ animula si jactura facta sit, tantoperè commoveris? quæ si hoc tempore non suum diem obijsset, paucis post annis tamen ei moriendum fuit, quoniã homo nata fuerat. Etiam ab hisce rebus animum ad cogitationem tuam avoca, atq; ea potiùs reminiscere, quæ digna tua persona sunt: illam quam diu ei opus fuerat, vixisse, una cum republica fuisse, te patrem suum Prætorem, Consulem, Augurem vidisse, adolescẽtulis primarijs nuptam fuisse, omnibus bonis propè perfunctam esse, cum respublica occideret, vita excessisse. Quid est, quod tu aut illa cum Fortuna hoc nomine queri possis? Deniq; noli te oblivisci Ciceronem esse, & eum qui alijs consueveris præcipere, & dare consilium: neque imitare malos medicos, qui in alienis morbis profitentur se tenere medicinæ scientiam, ipsi se curare non possunt: sed potiùs, quæ alijs tute præcipere soles, ea tute tibi subjice atq; apud animum propone. Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis minuat, atque molliat: hoc te expectare tempus, tibi turpe est, ac non ei rei sapientiâ tu aptè occurrere. Quod si quis etiam inferis sensus est, qui illius in te amor fuit, pietasq; in omnes suos, hoc certè illa te facere non vult. Da hoc illi mortuæ, da cæteris amicis ac familiaribus, qui tuo dolore mœrent: da

patriæ,

patriæ, ut si qua in re opus sit, opera & consilio uti possit. Deniq; quoniã in eam fortunã devenimus, ut etiam huic rei nobis serviendũ sit, noli committere, ut quisquã te putet non tam filiã, quàm reip. tempora, & aliorum victoriam lugere. Plura me ad te hac de re scribere pudet, ne videar prudentiæ tuæ diffidere. Quare si hoc unum proposuero, finem faciam scribendi. Vidimus aliquoties secundã pulcherrimè te ferre fortunã, magnamq; ex ea re laudem adipisci: fac aliquando intelligamus, adversam quoq; te æquè ferre posse, neque id majus, quã debeat, tibi onus videri, ne ex omnibus virtutibus hæc una tibi videatur deesse. Quod ad me attinet, cùm te tranquilliorem animo esse cognoro, de iis rebus, quæ hìc geruntur, quemadmodumque se provincia habeat, certiorem faciam.

De genere Epistolæ Juridicialis.

Hæc constat intentione, id est, accusatione, cùm scilicet alicui crimen objicitur: & defensione, cùm quis crimen objectum defendit & deprecatur. Hîc multùm refert, callere rationes amplificandi crimen, quod alicui objicitur: refert, confutandi rationem habere cognitam.

Amplificatur res à circumstantiis.
- Verbis, sententiis, figuris.
- Loco.
- Tempore.
- Persona.
- Modo.
- Frequentia.

Vide Fabium lib. 8. Cicer. in Partit.

Ratio confutandi.

Aut totum est negandum, quod objectum est, & fictum & falsum esse docendum: aut redarguenda ea, quæ pro verisimilibus dicta sunt. Primò dubia esse posita pro certis, item impossibilia esse, repugnantia esse, absurda dictu esse, invidiâ magis, quàm judicio effusa, &c.

Exempla.

Accusatur amicus stupri.

Anne verò Jupiter tibi mentem abstulit omnem? Ecqua te intemperies agit, quòd Chremetis nostri filiæ vitium offers? An verò illud leve crimen est? an verò tolerandum, quòd in domo optimè de te merita, ipso die natalis Christi, puellam istam famæ antehac semper integræ stupras? Nec satis est, quòd tu in puella tui dissimilis es, nisi etiam sororibus aliis videntibus, & supra modum queritantibus, tuam expleas libidinem? Quid de te futurum sit, nescio, nisi quòd audio exemplum in te futurum maximum. Bene vale.

Exemplum confutandi.

Confutat quidam suspicionem vulnerati a se vicini.

Joannes fuit hodie apud me, indicans vicinum Phanium grave vulnus accepisse, de nullo verò suspicionem ortam, nisi de me. Ego verò ausim dejerare per deos omnes, me esse extra noxam. Nam quòd isti dicunt, me heri gladio accinctum, ædes vicini præteriisse, non arguit me idcirco eum

vulne-

vulneraſſe; cùm multi alii præterierint, non minùs armati quàm ego, cur non in eos quoque recidit ſuſpicio? Accedit huc, quòd ego heri circiter horā undecimam à meridie, domum Phanii præterii, & poſthac ne ſemel quidem in publicum progreſſus ſum: quînam igitur fieri poteſt, ut ego illum vulnerârim? cùm conſtet eum veſperi hora nona vulneratum. Age verò, quînam congruit, vulneratum illum à me, quem ſemper parentis in loco habuerim? Teſtabitur ipſe, ſi mihi non adhibetur fides. Non me fugit quinam iſti ſunt, qui me hoc nomine traducant; ſunt certè mei inimiciſſimi, qui nihil priùs malunt, quàm me extinctum. Ex his igitur colliges, quàm falſiſſimè traducar, &c.

Ad hoc epiſtolæ genus refer.	Querelam, Expoſtulationē, Expurgationē, Exprobrationē, Invectivam,	quæ ut nominibus variant, ita tractandi ratione ab argumentis Epiſtolæ judicialis non multùm diſcrepant.

Exemplum in auctoribus obſerva.

De Exordiis Epiſtolarum.

Exordia ducuntur à rebus ipſis, de quibus ſcribimus.

Exempla.

Miram ſanè rem, & tibi, ut opinor, auditu jucundiſſimam, nō potui non ad te perſcribere, cùm ſciā te rerū novarum percupidū eſſe: en rem ut novam

ita miram. Mira auditu nuper ad te perſcripſi, ſed audi θαυμαςότερα.

Exordia ducuntur à perſona noſtra.

Exempla.

Meum erga te animum multis ſæpè nominibus tibi cognitum eſſe non dubito: ſcis, opinor, quàm patrem tuum multis ſæpè rebus ornârim; non te latet, quàm toti familiæ tuæ ſemper prodeſſe ſtuduerim, &c.

Aliud.

Si unquam alias de te benè meritus ſum, me antè benè meritum eſſe negare non potes, fac te quoque, &c.

Aliud.

Horreo, ut me Chriſtus amet, dicere, quàm infeliciter ceſſerit mihi mea profectio. O quam non ibi calamitatem vidi! O quam non inopiam expertus ſum!

Aliud.

Quamvis alii multi hìc ſunt, quos mihi adfuturos ſpero, tu tamen inprimis ades omnium mearum neceſſitatum prora & puppis, quod aiunt.

Exordia ducuntur ab iis ad quos ſcribimus, item ab illis, de quibus ſcribimus. Ex his exordii generibus in epiſt. commendatoria authores uti ſolent.

C. Plinius lib. Epiſtolarum ſecundo.

C. Plin. Priſco ſuo.

ET tu occaſiones obligandi me avidiſſimè amplecteris, & ego nemini libentiùs debeo. Duabus

bus ergò de causis â te potissimùm petere constitui, quod impetratū maximè cupio. Regis exercitum amplissimū, hinc tibi beneficiorū larga materia: longū prætereà tempus, quo amicos tuos exornare potuisti, convertere ad nostros, nec hos multos: malles tu quidem multos, sed meæ verecundiæ sufficit unus, aut alter, ac potiùs unus. Is erit Voconjus Rom. pater ei in equestri gradu clarus, clarior vitricus, imò pater alius: nam hujus quoque nomini pietate successit. Mater è primis citerioris Hispaniæ. Scis quod judicium provinciæ illius, quāta sit gravitas. Flamen proximè fuit: hunc ego cum simul studeremus, arctè familiariterq; dilexi: ille meus in urbe, ille in secessu, cōtubernalis: cum hoc seria, cum hoc jocos miscui: quid enim illo aut fidelius amico? aut sodale jucundius? mira in sermone, mira etiam in ore ipso vultuq; suavitas; ad hæc, ingenium excelsum, subtile, dulce, facile, eruditum in causis agendis. Epistolas quidem scribit, ut Musas ipsas Latinè loqui credas: amatur à me plurimùm, nec tamen vincitur. Equidem juvenis juveni, quantum potui per ætatem, avidissimè contuli, & nuper ab optimo Principe trium liberorum jus impetravi; quod quanquam parcè & cum delectu daret mihi, tamen tanquam liceret, indulsit; hæc beneficia mea tueri nullo modo meliùs, quàm ut augeam, possum: præsertim cùm ipse ille tam gratè interpretetur, ut dum priora accepit, posteriora mereatur. Habes, qualis, quàm probatus

 cha-

charusq; sit nobis: quem rogo, pro ingenio, pro fortuna tua exornes: in primis ama hominem, nam licèt tribuas ei quantum amplissimum potes, nihil tamen amplius potes amicitia tua: cujus esse eum usque ad intimam familiaritatem capacem, quò magis scires, breviter tibi studia, mores, omnem denique vitam ejus expressi. Extenderem preces, nisi & tu rogari diu nolles, & ego tota hac Epistola fecissem: rogat enim, & quidem efficacissimè, qui reddit causas rogandi. Vale.

Exempla plurima sunt libro decimo tertio Epistolarum Ciceronis.

Exordia ducuntur ab officio, sic Cicero libro primo Epistolarum: Ego omni officio, &c.

Ab adversariorum persona, si eos in odium, invidiam, contemptionem adducimus. Hoc exordii genere in Epistola judiciali uti licebit.

A tempore: ut Ecquid unquam de te benè merendi tempus oblatum est commodius? Semper occasionem te mihi arctiore amicitiæ fœdere astringendi quæsivi, en jam reperi.

A moribus: ut, Mos est, ut in his diebus natalitiis amicus cum amico xeniis certet, &c. Mos est apud Lipsenses, ut in diebus Bacchanalibus, alius alium ad prandium aut cœnam invitet, &c.

Exordia sumuntur à sententiis, ut, Rectè dixit Comicus: Quot capita, tot sensus.

A votis: O quàm vellem mihi dari uberrimam de te benè merendi ansam! siquid votis proficeretur

retur, optarem ut jam Crœsus alter esses, ut qui tantos sumptus quotidiè ferre cogeris.

A comparatione: Si unquam aliàs, hoc certè tempore Deus Opt.Max.comprecandus est,ut tandem orbis funestis illis dissidiis defungatur, alioqui vereor ne prorsus collabatur.

Salutandi formula.

Paulus sic salutat:Gratia vobis & pax à Deo Patre,& Domino Jesu Christo.

Cicero.

Sic salutat:N.T.C.Publio Lentulo S.D.

Plinius Junior addit,Suo. Alias formulas ex Erasmo pete.

De superscriptione Epithetorum.

Principum Epitheta ferè sunt hujusmodi.

Cæsar Auguste, Rex invictissime.
Fortissime Imperator.
Dux illustrissime.
Clementissime Princeps.
Vir generosissime, præpotens.
Ornatissime,clarissime,splendidissime.

Opt.Maxim. quod à Jove sumptum quidam in Christum transferunt, in quem veriùs competit, quàm in Jovem.

Magistratuum Epitheta hæc sunt.

Consul vigilantissime.
Senator splendidissime.

Censor gravissime.
Aedilis magnificentissime.
Judex incorruptissime.
Prætor integerrime.

Ex his, qui literas profitentur appellare poteris
- Theologos, graves, sinceros, absolutos, sacros ac divinos.
- Rhetores, disertissimos, suaviloquentes, facundissimos.
- Poëtas, sacros, divinos, claros, nobiles, inclytos.
- Jurisperitos, juris utriusq; consultissimos, prudentiss. legum, juris utriusq; juxtà doctos.
- Dialecticos, acutos, argutos, invictos.
- Medicos, peritissimos, fidos, eximios.
- Mixtè doctos, undequaque doctissimos.

Cognatorum & affinium Epitheta ferè sunt hæc.

Pater optime. Mater indulgentissima.
Frater charissime. Patrue observande.
Uxor suavissima. Nepos mellitissime.

Jucundissime.
- Gener.
- Affinis.
- Sodalis.
- Commilito.

Ex

Ex reliquorum genere, qui nulla certa nota ſunt inſignes, divites, & authoritate præſtantes viros appellabimus, optimates viros, ſummates, primarios, nobiles, graves, graviſſimos: ornatos virtute, aut eruditione præcellentes, obſervandos, honorandos, colendos, abſolutos, eximios, egregios, prudentes, ſuſpiciendos, ſpectatos, perſpicaces, circumſpectos.

Matronas nobiles, { Primarias, optimas, integerrimas, probas, pudicas.

Puellas lepidas { Bellas, amabiles, optimè moratas appellabimus. pudicas, mellitas, jucundas.

Item adoleſcentes ingenioſos, { Probos, modeſtos, optimæ ſpei vocare licet, eximiæ indolis. generoſæ indolis.

Milites { Fortiſſimos, Exercitatiſſimos,

Opifices { Induſtrios, peritos, exquiſitos, accuratos.

FINIS.

INDEX PERUTILIS RERUM, quæ in utroque libro continentur.

Conge-

Genus

Pro-

FINIS.

